

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

UYGULAMA ARACI OLARAK KENTSEL TASARIM PROJE
YARIŞMALARI ÖZELİNDE PLANLAMA- KENTSEL TASARIM
İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

TUĞBA MALKOÇ KÖSE
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

GEBZE
2020

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

UYGULAMA ARACI OLARAK KENTSEL
TASARIM PROJE YARIŞMALARI ÖZELİNDE
PLANLAMA- KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ

TUĞBA MALKOÇ KÖSE
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANABİLİM DALI

DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ MURAT YILDIZ

GEBZE
2020

T.R.
GEBZE TECHNICAL UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

**EVALUATION OF THE (LAND USE)
APPLICATION PROCESS BETWEEN 'CITY
PLANNING' AND 'URBAN DESIGN' IN TERMS
OF URBAN DESIGN PROJECT COMPETITIONS**

TUĞBA MALKOÇ KÖSE
A THESIS SUBMITTED FOR THE DEGREE OF
MASTER OF SCIENCE
DEPARTMENT OF CITY AND REGIONAL PLANNING

THESIS SUPERVISOR
ASSIST. PROF. DR. MURAT YILDIZ

GEBZE
2020

GTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 05/02/2020 tarih ve 2020/8 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 17/07/2020 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Tuğba MALKOÇ KÖSE'nin tez çalışması Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Dr. Öğr. Üyesi Murat YILDIZ

ÜYE

: Dr. Öğr. Üyesi Tayfun SALİHOĞLU

ÜYE

: Dr. Öğr. Üyesi Fadim YAVUZ

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun

...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

ÖZET

Kentsel mekân düzenleme aracı olarak kentsel tasarım, ülkemizde yasal mevzuat çerçevesinde yeterli derecede tanımlanmamış olup bu kavramın kurumsallaşmasına olanak tanıyan en özgün ve yaratıcı yöntemin kentsel tasarım proje yarışmaları olduğu kabul edilmektedir.

Bu çalışma kapsamında ülkemizde kentsel mekân düzenlemesinde zorunlu yöntem olarak uygulanan imar planları ile gerektiğinde kullanılabilecek bir araç olarak benimsenen kentsel tasarım arasındaki ilişkinin, kentsel tasarımı uygulama ve kurumsallaştırma aracı olarak ülkemizde sık başvurulanan ‘kentsel tasarım proje yarışmaları’ yöntemi üzerinden ele alınması amaçlanmıştır.

Tanımlanan amaç doğrultusunda planlama ile kentsel tasarım arasındaki ilişkinin Dünya ve Türkiye değerlendirmesi yapılarak, ülkemizde kentsel tasarımın imar mevzuatındaki yeri ve gelişimi incelenmiştir. Planlama ve kentsel tasarım birlikteliğinde en çok tercih edilen uygulama aracı olarak kentsel tasarım proje yarışmalarının Dünya ve Türkiye değerlendirmesi yapılarak benzer- farklı yönler ve olumlu- olumsuz faktörler ortaya konmuştur. Ülkemizde gerçekleşmiş kentsel tasarım proje yarışmaları onar yıllık dönemlerle incelenmiş olup, her döneme ait bir adet olmak üzere dört yarışma projesi ele alınmıştır. Bu proje yarışmalarına farklı rollerde (yarışmacı, jüri üyesi, raportör vb.) katılım sağlayan 51 profesyonel ile anket çalışması yapılmıştır. Ülkemizde kentsel tasarım imar planlarının sonrasında gelen bir mekân düzenleme aracı olarak kullanılmakta iken anket çalışması kapsamında yapılan değerlendirme sonucunda; kentin mekânsal gelişimine imar planları ve kentsel tasarım projelerinin birlikteliğinin en etkin şekilde katkı sağlayacağı fikri ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede, kentsel tasarım projelerinin imar planları ile bütünlük arz edecek şekilde eşgüdümlü olarak ele alınması gerekliliği vurgulanan önemli sonuçlardır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel tasarım proje yarışmaları, kentsel proje, kentsel planlama, kentsel mekân tasarımı, kentsel tasarım.

SUMMARY

Urban design in organizing urban space has not been defined sufficiently within the framework of legal legislation in turkey. Urban design project competitions is accepted as the most original and creative method in institutionalization of this concept.

In this research we discussed "urban design project competitions" aiming to adress the relationship between zoning plans and urban design as a mandatory method in urban space arrangement in turkey and adopted as a tool that can be used if necessary.

The relationship between urban planning and design assessment of Turkey and World was investigated, place and development of urban design, zoning regulations were examined. As the most preferred application tool in combination of planning and urban design, similar-different aspects and positive-negative factors of urban design project competitions were revealed. Urban design project competitions held in turkey were examined in ten-year periods, and four competition projects, one for each period, were discussed. A survey was conducted with 51 professionals, participated in competitions in different roles (contestant, jury member, reporter, etc.). as the result of surveys, while the urban design project competitions used as a space organizing tool preferred after the urban design zoning plans, in the spatial development of cities, collaboration of zoning plans and urban design projects will contribute in the most effective way. In this framework, it is one of the important results emphasized that urban design projects should be handled in coordination with the zoning plans.

Keywords: Urban design project competitions, urban project, urban planning, urban space design, urban design.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleşmesindeki destek ve katkılarından dolayı kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Murat YILDIZ'a, çalışmama yön veren değerlendirmeleri ile bulundukları katkıdan dolayı, değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Fadim YAVUZ'a ve Dr. Öğr. Üyesi Tayfun SALİHOĞLU'na,

Çalışma sürecinde bana verdikleri desteklerden dolayı mesai arkadaşlarıma, bilgi birikimlerini benimle paylaşan meslektaşlarıma,

Varlıklarıyla hayatım boyunca en büyük şansım ve destekçim olan annem Fatma MALKOÇ'a ve babam İhsan MALKOÇ'a, eğitimci olarak öğrenmenin değerini bana aşılayan dedem Ali Rıza KADI'ya, bu çalışma sürecinde heyecanımı benimle paylaşıp, sabrını, yardım ve desteğini esirgemeyen eşim Oktay KÖSE'ye ve en çokta uzun süre çalışmama izin verdiği, onunla oyun oynayamadığım vakitlerde gösterdiği sabrı için oğlum Emir Kaan'a sonsuz teşekkür ederim.

Bu tezi canım oğluma ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xv
1. GİRİŞ 1	
1.1. Tezin Amacı, Katkısı ve İçeriği	3
2. KENT PLANLAMA SÜRECİNDE KENTSEL TASARIM KAVRAMI	6
2.1. Dünya’da Kent Planlama ile Kentsel Tasarım İlişkisinin Değerlendirmesi	7
2.2. Türkiye’de Kent Planlama ile Kentsel Tasarım İlişkisinin Yasal Mevzuat Kapsamında Değerlendirilmesi	15
2.2.1. İmar Planları Kapsamında Kentsel Tasarımın Yeri	18
2.2.2. Koruma Amaçlı İmar Planları Kapsamında Kentsel Tasarımın Yeri	21
2.3. Bölüm Değerlendirmesi	23
3. KENT PLANLAMA KENTSEL TASARIM BİRLİKTELİĞİNDE UYGULAMA ARACI OLARAK KENTSEL TASARIM PROJE YARIŞMALARI	26
3.1. Dünya’da Kentsel Tasarım Proje Yarışmalarının Değerlendirilmesi	27
3.2. Türkiye’de Gerçekleşen Kentsel Tasarım Proje Yarışmalarının Değerlendirilmesi	41
3.2.1. Kentsel Tasarım Proje Yarışmalarını Özellikleri	44
3.2.2. Kentsel Tasarım Proje Yarışma Süreçleri	47
3.2.3. Kentsel Tasarım Proje Yarışmalarında Rol Sahipleri	50
3.3. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’de Gerçekleşen Kentsel Tasarım Projeleri Genel Değerlendirmesi	52
3.3.1. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’de Gerçekleşen Kentsel Tasarım Proje Yarışma Örnekleri	66

3.3.1.1. Bursa Büyükşehir Belediyesi Zafer ve Şehreküstü Meydanı Kentsel Tasarım Proje Yarışması	66
3.3.1.2. Antalya Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması	69
3.3.1.3. Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması	73
3.3.1.4. Bursa Büyükşehir Belediyesi Orhangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması	75
3.4. Tarihten Günümüze Özgün Bir Örnek; Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması	80
3.4.1. Proje Alanına Ait Kentsel Tasarım Süreci; Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması	81
3.4.2. Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Proje Alanına Ait Planlama Süreci	86
3.4.2.1. Kentsel Tasarım Proje Yarışması Öncesi Alana İlişkin İmar Planı Süreci	86
3.4.2.2. Kentsel Tasarım Proje Yarışması Sonrası Alana İlişkin İmar Planı Süreci	91
3.5. Bölüm Değerlendirmesi	94
4. KENTSEL TASARIM PROJE YARIŞMALARI ÖZENLİNDE PLANLAMA - KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİNİN ANALİZİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA	102
4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	102
4.2. Anketin Yöntemi	102
4.3. Verilerin Analizi	103
4.3.1. Katılımcı Kimliği ve Yarışma Profili	104
4.3.2. Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları-Planlama İlişkisi	108
4.3.3. Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları Değerlendirme Kriterleri	115
4.3.4. Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları Uygulama Süreci	117
4.4. Bulguların Değerlendirilmesi	121
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	124
KAYNAKLAR	128
ÖZGEÇMİŞ	134
EKLER	135
Diğer Ekler (CD)	135

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

<u>Simgeler ve</u> <u>Kısaltmalar</u>	<u>Açıklamalar</u>
AB	: Avrupa birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GTÜ	: Gebze Teknoloji Üniversitesi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
NİP	: Nazım İmar Planı
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ResGaz	: Resmi Gazete
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
UİP	: Uygulama İmar Planı

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil No:</u>	<u>Sayfa</u>
2.1: Kentsel yapılı çevrede uygulama araçları.	6
3.1: Yeşil Meydan (Green Square) kentsel tasarım proje alanı.	30
3.2: Yeşil Meydan Kent Merkezi (Green Square Town Centre) kentsel tasarım projesi.	31
3.3: Yeşil Meydan Kent merkezi (Green Square Town Centre) kentsel tasarım projesine ait görseller.	31
3.4: Yeşil Meydan Kent Merkezi (Green Square Town Center) kentsel tasarım yarışma projesinin dayanakları.	32
3.5: Yeşil Meydan Kent Merkezi (Green Square Town Centre) gelişme kontrol planı alan kullanım kararları.	33
3.6: Klyde Warren Park kentsel tasarım projesinin uygulama sonrası görünümü.	36
3.7: Klyde Warren Park kentsel tasarım projesinin uygulama sonrası görünümü.	37
3.8: a)Trafalgar Meydanı eski görünümü, b) Trafalgar Meydanı yeni görünümü.	39
3.9: a) Trafalgar Meydanı hava fotoğrafı görüntüsü, b) Trafalgar Meydanı ve yakın çevresi hava fotoğrafı görüntüsü.	40
3.10: 1980-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmalarının yıllara göre dağılımı	63
3.11: 1980-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmalarının onar yıllık dönemlere göre dağılımı.	64
3.12: 1980-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmalarının illere göre dağılımı.	65
3.13: 1980-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlen kentsel tasarım proje yarışma alanlarında 1/1000 ölçekli uygulama imar planı sahipliği oranı.	65
3.14: a) Zafer ve Şhreküstü Meydanları 1.’lik ödülü: 1/500 ölçekli saha planı, b) Zafer ve Şhreküstü Meydanları 1.’lik ödülü: 1/500 ölçekli model.	67
3.15: a) Zafer ve Şhreküstü Meydanları 2.lık ödülü: 1/500 ölçekli saha planı, b) Zafer ve Şhreküstü Meydanları 2.lık ödülü: 1/500 ölçekli model.	68

3.16:	a) Zafer ve Şhreküstü Meydanları 3.lük Ödülü: 1/500 ölçekli saha planı,	68
	b) Zafer ve Şhreküstü Meydanları 3.lük Ödülü: 1/500 ölçekli model.	
3.17:	1990 Antalya Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması 1.'lik	71
	ödülü: 1/2000 ölçekli gelişim planı.	
3.18:	1990, Antalya Kale Kapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması, 2.'lik	72
	ödülü, 1/2000 gelişim planı.	
3.19:	1990 Antalya Kalekapısı ve Çevresi 2.'lik ödülü 1/500 ölçekli kentsel	72
	tasarım projesi.	
3.20:	Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması	74
	1.'lik ödülü 1/1000 ölçekli plan.	
3.21:	Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması	74
	2.'lik ödülü 1/1000 ölçekli plan.	
3.22:	Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması	75
	3.'lük ödülü.	
3.23:	1/500 ölçekli Külliye Çevresi Mekânsal Tasarım şeması.	81
3.24:	Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması 2.'lik	83
	ödülü 1/500 ölçekli vaziyet planı.	
3.25:	Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması 3.'lük	84
	ödülü 1/1000 ölçekli konsept paftası.	
3.26:	Gebze Kent Meydanı kentsel tasarım uygulama projesi.	85
3.27:	Gebze Kent Meydanı görünümü.	85
3.28:	a) Gebze Tarihi Kent Merkezi kentsel tasarım uygulama projesi sonrası	86
	Gölcüönü Meydanı, b) Gebze Tarihi Kent Merkezi kentsel tasarım	
	uygulama projesi sonrası Cumhuriyet Meydanı.	
3.29:	Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi	87
	1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı.	
3.30:	1980 yılı onaylı Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre	88
	Düzeni Projesi 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı.	
3.31:	1986 yılı onaylı Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre	89
	Düzeni Projesi 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı.	
3.32:	1990 yılı onaylı Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre	89
	Düzeni Projesi 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı.	

3.33:	2000 Yılı Onaylı Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi 1/1000 Ölçekli Mevzi İmar Planı	90
3.34:	2007 yılı onaylı Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi 1/1000 ölçekli plan tadilatı.	92
3.35:	2012 yılı onaylı Gebze Kent Merkezi Koruma Amaçlı Revizyon ve İlave Uygulama İmar Planı.	93
4.1:	Katılımcıların meslek disiplinlerinin dağılımı.	104
4.2:	Katılımcıların kentsel tasarım sürecinde sahip oldukları rol dağılımı.	105
4.3:	Kentsel tasarım yarışmalarındaki ideal jüri oluşumunda meslek disiplinlerinin dağılımı.	105
4.4:	Kentsel tasarım yarışmalarındaki ideal yarışmacı ekibinin oluşumunda meslek disiplinlerinin dağılımı.	106
4.5:	Kentsel tasarım sürecine bulundukları katkı yönünden önem sırasına göre meslek gruplarının dağılımı.	106
4.6:	Kentsel planlama sürecine bulundukları katkı yönünden önem sırasına göre meslek gruplarının dağılımı.	107
4.7:	Kentsel tasarım yarışmalarında eksik olduğunu ve mutlaka olması gerektiğini düşündüğünüz meslek disiplini var mıdır sorusunun cevap dağılımı.	107
4.8:	Proje alanına ait Meri imar planı mevcudiyeti.	109
4.9:	Planlama sürecini etkileyen veya yönlendiren tasarım kriterleri.	109
4.10:	Kentsel tasarım konulu projeleri ortaya çıkaran nedenler.	110
4.11:	Kentsel tasarım yarışmalarının imar planlarının sahip olduğu sorunlara çözüm getirip getiremeyeceği hakkında değerlendirme.	110
4.12:	Kentsel mekân düzenlemelerinde İmar planlarının çözüm getiremediği sorunlara kentsel tasarım yarışmalarının çözüm getirdiği konu dağılımları.	111
4.13:	Kentsel tasarım yarışmalarında üretilen projeler ile üst ölçek planlama kararlarıyla uyumlu yeni bir fikir geliştirilebilme durumu.	111
4.14:	Süreç sonucunda imar planı revizyonuna/ değişikliğine duyulan ihtiyaç	112
4.15:	İmar planları, kentleşme sürecinde doğru proje üretimi için engel olma durumu.	113
4.16:	Kentleşme adına elde edilen projelerin kentin doğru planlanmasına engel olma durumu.	114

- 4.17: Kent planlama sürecinde kentsel tasarım ilişkisinin ölçekler kapsamında 114 değerlendirilmesi.
- 4.18: Kentsel tasarım yarışmalarında seçim kriterlerini oluşturan konuların 116 önem sırasına göre dağılımı.
- 4.19: Uygulama sürecinin meslek grupları açısından değerlendirilmesi. 119
- 4.20: Kentsel tasarım yarışma projelerinin uygulanmasını engelleyen/geciktiren 120 nedenler.

TABLÖLAR DİZİNİ

<u>Tablo No:</u>	<u>Sayfa</u>
2.1: Avustralya’da Bölgesel - Ekonomik Tabanlı Planlama.	9
2.2: İngiltere’de Arazi Kullanımı / Doğa İlişkili Planlama.	11
2.3: ABD’de Arazi Kullanımı / Doğa İlişkili Planlama.	13
2.4: Türkiye’de kent planlama- tasarım ilişkisinin gelişimi ve değişimi.	16
2.5: Türkiye’de kentsel tasarıma ilişkin kanun ve yönetmelik maddeleri.	16
2.6: Türkiye’de planlama amaç ve araçları.	20
2.7: Ülke ve ölçek bazında planlamada kentsel tasarım uygulama araçları.	24
3.1: 1980-1989 Yıllarında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım yarışmaları.	53
3.2: 1990-1999 yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları.	55
3.3: 2000-2009 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları	56
3.4: 2010-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları.	60
3.5: Bursa Büyükşehir Belediyesi Zafer ve Şehreküstü Meydanları Kentsel Tasarım Yarışma künyesi.	66
3.6: Antalya Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışma künyesi.	69
3.7: Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Yarışma künyesi.	73
3.8: Bursa Büyükşehir Belediyesi Orhangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışma künyesi.	75
3.9: Türkiye’de Kentsel Tasarım Yarışmalarına örnek projelerin değerlendirmesi.	77
3.10: Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışma künyesi.	82
3.11: Kentsel tasarım proje yarışmaları kapsamında Dünya ve Türkiye değerlendirmesi.	96
4.1: Kentsel tasarım çalışmalarının planlama sürecinde dâhil edilme düzeyi.	108
4.2: Kentin mekânsal gelişim ihtiyaçlarına imar planları ve kentsel tasarım etkinliğinin önemi.	112
4.3: Kentsel mekânın düzenlenmesinde kentsel tasarım zorunluluğu.	115

4.4:	Kentsel tasarım yarışmalarında proje seçim kriterleri belirlenirken proje alanına ait imar plan kararlarının dikkate alınması.	116
4.5:	Kentsel tasarım yarışmalarında proje seçim kriterleri belirlenirken proje alanına ait imar planlarının sahip olduğu sorunlar.	116
4.6:	Kentsel tasarım yarışmalarının seçim kriterlerini oluşturan konularının önem sırasına göre dağılımı.	117
4.7:	Kentsel tasarım yarışmalarında belirlenen değerlendirme ölçütlerinin projenin uygulanabilirliği açısından önemi.	118
4.8:	Meri imar planlarının proje uygulamalarına etkisi.	118
4.9:	Tasarım sürecinde uygulayıcı, tasarımcı ve kullanıcı birlikteliği.	118
4.10:	Planlama sürecinde uygulayıcı, tasarımcı ve kullanıcı birlikteliği.	119
4.11:	Uygulama sürecinin meslek grupları açısından değerlendirilmesi.	120
4.12:	Kentsel tasarım yarışma projelerinin uygulanmasını engelleyen/geciktiren nedenler.	121

1. GİRİŞ

Ülkemizde geçmişten günümüze yasal mevzuat değerlendirildiğinde kent planlama sürecinde kentsel tasarım kavramına ait yasal tanım bulunmamakla birlikte uygulama süreci planıcı, mimar ve tasarımcının deneyim ve bilgilerine bağlı olarak yürütülmüştür. Kentsel tasarım kavramı geçmişte Avrupa'dan etkilenilen kent modelleri ve yarışmalar üzerinden yakın tarihimize kadar gelmiş, 1985 yılından sonra 3194 sayılı İmar Kanunu ile sürece devam etmiş, 2014 yılında yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile tanım kazanmıştır.

Türkiye'de günümüzde kentsel mekân düzenleme aracı olarak imar planları mecburi bir yöntem olarak uygulanmakta olup imar planlarının elde edilme ve uygulama süreçleri 3194 sayılı İmar Kanunu ve bu kanunun dayanak olduğu yönetmelikler çerçevesinde tanımlanmıştır. 3194 sayılı İmar Kanunu Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmeliğinde, imar planları kapsamında başvuru alan plan türlerinin tanımları, içerik ve kapsamı, işlevleri ve ölçekleri belirtilmekte, kentsel mekân düzenlemesi 1/1000 ölçekli uygulama imar planı kapsamında ele alınmakta iken kentsel tasarım kavramı yer almamaktadır. Kentsel tasarım kavramı, kentsel gelişme stratejilerinin belirlendiği, gelişme ile ilgili genel ilke kararları doğrultusunda uygulamaya dönük olarak kent bölgelerinde yapı adaları ölçeğinde ayrıntılı düzenlemeler, yoğunluk ve yapı düzeni kararları getiren uygulama imar planlarının geliştirilmesinde gerektiğinde kitle ve açık alan düzenlemeleri için kullanılacak bir teknik olarak tanımlanmaktadır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 17. Maddesine dayanarak hazırlanmış olan Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmeliğin plan raporu ve gösterim başlığı altında 10. Maddesinde gösterime ilişkin tanımlama yapılmıştır [ResGaz, 2]. Bu maddede

“Koruma amaçlı imar planlarının hazırlanmasında uygulanacak gösterimlerde 3194 sayılı İmar Kanunu dayanaklı Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik ile belirlenen gösterimlere uyulacağı, ancak koruma amaçlı imar planlarının özelliği, verilecek kararların detaylı olması ve her alanın farklı nitelik taşıması nedeniyle, plana özgü gösterim kullanılabilir.”

ifadesi yer almaktadır. Bu tanımlama ile kentsel tasarım kavramının imar planlarına yasal çerçevede tanım olarak yer alması da gösterim tekniği açısından uygulama aracı

olarak kullanımı söz konusu olduğu gör÷lmektedir. Kentsel tasarım kavramı mekân düzenleme aracı olarak planlama sürecine koruma amaçlı imar planları ile dâhil olmuştur.

2014 yılında yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin tanımlar bölümünde kentsel tasarım projesi kavramına yer verilmesi ile kentsel tasarım kavramı imar mevzuatına giriş yapmıştır. Bu yönetmeliğin ilgili maddesinde, kentsel tasarım projesi yapılacak alanın hudutlarının imar planında belirlenebileceği, kentsel tasarım projelerinin imar planlarından önce uygulanmış olması durumunda gerekli detayların imar plan kararlarında yer alabileceği kabul görmektedir. Ayrıca uygulama imar planı onaylanmadan kentsel tasarım projelerinin uygulanamayacağı belirtilmektedir. Bu tanımlama ve ilgili kısımlar doğrultusunda kentsel tasarım kavramının planlama sisteminin içine yerleştirilmesi girişimi olumlu bir girişim olarak algılsa da, kentsel tasarımın projesi yapılacak alanların uygulama imar planı onaylanmadan uygulanamaması ve gösterim konusunda herhangi bir hususun belirtilmemesi; kentsel tasarımın imar planlama süreci içerisinde gerektiğinde kullanılabilecek bir teknik olma tanımı ötesine geçemediğini göstermektedir.

Ülkemizde yürürlükte olan yasal mevzuat çerçevesinde tanım yetersizliği ile farklı şekil ve ölçeklerde uygulanmaya çalışılan kentsel tasarımın, kent planlama sürecine bağlı kalınarak beraberce eşgüdüm içerisinde yürütülmesine, kentsel tasarımın kurumsallaşmasına ve kentsel tasarım projelerinin bu süreçte uygulanabilirliğinin arttırılmasına olanak tanıyan en özgün ve yaratıcı yöntem ulusal ve uluslararası yarışmalarının olduğu kabul edilmektedir.

Kentsel tasarım proje yarışmaları, genellikle proje alanına ait onaylı imar planları çerçevesinde gerçekleşmekte olup, ortaya çıkan projeler ile planlama kararlarına bağlı olarak sadece ‘lejant’ değişiklikleri önerilebilmektedir. Kentsel tasarım bir ifade tekniği olmasına rağmen bu tekniğin gösterim ifadesine yönelik herhangi bir tanımın mevzuatta yer almıyor olması kentsel tasarım kavramının uygulamaya geçmesinin önünde bir engel olarak gör÷lmektedir.

Bu çalışma çerçevesinde ülkemizde kentsel mekân düzenlemesinde zorunlu bir yöntem olarak uygulanan imar planları ile gerektiğinde uygulanabilecek bir araç olarak benimsenen kentsel tasarım ilişkisinin kentsel tasarımın uygulama ve kurumsallaştırma aracı olarak ülkemizde sık başvurulanan ‘kentsel tasarım proje yarışmaları’ yöntemi üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

1.1. Tezin Amacı, Katkısı ve İçeriği

Ülkemizde planlama çalışmalarının, düzenleyici (geleneksel) planlama anlayışından beslenen kurumsal çerçevede yer aldığı, stratejik (esnek, katılımcı) planlama anlayışına geçilemediği; bu nedenle plan-proje, planlama-tasarım, süreç-sonuç ilişkilerinin kurulamadığı gözlemlenmektedir. Aynı zamanda, üst ölçek planlardan kopuk ve parçacı politikalarla oluşan kentsel tasarım projelerinin salt fiziksel ürünler olarak ortaya çıkması ile uygulama sürecinin gerçekleşemediği görülmektedir.

Bu tez çalışması ile planlama süreci içerisinde kentsel tasarım kavramının yeri tanımlanarak planlama-kentsel tasarım/ plan-proje ilişkisinin kentsel tasarım uygulama aracı olarak ülkemizde sık başvurulanan ‘kentsel tasarım proje yarışmaları’ yöntemi üzerinden değerlendirmesi amaçlanmıştır.

Kentsel tasarım yarışmalarında üretilen projelerin, imar mevzuatı kapsamında değerlendirmesine ilişkin yeteri kadar bilimsel çalışma bulunmamaktadır. Hazırlanan bu çalışma ile kentsel tasarım yarışmalarının imar planı-kentsel tasarım projesi ekseninde değerlendirilmesi ve bu kapsamda verilerin tanımlı hale getirilmesiyle literatüre katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Uygulama aracı olarak kentsel tasarım proje yarışmaları özelinde planlama-kentsel tasarım ilişkisinin ele alındığı bu çalışmanın ilk bölümünde, araştırmanın amaç, kapsam ve yöntemi tanımlanmıştır. Planlama sürecinde kentsel tasarım kavramının ele alındığı ikinci kısımda; kent planlama ile kentsel tasarım ilişkisinin Dünya ve Türkiye değerlendirmesi yapılarak, kentsel tasarımın ülkemizde imar mevzuatındaki yeri ve gelişimi incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü kısmında ise; kent planlama ve kentsel tasarım birlikteliğinde uygulama aracı olarak kentsel tasarım proje yarışmalarının Dünya’daki ve Türkiye’deki durum değerlendirmesi yapılmıştır. Ülkemizde ‘kentsel tasarım’ tanımı ilk olarak 1980’li yıllarda, ‘Eskişehir Fuarı ve Dinlence Eğlence Kültür Alanları Kentsel Tasarım Yarışması’ çerçevesinde kullanılması sebebi ile 1980 yılı kentsel tasarım proje yarışmaları için bir eşik olarak kabul edilerek 1980 den 2019 yılına kadar gerçekleşmiş olan kentsel tasarım proje yarışmaları onar yıllık dönemlere ayrılarak incelenmiştir. Ele alınan kentsel tasarım proje yarışma örnekleri her dönemde en çok açılan ‘kent meydanı’ konulu, kent merkezi ve tarihi özellik taşıyan mekânlar olmaları,

uygulanmamış veya kısmen uygulanmış projelerden oluşmakta olup konuları itibariyle ortak özellik gösteren projelerin dönemsel değerlendirmesinin yapılması sağlanmıştır.

Çalışmanın dördüncü kısmında kentsel tasarım proje yarışmalarının planlama-tasarım ilişkisi kapsamında analizine yönelik alan araştırması doğrultusunda kentsel tasarım proje yarışma sürecinde rol almış meslek insanlarının (profesyoneller) değerlendirmelerine ulaşabilmek hedefiyle anket yapılmış ve analiz edilmiştir. Anketin yapılacağı hedef kitle bu tez kapsamında ele alınmış olan kentsel tasarım proje yarışmalarında farklı konumlarda görev yapmış (jüri, yarışmacı, raportör) meslek insanlarından oluşmaktadır.

Verilerin analizi dört alt bölümde incelenmiş olup bu alt başlıklar literatürün ve kentsel tasarım yarışmalarının incelenmesiyle ortaya çıkmıştır. İlk kısımda katılımcı kimliği ve yarışma profili analiz edilmiştir. İkinci kısımda kentsel tasarım proje yarışmaları ile planlama ilişkisi analiz edilmiştir. Üçüncü alt bölümde kentsel tasarım proje yarışmalarının seçim kriterleri analiz edilmiş ve son olarak kentsel tasarım proje yarışmalarının uygulanabilirliği analiz edilerek istatistiksel değerlendirme yapılmıştır.

Kuramsal araştırmalar ve alan çalışması doğrultusunda elde edilen sonuç ve önerilerin yer aldığı beşinci bölümde ise; Türkiye’de mekânsal düzenleme aracı olarak kullanılan imar planlarının dayanağı olan 3194 sayılı İmar Kanunu, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği’ne ve mevcut uygulamalara baktığımızda kentsel tasarım imar plan kararlarına bağlı kalınarak ve alana ilişkin onaylı imar planının olması şartı ile yararlanılabilecek bir mekân düzenleme aracı olarak tanımlanmaktadır. Ancak tez kapsamında yapılan anket çalışması sonucunda profesyonellerin görüşlerine göre; kentin mekânsal gelişimine imar planları ve kentsel tasarım projelerinin birlikteliğinin en etkin şekilde katkı sağlayacağı fikri ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede, kentsel tasarım projelerinin imar planları ile bütünlük arz edecek şekilde eşgüdümlü olarak ele alınması gerekmektedir. Yeni şehircilik anlayışı ile kentsel estetik, kimlik, erişilebilirlik, yaşam kalitesi gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Bu kavramların mekânda hayat bulabilmeleri için kentsel tasarım projelerinin yasal dayanaklarının geliştirip tanımlı hale getirilmesi, isteğe bağlı değil zorunluluk olarak ortaya konması, gerektiği vurgulanan önemli sonuçlardandır.

Bu çalışma kapsamında, literatür taraması sonucu konuya ilişkin kavramsal çerçeve belirtildikten sonra, ülkemizde meydana gelen kentsel tasarım proje yarışmalarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Bununla birlikte çalışma süresince, yüksek lisans ve doktora tezleri, konu ile ilgili çeşitli yayınlar, makaleler, internet

kaynakları, yarışma şartnameleri ve kolokyumlar yararlanılan diğer kaynakları oluşturmaktadır.

Çalışmanın hedefi doğrultusunda niteliksel ve niceliksel verilere bağlı bilimsel araştırma metotları kullanılmıştır. Bu çerçevede, ilk olarak belgesel araştırma kapsamında konuya ilişkin kütüphane, arşiv ve web veri tabanları yazı, resim şeklinde toplanmıştır. Kentsel tasarım yarışmaları sonucu elde edilen projeler taranarak, proje yarışmalarının şartnameleri ve jüri raporları incelenmiş olup yarışma projelerinin konu, amaç, jüri profili, değerlendirme kriterleri, plan sahiplikleri, uygulama aşamasına geçilip geçilemediği gibi yarışmaların süreci, rol sahipleri, kentsel tasarımı diğer yarışmalardan ayıran özellikler anlaşılmaya çalışılmıştır. Deneysel araştırma kapsamında ise gözlem ve anket yöntemiyle objektif biçimde elde edilen veriler çalışmanın amacına yönelik değerlendirilmiştir.

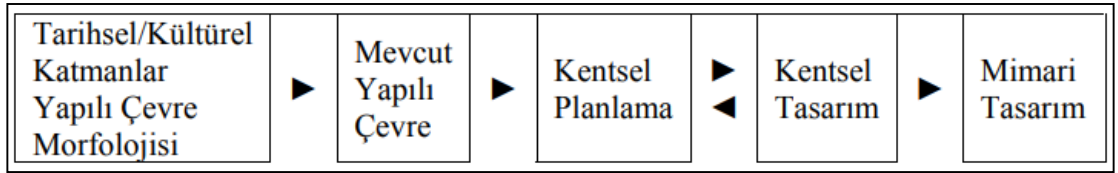
Çalışmanın son bölümünde ise ülkemizde gerçekleşmiş kentsel tasarım yarışmalarına katılım sağlayan profesyonellere uygulanan anket sorularından toplanan niceliksel verilerin analizine yönelik istatistiksel değerlendirmelerin çalışmadaki kuramsal veri tabanıyla ilişkilendirilmesi sağlanmıştır.

2. KENT PLANLAMA SÜRECİNDE KENTSEL TASARIM KAVRAMI

Batı ülkelerinde kent planlama alanında; bilgi birikimini ve teknolojisindeki gelişimleri kullanmak, diğer meslek disiplinleri ile disiplinler arası çalışmalar yapabilmek, planlamayı teorik temellere oturtmak ve tartışmak, mesleğin meşruiyetini güçlendirmek ve daha güvenilir temeller üzerine inşa edebilmek üzere alt uzmanlıklar şekillenmektedir [Çelik, 2003].

Kentsel tasarım, planlama tekniklerinin yapılı çevrenin üretimi ve kullanımına uygulama girişimi olarak nitelendirilmekte ve bu tekniklerin uygulanması ile sanatsal bir girişim olarak öncelikle kent plancısı ve mimarlara önemli görevler düştüğü vurgulanmaktadır [Symes, 1982]. Bu görevlendirilmenin nedeni olarak kentsel tasarımın planlama ve mimarlığın ortak ilişkisinin yönlendirilmesi ile ilgili olmasının altı çizilmektedir [Robertson, 1982].

Kentsel yapılı çevrede üst ölçekten alt ölçeğe kadar kentsel planlama kentsel tasarım ilişkisi Şekil 2.1’ deki gibi şemalaştırılmıştır.

Şekil 2.1: Kentsel yapılı çevrede uygulama araçları.

Kentsel tasarım, kentsel mekânın sahip olduğu sorunların çözümüne yönelik bütüncül, vizyon ve uygulamaların tamamı olarak tanımlanmıştır [Roberts and Sykes, 2000]. Kentsel tasarımın, sadece fiziksel düzenlemeyi kapsamayan, kentsel mekânın bütünlük yapısında temel değişimleri ele alan bir süreç olduğu vurgulanmaktadır [Alexander, 1987].

Şehir plancılarının görüşüne göre, 1960’ların sonlarına doğru kentsel tasarım, kentsel büyümeye ve korumaya estetik boyut kazandıran bir planlama dalı olarak çıkmıştır. Modernizmde planlamanın karşılığı sayısal verilere dayalı kurumsallaşmış planlama uygulaması iken postmodernizmde planlamanın karşılığı kentsel tasarım olarak tanımlanmaktadır [Relph, 1987].

Diğer taraftan kentsel tasarım, planlamanın alt uzmanlık alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Kentsel tasarımın kültürel, psikolojik, sosyal, ekolojik, estetik, ekonomik ve yasal öğelerin etkileşimini dikkate alarak, kentsel mekânın yaşam kalitesini geliştirmeye dönük bir uzmanlık alanı olarak değerlendirilmektedir [Çubuk, 1999].

Kentsel tasarım pratiği, şehir plancısı/ kentsel tasarımcısı ve mimar/ kentsel tasarımcısı olmak üzere iki farklı disiplin tarafından uygulanmaktadır. Bunlardan ilki, faaliyetleri koordine ederek ve bir ana plan veya kentsel tasarım çerçevesinde uzun vadeli mekânsal ya da fiziksel kararlar üreterek ve genellikle yerel yönetimler eliyle yapılmaktadır. Diğerisi ise belirli bina veya bina grubuna yönelik tasarım geliştirmektedir [Carmona et al., 2003].

Planlama ve kentsel tasarımın şehre müdahalenin bir aracı olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmekte ve şehirciliğin bir yapma sanatı olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca kentsel tasarım, kentsel mekâna ait politikalar ve kent kimliği ile uyumlu, kentsel planlamanın devamlılığı ve ilişkisi içinde sonuçlanan, üç boyutlu tasarım projeleri ile kentsel yaşam kalitesini artırıcı eylem planları olarak tanımlanmaktadır [Günay, 2003].

2.1. Dünya’da Kent Planlama ile Kentsel Tasarım İlişkisinin Değerlendirmesi

Yaşanabilir kentsel alanların sağlanabilmesi bakımından, kent planlama ve kentsel tasarım büyük önem taşımaktadır. İçerdikleri farklılıkların yanı sıra, kent planlama ve kentsel tasarım birbirini tamamlayıcı bir ilişkiye sahiptirler [Çubuk, 2018]. Günümüzde, planlama-kentsel tasarım çalışmalarında sağlanması gereken çok boyutlu ilişkiler, daha yaşanabilir ve kaliteli çevrelerin oluşturulmasının bir ön koşulu olarak değerlendirilmektedir [Kaplan vd., 2003].

Genel anlamda, fiziki yapılanma disiplinlerini kapsayan planlama eylemi, kentsel alanda doğal ve fiziki yapılanma sanatı olarak nitelenen kentsel ve peyzaj tasarım çalışmalarına önem taşıyan faydaları ve yönlendirici rolü olmaktadır. En uygun büyüklük kapsamında kentsel bölgelerde uygulanması gereken kentsel tasarım uygulamalarında parçalar arasındaki bütünlük anlamı ön plana çıkmaktadır. Halihazır uygulamalardan yola çıkarak, planlama ve kentsel tasarım çalışmalarının arasında gerekli ilişki ve etkileşimlerin sağlanmadığı ve birbirleri arasındaki bağlantının geniş kapsamda ele alınması gerektiği ortaya konulmaktadır [Altanlar vd., 2019].

Kent planlama ve kentsel tasarım kavramlarının arasındaki benzerliklerden kaynaklı olarak alan bazında birbiriyle karıştırılmaktadır. Ancak, her iki kavramın çalışma alanının kent olmasına rağmen, kente olan bakış açıları, çalışma biçimleri ve ilgi alanları birbirinden tamamen farklılaşmaktadır. Planlama çalışmaları genellikle geniş alanları kapsamakta olup işlevlerin karşılıklı etkileşimlerin çözülmesine dayanmaktadır. Tasarım çalışmaları ise çoğunlukla planlamanın ayrıntılarına yoğunlaşmakta olup, daha dar kapsamlı işlevi bulunmaktadır. Dolayısıyla, kentsel planlama çalışmalarının kentin işlevleri ve kentsel tasarım çalışmalarının ise kentin estetiğiyle ilgili olduğu ifade edilmektedir [Aydoğdu, 2019].

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1940'lı yıllarda savaş döneminde meydana gelen tahribatların yeniden yapılanmasına ilişkin uygulamalar gerçekleşirken, 1970'li yıllarda da planlama pratiğinde önemli dönüşümler ortaya çıkmıştır. Amerika'da Vietnam Savaşı, Avrupa'da 1968 Hareketleri, Roma Raporu ve 1973-1974 arası yaşanan büyük olayların beraberinde planlama çalışmalarında değişiklikler meydana gelmiştir. Bu süreçte, planlama geniş kapsamlı olmaktan uzaklaşmış ve beraberinde kentsel tasarım modern yaşam yerlerinin oluşturulmasında yeni bir uygulama aracı olarak seçilmiştir [Ayataç, 2000].

Dünya'da kent planlama ve kentsel tasarım ilişkisini açıklayabilmek, benzer ve farklı yönleri ortaya koyabilmek ve gelişim süreçlerini aktarabilmek için, 12 örnek ülkenin mekânsal planlama sistemi ve kentsel tasarım olgusu, izledikleri süreç ve değişimler esasınca karşılaştırmalı bir biçimde incelenmiş olup aynı zamanda, AB üyesi devletler için, AB Mekânsal Sistemler ve Politikalar Özeti Raporunun bulduğu çalışma incelenerek, Avustralya, İngiltere ve Amerika özelinde kentsel tasarımın kent planlama sürecindeki yeri irdelenmeye çalışılmıştır [Web 1, 2019].

- **Avustralya Örneği**

Planlama çerçevesinde idari yetki bakımından, ülkede eyaletlerin ve yerel yönetimlerin arazi kullanım planlamasında yetkileri bulunmaktadır. Merkezi yönetim, arazi kullanımı ve çevresel korumaya ilişkin yetkilerini, ulusal anlaşmalar ile doğrudan veya konut mülkiyeti, ulaşım, mekânsal gelişme kapsamında federal yasalar ile de dolaylı biçimde kullanabilmektedir [Web 1, 2019].

Temel planlama mevzuatı bakımından incelendiğinde, mevzuat eyaletlere göre çeşitlilik göstermektedir. Bu kapsamda, 1928 yılı Batı Avustralya Şehir Planlama ve

Gelişimi Yasası veya 1987 yılı Victoria Planlama ve Çevre Yasası bulunmaktadır. Ülke eyaletlerinde merkezi veya yerel yönetimlere, plan hazırlama, denetleme ve uygulama yetkilerini belirleyen mevzuatlar bulunmaktadır. Planlama ve uygulama araçları bakımından, ülke ölçeğinde değil, eyalet ölçeğinde geliştirilmiş planlama stratejilerine yer verilmiştir. Avustralya’da zorunlu kalınmadığı surece ada/parsel bazında planlama kararları üretmek yerine bölgeleme yaklaşımını benimsenmiştir.

Planlama ve kentsel tasarım ilişkisi bakımından, kentsel tasarım kavramının yukarıda belirtilen hiyerarşide yer bulması gerektiği, ülkede ulusal kent politikasını oluşturan merkezi yönetim, yaşanabilir şehirler oluşturulmasına yönelik özel sektör ve kamu eliyle tasarımı alt ölçek planlama şeklinde kullanarak üst ölçekte verilen bölgeleme yaklaşımını parsel bazında da uygulanabilir tutmuş ve düzeni sağlayarak gelişimi desteklemiştir. Tablo 2.1’de Avustralya kent planlama sisteminin ölçek bazında amaç, strateji ve araçlar açısından değerlendirmesi yapılarak kentsel tasarımın bu süreçteki yeri değerlendirilmektedir [Web 1, 2019].

Ekonomik refah, geniş arazi ve oransal olarak düşük düzeyde sosyal sorunlar ortamı bulunması ve mevcut ortamın devamlılığını sağlamak planlama ve kentsel tasarımın esas unsurunu teşkil etmektedir [Web 1, 2019].

Tablo 2.1: Avustralya’da Bölgesel - Ekonomik Tabanlı Planlama.

Ölçekler	Amaç / Hedefler	Politikalar/Stratejiler	Araçlar
I. Ülke (Ülkesel)	Planlama, arazi kullanımı ve kalkınma modelleri için ülkesel çerçeveler	Plan stratejileri ve politikalar	Planlama politika çerçevesi; Stratejik planlar Farklı sektörlere ait ülkesel yasalar
II. Alt Bölgesel (Bölge ya da Alt Bölge)	Gelişme alanlarında ve bölge genelinde kontrollü ve dengeli gelişme, yerel planlar ile ‘birliktelik’	Sağlıklı, refah düzeyi yüksek ve yaşanılabilir bir bölge; Tematik planlama politikaları [ulaşım/çevre/ konut/ ekonomi/ doğal afetler/ yenilenebilir enerji]	Stratejik planlar Tematik planlama yasaları

Tablo 2.1: Devam.

III. Yerel (Kent ve İlçe)	Yüksek yaşam kalitesinde yaşanabilir, sürdürülebilir ve yarışmacı kentler için yerel planların hazırlanmasında mekânsal çerçeve	Büyüme ve gelişmesi için stratejik yönler Tematik planlama politikaları (ulaşım/çevre/konut/ekonomi/doğal afetler/ yenilenebilir enerji)	Yerel strateji planları; imar planları, arazi kullanım yerel gelişme düzeni
IV. Mahalle (Köy ve Mahalleler)	Fiziksel vizyon politika ve hedefler için yerel plan içinde özel alan ve sitler veya rehberlerdeki detaylı çalışmalar	Yeni kentsel gelişme alanlarına yönelik tasarım çerçevesi	Mahalle planları; yerel gelişme düzeni; kentsel tasarım rehberi
V. Sokak - Parsel (Özel Alanlar)	Yeni ve mevcut sokak dokusu için tasarım ilkeleri ve parametreler [kullanım ve kitle]	Tüm kullanım ve kullanıcılara yönelik, güvenli yol sistemi	Kentsel tasarım rehberi
VI. Yapı (Tekil Binalar)	Yenilenebilir enerji teknolojilerine dayalı sürdürülebilir bina tasarımları	Kent dokusuna uyumlu ve enerji verimli tasarımlar	Bina kodları, yapı yönetmelikleri, ulusal inşaat kodları

Avustralya'nın planlama sisteminin ölçek bazlı amaç, strateji ve uygulama araçlarına baktığımızda kentsel tasarım kavramının ülke, bölge ve kent ölçeğinde yer almadığı, mahalle ölçeğinden yapı ölçeğine kadar olan tüm alt ölçeklerde uygulama aracı olarak kullanıldığı görülmektedir.

- İngiltere Örneği

İngiltere'de kent planlama, arazi kullanımı / doğa ilişkili planlama kategorisinde değerlendirilmektedir. Ülkede, Toplumlar ve Yerel Yönetimler Bakanlığı tarafından planlama sistemi hükümet adına idare edilmektedir [Web 1, 2019]. İngiltere'de geçerli olan planlama sisteminde, kent planları mekânsal düzenleme aracı olarak yeterli bulunmamaktadır. Bu sebeple, tasarım kontrolleri önemli bir araç olarak kentsel tasarım içinde yer almaktadır.

Tasarım kontrolü ile ilgili politikalar ve araçlar oldukça kapsamlı bir şekilde planlama mevzuatı içinde tanımlanmıştır. Merkezî yönetimin hazırlamış olduğu

rehberler (planning policy guidance-PPG) kademelenmenin en üstünde yer alırken kent düzeyindeki planlarda tasarıma yönelik politikalar geliştirilmektedir [Punter and Carmona, 1997]. Bu politikalar genellikle kentsel yapılı çevrede birinci düzeydeki değişikliklerin yönetilmesi ve kontrolü için bir çerçeve sunarken, ikinci ve üçüncü düzeydeki değişikliklerin yönetimi ve denetimi alan özelinde geliştirilen araçlarla mümkün olmaktadır. Bu doğrultuda, pek çok yerel yönetim tarafından tasarım rehberleri (design guidelines), tasarım kodları (design codes) ve tasarım açıklamaları (design brief) üretilmektedir [Ünlü, 2006]. Tablo 2.2’de İngiltere kent planlama sisteminin ölçek bazında amaç, strateji ve araçlar açısından değerlendirmesi yapılarak kentsel tasarımın bu süreçteki yeri değerlendirilmektedir [Web 1, 2019].

Tablo 2.2: İngiltere’de Arazi Kullanımı / Doğa İlişkili Planlama.

Ölçekler	Amaç / Hedefler	Politikalar/Stratejiler	Araçlar
I. Ülke (Ülkesel)	Planlama yaklaşımı ile ölçekler arası entegrasyonun sağlanması, Ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması.	Ülke ölçeğinde sahip olunan tüm değerler ve kaynaklar ile güçlü ve yarışmacı planlama politikalarının belirlenmesi	Ülkesel planlama politika çerçevesi, [National planning policy framework].
II. Alt Bölgesel (Bölge ya da Alt Bölge)	Gelişme ve dönüşümün mekânsal koordinasyonu, yerel planlar birlikteliğini sürdürülebilirlik ile sağlanması [Development Plans].	Kendi yetki alanına sahip bölgesel stratejilerin geliştirilmesi.	Yerel girişimci paydaşlığı/ aktörler, Ortak strateji birliği, Tasarım yenileme panelleri, Ülkesel planlama politika çerçevesi.
III. Yerel (Kent ve İlçe)	Mekânsal gelişmede; Yereli güçlendirme, Vizyon için yerel planlama.	İşbirliğine dayalı, sürdürülebilir planlama; Ekonomi, Kent Merkezi, Ulaşım, İletişim, Konut, Tasarım Kalitesi.	Sürdürülebilir ilkelere dayalı planlama, Kentsel tasarım rehberleri.

Tablo 2.2: Devam.

IV. Mahalle (Köy ve Mahalleler)	Vizyon için yerel plan ile entegre olmuş kaliteli tasarım ve planlama.	Master plan, Gelişme çerçeveleri, Tasarım politikaları.	Tasarım rehberleri, Yerel gelişme çerçeveleri, Mahalle planları, Yerel gelişme planları, Ek plan dokümanları, Ek plan rehberleri.
V. Sokak - Parsel (Özel Alanlar)	Yeni gelişme için tasarım ilkeleri ve parametreler.	Tasarım ilkeleri.	Tasarım rehberleri, Gelişme özetleri, Tasarım kodları, Tasarım özetleri.
VI. Yapı (Tekil Binalar)	Özel alanlar ve yeni gelişmekte olan alanlar için kentsel peyzaj korunumu.	Karakter özelliğinin korunduğu kaliteli mekân üretimi.	Tasarım rehberleri, Gelişme özetleri, Gelişme kontrolleri, Yapı yönetmelikleri.

Kentsel tasarım çalışmalarının güçlü örneği olarak İngiltere, kentsel tasarımı, estetiğin ötesine geçirerek planlama çalışmalarının bir parçası niteliğinde ele almaktadır. Planlama çalışmaları çerçevesinde yer alan kentsel tasarım süreci, tasarım düzenlemelerini aktarmak için birçok karar ve strateji kapsamında oluşturulmuştur. 1977 yılı itibarıyla planlamaya ilişkin kentsel tasarım düzenlemeleri ülkede geniş kapsamda ele alınmıştır [Web 1, 2019].

Kentsel tasarım kapsamında; İngiltere’de hazırlanan çalışmalar ve projeler, genel olarak eski yerleşim yerlerinin düzenlenmesi, niteliksiz olarak duran bölgelerin kente kazandırılması doğrultusunda hazırlanmaktadır. Londra’da Thames nehri boyunca oldukça fazla sayıda yenileme çalışması mevcuttur. Genel olarak amaç ise bu bölgede çok fonksiyonlu yeni bir kentsel merkez oluşturmak, mevcut potansiyeli kaldırabilecek şekilde çalışma bölgeleri oluşturmak ve bunu modern ulaşım imkânlarıyla birbirine bağlanan, sürdürülebilir konut projeleri, sosyal ve eğlence alanlarıyla olgunlaştırmaktır. Kamu sektörü ve belediyeler; bu hususta oldukça fazla yeni fikirler üretmekte ve uygulamaya koymaya çalışmaktadırlar.

Yaşanan gelişmeler sonucu, 1991 Planlama Revizyon Kararlarında, dengeli esneklik ile tasarım kontrollerine yer verilmiştir. Aynı zamanda, planlama sürecinde, kentsel tasarım rehberleri ve tasarım politikalarına ihtiyaç duyulduğu öne sürmüştür [Carmona, 2003].

Kentsel problemlerin kaynağının belirlenmesiyle, ‘Urban Task Force’ raporu çerçevesinde, kentsel tasarım amacıyla pratik çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Böylelikle, gelişim doğrultusunda ortaya çıkan fırsatlar ve değişimlerin şekillenmesi sağlanmıştır [Web 1, 2019].

İngiltere’de kent planlama ve kentsel tasarım bütüncül bir şekilde yürütülmektedir. Söz konusu mekanizma çerçevesinde tasarım düzenlemeleri planlama çalışmalarına tüm ölçeklerde uygulanabilmekte olup, planlamanın es geçilemez bir unsurunu teşkil etmektedir. Gelişme ve yerel planlar, tasarım disiplinleri ve araçlarının beraberinde değerlendirilmektedir. Belirli bir alan, nokta veya konuya ilişkin bu disiplin ve araçların arasında karşılıklı ve hiyerarşik bir bağlantı bulunmaktadır. Ayrıca; uygulanan disiplin ve araçlardan sağlanması beklenen faydaların hayat bulmasında katılım faktörü büyük önem arz etmektedir [Türk, 2006].

- ABD Örneği

Federal yönetim kısıtlı bir planlama yetkisine sahiptir. Bu alanda, federal yönetim adına, İskan ve Kentsel Gelişim Başkanlığının yetkisi bulunmaktadır. Modern kentsel planlama çalışmaları, ulaşım ağlarının geliştirilmesi, yaşanabilir kentsel ortam ve yoğunlaştırılmış kentler kapsamında ele alınmakta olup Tablo 2.3’deki gibi planlama- kentsel tasarım ilişkisi tanımlanmaktadır [Web 1, 2019].

Tablo 2.3: ABD’de Arazi Kullanımı / Doğa İlişkili Planlama.

Ölçekler	Amaç / Hedefler	Politikalar/Stratejiler	Araçlar
I. Ülke (Ülkesel)	Büyük toplulukların kendilerini gerçekleştirmesinin sağlanması.	Eyaletlere göre planlama reform düzeylerinin belirlenerek ülkesel planlama reformu ve akıllı büyüme oluşumu	Eyaletlere özgü bölgesel planlama araçları, Akıllı Büyüme İlişkin Yasa ve Rehber, 2002, Kullanıcı El Kitabı.
II. Alt Bölgesel (Bölge ya da Alt Bölge)	Aynı anda, tutarlı bir gelişim sağlanması, yeni kamusal işletme ve servislerin yeni gelişimin taleplerine aynı anda karşılık verecek şekilde oluşturulması.	Toplumsal ve politik başarıya odaklı, aynı zamanda anahtar aktörleri ve/veya engelleri de belirlemeyi amaçlayan stratejiler.	Gelişme Yönetimi Anketi, Gelişme Yönetimi Çalışma Komisyonu, Yasal Düzenlemeler., Oylama Sistemi, Sürdürülebilirlik Çalışma Grubu.

Tablo 2.3: Devam.

III. Yerel (Kent ve İlçe)	Amaca uygun olarak kentsel alanların yeniden düzenlenmesi.	Miami Kenti Kent-Tasarım Prensipleri. New York Kenti Aktif Kent Üretme Stratejileri.	Miami Kenti Miami 21 Code, 2008. New York Kenti New York Aktif Yaşam Araştırma Programı.
IV. Mahalle (Köy ve Mahalleler)	Farklı topluluklar için daha sürdürülebilir bir gelişme dokusu oluşturulması.	Arazi kullanımı, kompakt topluluklar ve mahalle merkezleri üzerinden güçlendirme ve yeni gelişimin sağlanması.	Özel Alan Planları.
V. Sokak - Parsel (Özel Alanlar)	Tasarımda kent içi geçiş alanlarından özel alanlara yönelik başlıkların belirlenmesi ve tasarım rehberleriyle kullanıcıya kılavuz oluşturulması.	Miami Kenti Kent içindeki geçiş alanlarından özelleşmiş alanlara yönelik başlıklar. New York Kenti Tasarım prensipleri.	Miami Kenti Tasarım Özet Tabloları. New York Kenti Kent İçi Sokak Tasarım Kılavuzu. Oregon Eyaleti Hane halkı Ulaşımı, Yaya Alanları: Model Önerisi.
VI. Yapı (Tekil Binalar)	Konut fırsatları ve seçme imkanları sunulması.	Miami Kenti Konut geçişlerinde sıralama, Maximum yüksekliklerin belirlenmesi, Konut tipolojilerinin öngörülmesi.	Miami Kenti-Yapı Uygulama, konut/ticari alan, altyapı ve işaretlere yönelik yönetmelikler. Oregon Eyaleti-Yapı Bölgeleme yönetmelikleri.

1940'lı yıllarda kentsel tasarım kavramıyla tanışan ülkede, APA (American Planning Association) 2002 yılında başlattığı programda planlamayı ekonomik, fiziksel ve sosyal bağlamda yerel, bölgesel ve ülkesel olarak ele alınması gerektiğini vurgulayarak, yaşanılabilir kentlerin üst ölçekten gelecek kararlarla değil, bölgenin ya da eyaletin kendine özgü içinde oluşturulacak tasarımlarla bütünlüğün sağlaması gerektiğini vurgulamıştır.

Amerika'daki kentsel tasarım projelerinin en fazla dikkat çekici özelliği, kullanıcı katılımı olgusunun bütün aşamalarıyla yerel tasarım proje çalışmalarına ve projelerine yerleşmiş olmasıdır. Buna ilaveten, bu hususla ilgili devam eden pek çok proje ve çalışmada, proje bölgelerinin yapılandırılmasında bir yandan kamusal işlevler göz önünde bulundurulurken diğer yandan ekonomik çıkarlar göz önünde bulundurulmaktadır. Böylece ikilem yaşanmakta ve bu durum ortaya oldukça fazla tartışma çıkartmaktadır.

Oluşturulan 'New York Kentsel Tasarım Rehberi' toplam dört kent genelini ilgilendirmekte olup, koruma ve geliştirme amacıyla hazırlanmış rehberlerden teşkil edilmiştir. Söz konusu rehberlerin kapsamı, gerekli bilgilerin oluşturulma yöntemi bakımından birbirinden ayrılmaktadır [Eren ve Erkan, 2018].

Kendi içinde oluşturulacak kentsel tasarım projeleri kapsamında ABD'de kentsel tasarıma ilişkin gelişmelerin denetimi yerel yönetimler tarafından sağlanmaktadır. Yerel Yönetim Kapsamlı Planlama ve Arazi Geliştirme Düzenleme Yasası bu kapsamda gerekli ana mevzuatı belirtmektedir. Uygulama aşamasında, en temel ihtiyaçlar doğrultusunda kamusal sağlık, güvenlik, ahlaki değerler ve genel refah hususları göz önünde bulundurulmaktadır [Web 1, 2019].

2.2. Türkiye'de Kent Planlama ile Kentsel Tasarım İlişkisinin Yasal Mevzuat Kapsamında Değerlendirilmesi

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, tüm alanlarda olduğu gibi şehircilik ve imar alanında da gelişim ve yenilikler meydana gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı'na kadar belirlenen imar mevzuatı ülkede kentleşme sürecinin yapılanmasının yasal çerçevesini şekillendirmiştir. Cumhuriyet dönemi ilk imar yasalarının 19. yüzyılın sonlarına doğru belirlenen Ebniye mevzuatından kaynaklandığı ve getirilen düzenlemelerde planlamanın tasarım boyutu bulunduğu dikkat çekmektedir. Bu kanun kentsel tasarım kapsamında incelendiğinde; parsellerin dikdörtgen ve kare formda düzenlenmesi, yol genişliklerine ilişkin beş farklı kademe belirlenerek, yeni çıkmaz sokakların oluşturulmaması hükümlerinin yer aldığı görülmektedir. Türkiye'de kent planlama çalışmaları nerdeyse 150 yıl öncesine dayanmaktadır. Türkiye'nin modernleşme sürecinde geçirdiği değişimler üç ayrı dönemde Tablo 2.4'de belirtildiği gibi değerlendirilmektedir. Bu bölümde, her döneme ilişkin kent planlamanın evrimi verilmiştir [Türk, 2006].

Tablo 2.4: Türkiye’de kent planlama- tasarım ilişkisinin gelişimi ve değişimi.

1923-1950 Dönemi	Batı Anadolu’nun yanan kentleri ve Ankara’nın planlanması. Büyük kentlerin planlanması için yabancı plancıların gelmesi.
1950-1980 Dönemi	6875 sayılı İmar Yasası (1956).
1980 Sonrası	‘Kentsel tasarım -postmodern’ planlama, ‘sürdürülebilirlik’ ve ‘katılım-yerel demokrasi’ konusunda olumlu gelişmeler. Yerel Gündem 21 dışında çeşitli kapsam ve ölçekte ‘katılımı-yerel demokrasiyi’ planlama süreciyle bütünleştiren çalışmalar.

Genellikle proje yarışmaları kapsamında gündeme gelen kentsel tasarım çalışmaları, son dönemlerde afet yönetimine ilişkin çalışmalarda ve bazı özel proje alanlarında da değerlendirilen teknik bir süreç olarak ele alınmaktadır. Kentsel tasarım kavramı esasen sekiz yasal düzenleme kapsamında incelenmektedir. Ayrıca, yönetmelik kapsamına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Ülkemizde zamanla yürürlüğe giren kanun ve yönetmelikler, ilgili maddeler ve kentsel tasarıma ilişkin hükümler Tablo 2.5’deki gibi özetlenmiştir [Web 1, 2019].

Tablo 2.5 Türkiye’de kentsel tasarıma ilişkin kanun ve yönetmelik maddeleri.

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve Kanun doğrultusunda çıkarılan Yönetmelikler	
Kamu İhale Kanunu (22.01.2002)	Md23
Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği (24.12.2002)	Md1-Md3-Md3/e-Md3/g-Md8
Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği (25.07.2013)	Md4/s
5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu Doğrultusunda Çıkarılan Yönetmelik	
Büyükşehir Belediyesi Kanunu (23.07.2004)	Md7-Md7/g
Altyapılı Arsa Üretimi ve Bu Arsaların Tahsis Yoluyla Satışına İlişkin Yönetmelik (11.09.2004)	Md8/f-Md16-Md19-Md19/e-
5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu ve Kanun doğrultusunda çıkarılan Yönetmelik	
Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu (Değişik: 5/4/2006-5481/3 md.)	Md6
Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Yönetmeliği (14.04.2006)	Md4/f-Md23/1-Md27/1
5235 Sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Kanunu Doğrultusunda Çıkarılan Yönetmelik	
TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Serbest Peyzaj Mimarlık Müşavirlik Hizmetleri Uygulama, Meslekî Denetim, Büroların Tescili ve Asgarî Ücret Yönetmeliği (21.03.2006)	Md4/u

Tablo 2.5: Devam.

644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Doğrultusunda Çıkarılan Yönetmelik	
Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (04.07.2011)	Md7/e
Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelik (23.03.2012)	Md10/2
6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve Yönetmeliği	
Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun (31.05.2012)	Md6/5(6)
6306 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği (15.12.2012) (Değişik:RG- 2/7/2013-28695)	Md18/4
6358 sayılı Expo Antalya Kanunu Doğrultusunda Çıkarılan Yönetmelik	
Expo 2016 Antalya Ajansı Mal ve Hizmet Alım-Satım ve Yapım İşleri İhale Yönetmeliği (29.05.2013)	Md19/1
4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri doğrultusunda çıkarılan Yönetmelik	
Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği (12.03.2014)	Md20/5
3194 sayılı İmar Kanunu Doğrultusunda Çıkarılan Yönetmelik	
Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği (14.06.2014)	Md4-Md30
2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Kanun Doğrultusunda Çıkarılan Yönetmelik	
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (Ek: 8/8/2011-Khk- 648/41 Md.)	Md13/15
3194 sayılı İmar Kanunu Doğrultusunda Çıkarılan Yönetmelik	
Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik. (26.07.2005)	Md10-Md24-Md24/d
Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik (22.08.2015)	Md9-Md10-Md11

İmar planları kapsamında hazırlanan diğer plan düzenlemelerinde aynı standartlar aranırken, koruma amaçlı imar planlarında kentsel tasarım vurgusunu yapan meydan, açık alan, yapı ve yol dokusu ile ilgili ölçek, oran, malzeme ve renk düzeyinde detaylı çalışmaları kapsayan genel bir tanımlamaya yer verilmektedir. İmar planlarının konusu koruma olduğunda önem verilen bu vurguların planlama sürecinde yer alması, kentsel tasarım kavramının imar planlarına koruma amaçlı imar planları ile dâhil olduğunu bize göstermektedir. Bu neden ile yasal mevzuat kapsamında koruma amaçlı imar planları imar planlarından ayrı olarak farklı bir başlık altında ele alınmıştır.

2.2.1. İmar Planları Kapsamında Kentsel Tasarımın Yeri

Dünya genelinde gerçekleşen ekonomik, kültürel, sosyal, gelişmeler sonucunda planlama pratiğinde kapsamlı rasyonel planlama anlayışından iki yönde ayrılma olmuştur. Bunlar; stratejik planlama yaklaşımının benimsenmesi ve katı bağlayıcı planlamadan esnek planlamaya geçiş biçiminde yaşanmaktadır [Tekeli, 2010]. Bu yaklaşım sonucunda ülkemizde; mekânsal düzenlemeyi ön planda tutan, klasik imar planı anlayışı dışında, toplumsal ve ekonomik gelişmeyi, sosyal ve kültürel etkileri de dikkate alan bir planlama anlayışına geçilmekte ve yeni kentsel mekân düzenleme ilkelerinin belirlenmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde geçmişten günümüze kadarki zaman diliminde, imar mevzuatı değerlendirildiğinde kent planlama sürecinde kentsel tasarım kavramına ait yasal tanım bulunmamakla birlikte bu eksikliğin, süreci yöneten plancı, mimar ve tasarımcının deneyim ve bilgilerine bağlı olarak giderilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ülkemizde modern kent planlama süreci 1928 yılında düzenlenen uluslararası sınırlı Ankara İmar Planı Yarışmasıyla başlamış olup aynı zamanda Türkiye’de kentsel tasarım çalışmalarının da başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Söz konusu imar planına bağlı olarak ilerleyen yıllarda Ankara’da bulunan bazı mahallere kentsel tasarım ölçeğinde projeler hazırlanmıştır. Kentsel tasarım kavramı Avrupa’dan etkilenilen kent modelleri ve yarışmalar üzerinden yakın tarihimize kadar gelmiş, 1985 yılından sonra 3194 sayılı İmar Kanunu ile süreç devam etmiş, 2014 yılında yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile tanım kazanmıştır.

Türkiye’de günümüzde imar planlama ve uygulama sistemi, doğrudan imar planlarının elde edilmesi ve uygulanması süreçlerini tanımlayan 1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu ve bu kanuna esas yönetmeliklerce belirlenmektedir. Bu kanun kapsamında kentsel tasarımın mekânsal düzenlemedeki yerine baktığımızda; uygulama imar planı ölçeğinde planın genel amaç ve hedefleri kabul edilerek olası yapılacak plan revizyonları ve eklemelerinde sınırlı kentsel alanlar için nüfus, yoğunluk değerlerinin yeniden belirlenmesi konusu bir süreç içerisinde gelişen planlama ve tasarımın parçalanmasına neden olmakta, kentsel ulaşım ile ilgili geometrik düzenlemelerde kullanılması önerilen ölçeğe bağlı olarak 1/500, 1/200 ve 1/100 detaylarda kentsel tasarım olarak nitelendirilmektedir.

3194 sayılı imar kanununun 1985’de yürürlüğe girdiği tarihten günümüze kadar, ülkemizde kent planlama sürecinde çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. İmar mevzuatında

1999 yılında meydana gelen Marmara ve Düzce depremleri sonucu öne sürülen bazı yetersizliklerden kaynaklı, ulusal ve uluslararası düzeyde yeni koşulların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Böylelikle daha yaşanabilir kentsel ve kırsal ortamların oluşmasına imkân sağlamak adına planlama, yapılanma ve denetim kurallarını belirlemek amaçlanmıştır [Türk, 2004].

Ülkemizde, hızlı kentleşme ve göç olgularının yoğun bir şekilde yaşanması sonucu kentler yaşam kalitesini giderek kaybetmeye başlamıştır. Bu duruma bağlı olarak üst ölçekli planlama ve uygulama aracı olarak kentsel tasarım çalışmalarının kentsel yaşam kalitesini yükseltmek, daha yaşanabilir ve kimlikli kentler oluşturmak için bütüncül bir şekilde birlikte yürütülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır [Türk, 2004].

2014 yılında yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin 4. maddesinde, kentsel tasarım projesi tanımına yer verilmiştir [ResGaz, 1]. Bu maddeye göre kentsel tasarım projesi

“Doğal, tarihi, kültürel ve sosyo-ekonomik niteliklerle arazi yapısını ele alınarak, tasarım hedefine yönelik kütle ve yapılanma dizayn edilmeleri ya da açık alan değişikliklerini içeren; taşıt ulaşımı, otopark - servis ve yaya dolaşım ilişkilerini kurgulayan; yapı, sokak, doku, açık ve yeşil alanların ilişkisini ve kentsel mobilya ayrıntılarını sergileyen; altyapı bileşenlerini tamamlayıcı bir yaklaşımla disiplinler arası biçiminde değerlendiren; imge, anlam ve kimlik özelliklerini tanımlayan; tasarım kaide ve araçlarını kapsayan uygun ölçekteki projelerdir.”

şeklinde tanımlanmaktadır.

Yürürlükteki Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nin 30. maddesinin 1. kısmında; kentsel tasarım projesi yapılacak alanın hudutları imar planında belirlenebilir, fakat kentsel tasarım projelerinin imar planından önce uygulanmış olması durumunda, bu projelerdeki lüzumlu detayların imar planı kararlarında yer alabileceği belirtilmektedir. Söz konusu maddenin 2. kısmında, kentsel tasarım projelerinin gerçekleştiği mekânın gelişme ve yapılaşma amacı kapsamında değerlendirilmesi ve projelerin yönlendirilmesi hedefiyle geniş alan lüzumlu olan bölgelerde proje kapsamında gerektiğinde master plan hazırlanabileceği, 4. kısımda ise uygulama imar planı onaylanmadan önce, kentsel tasarım projelerinin uygulanamayacağı belirtilmiştir [ResGaz, 1].

Bu tanımlama ve ilgili kısımlar doğrultusunda ‘kentsel tasarım’ kavramının planlama sisteminin içine yerleştirilmesi girişimi olumlu bir girişim olarak algılanıyor

olsa da kentsel tasarımın projesi yapılacak alanların uygulama imar planlarında gösterilmesi, uygulama imar planı onaylanmadan uygulanamaması ve kentsel tasarım projesinin gerekli görülmesi halinde imar planına aktarılması, elde edilen ürünlerin uygulamaya geçmesine yeterince imkân sağlamamakta, böylece nitelikli mekânların oluşumu zorlaşmaktadır.

Ülkemizde planlama sistemi içerisinde ölçek bazında amaç, strateji ve uygulama araçları Tablo 2.6 'da belirtildiği gibi tanımlanmış olup, kentsel tasarımın mahalle ölçeğinde karşımıza çıktığı görülmektedir [Web1, 2019].

Tablo 2.6: Türkiye’de planlama amaç ve araçları.

Ölçekler	Amaç / Hedefler	Politikalar/Stratejiler	Araçlar
I. Ülke (Ülkesel)	Bireylerin kendilerini geliştirebilecekleri, özgür, sağlıklı, güvenli ve yüksek standartta yaşam sürebilecekleri sosyal bir ortamın oluşturulması, refahın yaygınlaştırılması.	Nitelikli insan, güçlü toplum, yenilikçi üretim, istikrarlı yüksek büyüme, yaşanabilir mekânlar, sürdürülebilir çevre, kalkınma için uluslararası iş birliği.	Beş Yıllık Kalkınma Planı, Mekânsal Strateji Planı.
II. Alt Bölgesel (Bölge ya da Alt Bölge)	Ulusal düzeyde üretilen plan, politika ve stratejiler ile yerel düzeyde yürütülecek faaliyetler arasındaki ilişkiyi belirlemek, bölgesel gelişmeyi hızlandırmak.	...	Çevre Düzeni Planı, Bölge Planı, Mekânsal Strateji Planı.
III. Yerel (Kent ve İlçe)	Mevcut ise çevre düzeni planının genel ilke, hedef ve kararlarına uygun olarak, arazi parçalarının genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, çeşitli kentsel ve kırsal yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanlarını, ulaşım sistemlerini göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas teşkil etmek.	...	Nazım İmar Planı.

Tablo 2.6: Devam.

IV. Mahalle (Köy ve Mahalleler)	Nazım imar planı ilke ve esaslarına uygun olarak yörenin koşulları ve planlama alanının genel özellikleri, yapının kullanım amacı ve ihtiyacı, erişilebilirlik, sürdürülebilirlik ve çevreye etkisi dikkate alınarak; yapılaşmaya ilişkin yapı adaları, kullanımları, yapı nizamı, bina yüksekliği ve diğer bilgileri göstermek.	...	Uygulama İmar Planı, Kentsel Tasarım Projesi.
V. Sokak - Parsel (Özel Alanlar)	Uygulama İmar Planı, Kentsel Tasarım Projesi, Kentsel Tasarım Rehberi.	...	Uygulama İmar Planı, Kentsel Tasarım Projesi, Kentsel Tasarım Rehberi.
VI. Yapı (Tekil Binalar)	...	...	İmar Yönetmeliği, Kentsel Tasarım Rehberi.

2.2.2. Koruma Amaçlı İmar Planları Kapsamında Kentsel Tasarımın Yeri

Kent bilim dalında kentsel koruma, kentlerin belirli bölgelerinde yer alan tarihsel ve yapısal değerleri gelecek kuşakların da yararlanması için bütün hasar verici saldırı ve faaliyetlerden korumak şeklinde ifade edilmektedir. Kent kimliğinin önemli bir unsuru olarak bu değerlerin tahrip edilmesini engellemek için farklı önlemlerin alınması gerekmektedir. Söz konusu önlemlerin şekline karar vermeyi kapsayan müdahalelerin tamamı olarak korumayı tanımlamak gerekmektedir. Kentsel koruma, genel anlamda yerleşme bölgelerinin karakter ve belirleyici özelliklerine dayalı olarak planlama çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Kentsel tasarımın bahsi geçen belirleyici özelliklerin korumasında önemli bir etkisi bulunmaktadır. Yıllar içinde ortaya çıkan gelişim ve değişimler sonucu kent planlama yeniliklerine yaşamın tüm aşamalarında

gereksinim duyulmaktadır. Koruma amaçlı imar planlamaları bölgede yaşayan kullanıcılara ve ülkeye hitap eden görsel dokuların mevcudiyetini devam ettirmesine katkı sağlamaktadır [Şahin, 2019].

21. yüzyılın başlarında anıtsal yapıların onarılmasıyla başlayan koruma amaçlı çalışmalar, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından tarihi kentsel dokuların korunması ve yenilenmesi uygulamalarını da kapsamaya başlamıştır. 1975'li yılların ardından ise, bütünlük koruma amaçlı çalışmalar ön plana alınarak, kentlerin fiziksel yapısı ile sosyo-kültürel değerlerinin bir arada korunması amaçlanmıştır [Çelik ve Yazgan, 2007].

Tarihi alanların koruma çalışmalarında, kentsel tasarım politikalarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Koruma amaçlı çalışmalar, bazı kent unsurlarının muhafaza edilmesi, değiştirilmesi veya kaldırılmasını kapsamaktadır. Bu kapsamda uygulanan tasarım değişimlerinin, koruma alanlarının mevcut şekline yakın olması gerekmektedir. Kullanma ve koruma çalışmalarının arasında dengeli bir gelişim sağlamak büyük önem arz etmektedir. Fakat kimi zaman bazı koruma bölgelerinde karşılaşılan sorun, korumaya dayalı tasarım amaçlarının tam anlamı ile belirlenememesidir. Kısacası, bazı çalışmalarda koruma esas hedef olurken bazı çalışmalarda ise bu durumun sağlanması olanaksızdır. Böylelikle koruma amaçlı çalışmalarda daha başarılı bir sonuç elde edebilmek için, kültürel mirasa saygı ve detaylı bir düşünce tarzının gelişmesi büyük önem taşımaktadır. Öte yandan kültürel değerlerin korunması dışında yapılaşmış ortamla uyumluluk içeren yapılar oluşturulması gerekmektedir ve kentsel tasarım çalışmalarında bu hususlara önem verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır [Şahin, 2019].

Koruma amaçlı imar planlarında Turizm Teşvik Kanunu kapsamında çıkartılan kararnamelerle getirilen, Resmi Gazetede İş ve Turizm Merkezleri ilanı ile uygulama planı ölçeğinde gerekli yerlerde kentsel tasarım kullanılabilecek bir teknik olarak tanımlanmaktadır.

Koruma amaçlı imar planları, müellifi şehir plancısı olmak üzere alanın konumu, sit statüsü ve özellikleri göz önünde bulundurularak ilgili meslek gruplarından ilgili bakanlıkça belirlenecek uzmanlar tarafından hazırlanır. Bu hüküm ile koruma amaçlı imar planları çerçevesinde planlama sürecine şehir plancılarının dışında farklı meslek insanların da dâhil edildiği, kentsel tasarım süreciyle benzer özellik göstererek disiplinler arası çalışmayı gerektirdiği anlaşılmaktadır.

Ülkemizde 2005 yılında yayınlanan Koruma Amaçlı İmar Planları Yapım Yönetmeliğinin 10. maddesinde belirtildiği üzere; koruma amaçlı imar planlarının hazırlanmasında uyulacak gösterimlerde 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili mevzuatta belirtilen gösterimlere uyulmakla birlikte koruma amaçlı imar planlarının özelliği, verilecek kararların detaylı olması ve her alanın farklı nitelik taşıması nedeniyle, plana özgü gösterim kullanılabilen, kentsel tasarım, peyzaj, restorasyon projelendirme esasları ve benzer konuların plan raporlarında daha detaylı olarak yazılı ve çizili bir şekilde yer verilmesi gerektiği, yine aynı mevzuatın 24. Maddesinde; proje müellifinde aranacak asgari nitelikler başlığının (d) bendinde, kentsel tasarım veya çevre düzenleme projeleri yarışmalarında birincilik almış olmak şartı bulunmaktadır [ResGaz, 2]. Söz konusu maddelerden ve günümüzde yapılan uygulamalardan yola çıkarak koruma amaçlı imar planları ile kentsel tasarım kavramının imar planlama sürecine ile giriş yapmış olduğunu, planlamanın kentsel tasarımla ilişkilendirildiği ilk adım olduğunu söylemek mümkündür.

2.3. Bölüm Değerlendirmesi

Kentsel tasarım çalışmaları, 1950'li yıllarda ilk olarak Kuzey Amerika'da ortaya çıkmıştır. Bu kavram ile kent salonları, opera binaları ve müzeler gibi büyük kamu yapılarının tasarımına odaklanılarak, sanatsal ve fiziksel anlamda bir tasarım düşüncesi geliştirilmiştir. Günümüzde, kentsel tasarım uygulamaları daha kapsamlı bir şekilde öncelik kazanmış, kamusal alanlarda sosyo-kültürel özellikler bakımından toplulukların güzel vakit geçirmeleri amacıyla tanımlı ortamların oluşturulması ve yönetilmesi üzerinde durulmaktadır. Son yıllarda, daha sürdürülebilir kentsel planlama gereği kentsel tasarım daha önemli bir unsur haline gelmiştir [Eren ve Erkan, 2018].

İlk olarak 1970 yılında İngiltere'de yürürlüğe giren kentsel tasarım rehberleri, ardından daha geniş kapsamlı olarak, Kuzey Amerika, Avustralya ve Uzak Doğu ülkelerinde de kentsel ortamların düzenlenmesini geliştirmek için hazırlanmaya başlamıştır. Türkiye'de ise kentsel tasarım rehberleri ilk olarak 2014'da Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği kapsamında mevzuata girmiştir [Eren ve Erkan, 2018].

Türkiye'de yürürlükte olan kent planlama ve kentsel tasarım süreçleri diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, ülkemizde uygulanan planlama sürecinin yasal ve örgütsel yapısında, kent planlama ve kentsel tasarım çalışmalarının karşılıklı ilişkilerinde bazı farklılıkların bulunduğu gözlemlenmektedir [Türk, 2004]. Çalışma

kapsamında incelenen ülkelerin ve Türkiye'nin planlama sistemi içerisinde ölçek bazında ve sahip oldukları mevzuat çerçevesinde uygulama araçlarına baktığımızda kentsel tasarımın yer aldığı alanlar tablo 2.7'de belirtildiği gibidir.

Tablo 2.7: Ülke ve ölçek bazında planlamada kentsel tasarım uygulama araçları.

ÖLÇEK	AVUSTRALYA	İNGİLTERE	ABD	TÜRKİYE
I. Ülke	...	...	...	...
II. Alt Bölgesel	...	Tasarım yenileme panelleri	...	...
III. Yerel	...	Sürdürülebilir ilkelere dayalı planlama, Kentsel tasarım rehberleri	Kentsel Tasarım Rehberi	...
IV. Mahalle	Mahalle planları; yerel gelişme düzeni; kentsel tasarım rehberi	Tasarım rehberleri	Özel Proje Alanları	Uygulama İmar Planı, Kentsel Tasarım Projesi
V. Sokak - Parsel	Kentsel tasarım rehberi	Tasarım rehberleri, Tasarım kodları, Tasarım özetleri	Kentsel Tasarım Rehberi	Uygulama İmar Planı, Kentsel Tasarım Projesi, Kentsel Tasarım Rehberi
VI. Yapı	Bina kodları, yapı yönetmelikleri, ulusal inşaat kodları	Tasarım rehberleri, Gelişme özetleri, Gelişme kontrolleri, Yapı yönetmelikleri	Tasarım kodları	İmar Yönetmeliği, Kentsel Tasarım Rehberi

Türkiye'de kentsel tasarım ile yakın zamana kadar kentsel tasarım yarışmaları ile genel anlamda meydan, park ve sokak ölçeğinden ibaret kentsel mekân parçası elde edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ülkemizde, planlama ve tasarıma ilişkin düzenlemelerin yeterli düzeyde gelişmemiş olması nedeni ile planlama çalışmalarında kentsel tasarıma verilmesi gereken rol iyi tanımlanmamakta, böylece çarpık kentleşme olgusu ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde dağınık ve küçük boyutlu imar uygulamalarının tercih edilmesi, daha kaliteli, kimlikli ve yaşanabilir ortamların sağlanmasının önüne engel olarak çıkmaktadır. Daha başarılı bir vizyon sergilemek için ise imar

mevzuatında, kentsel tasarımı destekleyerek zorunlu hale getiren düzenlemelerin yapılması gerekmektedir [Türk, 2004].

Kent planlamasıyla aynı bağlamda gelişen kentsel tasarımın; kentin gelişme sürecindeki yeri ve rolü yine planlama yaklaşımlarındaki değişimler çerçevesinde değişim göstermiştir. İlk etapta sadece fiziksel düzenleme ve mekân oluşturmak olarak belirlenen kentsel tasarımın, planlamanın kentsel gelişme eylemindeki yeni yaklaşımları doğrultusunda sürece yön veren rolü ile önemli hale gelmiştir. Bu tanımlamalara rağmen ülkemizde, kentsel tasarıma ilişkin bakış açısının gelişmemesinin en büyük sebebi şehircilik uygulamalarının ve uygulama araçlarının tanımındaki önemli eksikliklerdir.

Kentsel tasarım kavramı planlama sistemi içerisinde örnek projeler ile alan uygulamaları şeklinde sisteme katkı sağlamakta ve planlama kavramına yön verici araçlardan biri haline gelmektedir. Böylece kentsel mekânlar, planlama ve kentsel tasarım birlikteliği ile düzenlenmektedir. Gelişme ve yenileme sürecindeki rol sahipleri merkezi ve yerel yönetimden sorumlu idareciler, siyasiler, profesyoneller, girişimciler, ekonomik katkı sağlayıcılar, mühendisler ve en önemlisi kullanıcılar olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple, kentsel tasarımın gelişim süreci planlamanın tüm basamaklarını oluşturmaktadır. Kentsel tasarım sokak ve meydan tasarımlarını yapmakla birlikte üst ölçekte kentin görsel kalitesini arttıran ve sosyal güç kazandıran, kişiyle çevre arasında sosyal bağ kuran, planlama ile beraber kentsel değişime hız ve kalite kazandıran bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Bu olgu kent planlaması ile ilişkilendirildiğinde, planlama kararlarının uygulanmasına yön verici ve alana ilişkin yaklaşımları oluşturan araçları sunmaktadır. Kentsel tasarım, planlama kriterlerini alan özelinde mekân ile buluşturan uygulamaya dönük araç ve hedefler göstererek bu alanda önemli katkı sağlamaktadır. Kentlerde imar yönetmelikleri yerine tasarımı yönlendiren kentsel tasarım rehberlerinin geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir [Çubuk, 1992].

3. KENT PLANLAMA KENTSEL TASARIM BİRLİKTELİĞİNDE UYGULAMA ARACI OLARAK KENTSEL TASARIM PROJE YARIŞMALARI

Ülkemizde kentsel mekânları oluşturan şehirlerde, plansız büyüme ve herhangi bir estetik kaygı gözetmeksizin tasarımdan uzak kentleşmenin gerçekleşmesi önemli sorunlar olarak görülmektedir. Bu sebeple özellikle son dönemlerde ülkemizde yerel yönetimler, kentsel gelişim ve kentsel proje elde etme sürecinin sorun çözmeye yönelik uygulamalarında kentsel tasarımı önemli bir araç olarak benimsemektedir [Özer, 2016].

Kentsel tasarım yarışmalarında amaç; kentsel mekânın tasarım kalitesini geliştirmek, iyi tasarımın önemini vurgulamak, kamusal bilinci artırmak, planlama uygulamalarını geliştirmektir [Korkmaz, 2007].

Yarışmalar, kentsel mekân düzenlemeleri için hızlı, çok alternatifli çözümler üretme imkânı sunmakta ve gerek mimari yapı gerekse mekân kalitesini arttırmaktadır [Cabanieu, 1994], [Larson, 1994]. Değişik seçeneklerin içerdiği farkındalık, ilişkin alternatiflerdeki doğru ve uyumlu çekirdeklerini bütünleştirme imkânıyla çözümü güçlendirmeye de sebebiyet vermektedir. Özel olarak kamusal yerleşimler esas alındığında, bu durum direk olarak insanların yaşam kalitesini doğrudan etkileyebilmektedir [Özgür ve Ayoğlu, 2011].

Yarışma süreci, özellikle de kentsel tasarım yarışma süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde, farklı söylemlerin, farklı aktörlerin yer aldığı farklı ortamlarda ortaya konabilmesi açısından kentsel tasarıma hem teorik hem de pratik anlamda çok önemli katkılar sunmaktadır [Çimen, 2010].

Kentsel tasarım birden fazla meslek disiplinin hâkim olduğu disiplinler arası bir platform olarak tarif edilmektedir ve bu yönü ile mimarlık, planlama ve peyzaj mimarlığı disiplinlerinin ortak paydası olarak teorik ve pratik anlamda var olmaktadır. Kentsel tasarım kavramı 1980'lerden önce akademik ortamlarda kullanılmaya başlanmış ancak, kavramın tam anlamıyla gündeme gelmesi 1980'lerde Türkiye'de gerçekleşen kentsel tasarım proje yarışmalarıyla olduğu görülmektedir. Bu süreç dünyada daha farklı şekilde gelişim göstermiştir.

Bu bölümde, Dünya ve Türkiye'de gerçekleşen kentsel tasarım proje yarışma süreçleri incelenmekte ve proje örnekleri ele alınarak değerlendirilmektedir.

3.1. Dünya’da Kentsel Tasarım Proje Yarışmalarının Değerlendirilmesi

Dünya tarihinde tespit edilen ilk tasarım yarışması Milattan önce 448 senesinde Helen Akropolü’nde savaş sonrasında gerçekleşen anıt tasarımı yarışmasıdır. Geçmişten günümüze yarışmalar, mimari ve kentsel mekân kültürünün ortaya çıkmasına ve gelişmesine katkı sağlamaktadır [Nasar, 1992], [Strong,1976].

Dünya genelinde kentsel tasarım proje yarışmaları incelendiğinde, her ülkenin kendine özgü sosyo-ekonomik, kültürel, politik özelliklerine göre süreç ve uygulamalar çok fazla olmamakla birlikte farklılık göstermektedir. Kentsel tasarım projeleri elde etmek için en güncel ve tercih edilen yöntemlerden biri kentsel tasarım yarışmalarıdır [Nasar, 1999]. Kentsel tasarım yarışmalarının süreç, yöntem ve biçimi dönemin ideolojisi, planlama kültürü, ekonomik ve sosyal koşulları tarafından şekillenmekte bu da tasarım yarışmalarının süreçlerini coğrafi bağlamda irdelemeyi anlamlı kılmaktadır [Söylemez, 2011].

Avrupa ülkeleri mimarlık ve kentsel tasarım yarışmalarının düzenlenmesinde öncü olmuşlardır. İlk mimari yarışma İtalya’nın Floransa kentinde 1400’lerde Santa Maria del Fiore’nin Kubbesi’nin inşası için yapılmıştır [Web 15, 2020].

Avrupa ülkelerine baktığımızda özellikle kamuyu ilgilendiren yapılar ve kentsel ölçekli tasarımlar için yarışma yöntemi, şeffaflığın, katılımcılığın ve kolektif birikimden yararlanmanın pratik uygulaması olarak yaygın bir şekilde başvuru bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Yarışmalar sadece uygulamaya yönelik süreçler olarak görülmemekte, aynı zamanda kentlere ait kararların oluşturulmasında kamuoyu duyarlılığını sağlamak, karar vericilere yol gösteren çerçeveler yaratmak gibi daha çok söylem oluşturmaya yönelik amaçlara da hizmet etmektedir [Lehrer, 2011].

ABD’de ise mimari yarışmalar ilk olarak Beyaz Saray’ın yapımı için 1700’lü yılların sonunda gerçekleştirilmiş olup 1980’li yılların sonuna doğru yarışma sayısı giderek artmış ve günümüzde en çok tercih edilen kentsel mekân düzenleme aracı olarak kullanılmaktadır [Nasar, 1999].

Her ülkede yarışma süreçleri, yarışma konusunun, şartnamesinin ve jürinin belirlenmesi, tasarım ürünlerinin toplanması ve değerlendirme sonucunda dereceye girenlerin seçilmesi, katılan projelerin çeşitli medya ortamları aracılığıyla halka tanıtılması, gerekli finans ve organizasyon sağlandığı takdirde ise seçilen projenin uygulanması konuları yönünden birbirine benzemektedir. Ancak, süreçlerin

uygulanması ve süreçler sırasında karşılaşılan sorunların aşılması ülkelerin ekonomik, politik ve sosyal yapısına, kentsel tasarım yaklaşımları ile yarışma ve uygulama süreçlerinde rol alan aktörlere göre değişmektedir. Bu çerçevede Avustralya, İngiltere ve ABD’de kentsel tasarım proje yarışma süreçleri ve yaklaşımları örnekler ile ele alınmaktadır.

Dünya’da kentsel tasarım yarışmaları sürecine örnek projelerin seçilmesinde; özellikle ‘kent meydanı’ konusuna odaklanmış olmaları, proje alanlarının kent merkezinde yer almaları ve uygulanmış olmaları başlıca belirleyici kriterler olmuştur.

- Avustralya/ Green Square Town Centre by City of Sydney

Avustralya’da kentsel tasarım yarışma süreçlerine baktığımızda yarışmalar, kent meydanları ve çevresi, kent merkezleri, yüksek yoğunluklu konut yerleşimleri, kıyı bölgeleri, yeni yerleşim bölgeleri gibi çeşitli konuları kapsamakta olup genel amaç çağdaş, disiplinler arası çalışmaları tanımak ve teşvik etmektir.

Avustralya’da kentsel tasarım proje yarışmaları, kentsel alanların gelişimine katkı sağlamak amacı ile PIA (Planning Institute of Australia, Avustralya Planlama Enstitüsü) önderliğinde AILA (Australian Institute of Landscape Architects, Avustralya Peyzaj Mimarları Enstitüsü) ile AIA (Australian Institute of Architects, Avustralya Mimarlar Enstitüsü) tarafından ülke ve bölge ölçeğinde her yıl gerçekleşmekte ve projeler bu enstitüler tarafından değerlendirilmektedir. Avustralya Kentsel Tasarım Ödülü ülkedeki kentsel tasarım alanındaki çalışmaların başını çekmektedir. Avustralya’da kentsel tasarım proje yarışmaları ile sürdürülebilir, ekolojik tasarım, peyzaj bağlamında şehircilik (landscape urbanism) anlayışı ortaya çıkmıştır.

Avustralya kentsel tasarım proje yarışmaları giriş rehberinde belirtildiği üzere dört kategoride verilmektedir. Bunların ilki şehir ve bölge ölçeğinde uygulanmış projeler, ikincisi yerel ve mahalle ölçeğinde uygulanmış projeler, üçüncüsü şehir ve bölge ölçeğinde öneri projeler ve dördüncüsü ise yerel ve mahalle ölçeğinde öneri projelerdir.

Yarışmalarda yer alan jüri profiline baktığımızda, kentsel tasarım uzmanı şehir plancıları, mimarlar, peyzaj mimarı gibi tasarımı değerlendirecek ekibin yanında uygulanabilirlik ve çevre etki değerlendirmesi yapacak kentsel öngörü ve yenilikleri

değerlendirme uzmanı (sürdürülebilir yapı mühendisi), kentsel sürdürülebilirlik direktörleri gibi farklı mühendislik disiplinleri yer almaktadır.

Avustralya’da farklı meslek dallarına ait enstitülerce gerçekleştirilen kentsel tasarım proje yarışmaları disiplinler arası ekip ile gerçekleşmektedir. Kentsel tasarım proje uygulamalarını gerçekleştiren gerek özel firmalar gerek kamu kuruluşları mimarlık, planlama, peyzaj mimarlığı ile kentsel tasarım çalışmalarını birlikte yürütmesi kentsel tasarım projelerinde disiplinler arası çatışmaları ve belirsizlikleri en aza indirmektedir. Kentsel tasarım projelerinde konusu gereği ihtiyaca göre başta mühendislik dalları olmak üzere farklı meslek grupları da proje ekibinde bulunabilmektedir.

Avustralya’da kentsel tasarım yarışmalarında sunulan projelerin planlama, tasarım ve mühendislik alanlarında sahip olunan sorunların birlikte ele alınması ve ortaya çıkan ürünün birlikte uygulanması önem arz etmektedir. Bu neden ile yarışma sürecine dâhil olan tüm rol sahipleri projeleri iş birliği ile ortaya koymaktadır.

Avustralya kentsel tasarım proje yarışmaları giriş rehberine göre [Web 16, 2020]; kentsel tasarım sürecinde; mesleki profesyoneller ile yöneticiler ile entegre karar verme, kamu katılımının sağlanması, sürdürülebilir kentsel yönetim, kamu-özel ortaklığı, ekonomik yeniliklerin sağlanması beklenmektedir.

Değerlendirme ölçütleri ise; kentsel tasarımın özneliği, sosyal yerleşimlere hassasiyet, anlaşılır kentsel yapı (okunabilirlik) mekânın geçmiş ve günümüzdeki bağının iyi kurgulanması, ekolojik sorunlara çözüm önerileri, mekânın kültürel gelişimine sağladığı katkılar, değişim ve yenilikçi anlayışa karşı açıklık, erişilebilirlik, kentsel kimlik, kentsel esneklik (uygulanabilirlik) şeklinde sıralanmaktadır.

Avustralya kentsel tasarım 2016 yılı organizasyonunda, büyük ölçekli proje ödülü Sidney Kent Merkezi Yeşil Meydan (Green Square Town Centre by City of Sydney) projesine verilmiş olup proje alanı Şekil 3.1’de yer almaktadır [Web 2, 2020].

Şekil 3.1: Yeşil Meydan (Green Square) kentsel tasarım proje alanı.

Bu kentsel tasarım projesi ile Güney Sidney'in eski sanayi bölgesi yeni ve hareketli bir semte dönüştürülmesini hedeflenmiştir. Yeşil Meydan (Green Square) projesi, büyüyen toplumu yansıtan yenilikçi ve sürdürülebilir bir tasarımla bölgenin cazibesi arttırılmak istenmiştir. Ayrıca, şehir merkezi için koordineli planlama ve tasarım çalışması uzun vadede toplumsal ve mekânsal ihtiyaçlara cevap vermektedir.

Proje ile Yeşil Meydan Şehir Merkezi (Green Square Town Center) kütüphane, su merkezi, parklar, çocuk bakım merkezi dâhil olmak üzere sürdürülebilir altyapı ve sosyal tesisler ile dünya standartlarında kentsel tasarımı sergilemektedir. Sidney'in güneyinin endüstriyel merkezi olan Yeşil Meydan (Green Square), yenilikçi tasarım ile yaşam, çalışma, sosyalleşme ve alışveriş merkezi haline gelmektedir.

Yeşil Meydan (Green Square) kent merkezi 278 hektarlık kentsel yenileme bölgesinde geliştirilen projenin tamamlanmasıyla 14 hektar üzerinde 3.950 adet konut ve 7.500 çalışan olması öngörülmektedir (Şekil 3.2), (Şekil 3.3) [Web 11, 2020].

Şekil 3.2: Yeşil Meydan Kent Merkezi (Green Square Town Centre) kentsel tasarım projesi.

Şekil 3.3: Yeşil Meydan Kent merkezi (Green Square Town Centre) kentsel tasarım projesine ait görseller.

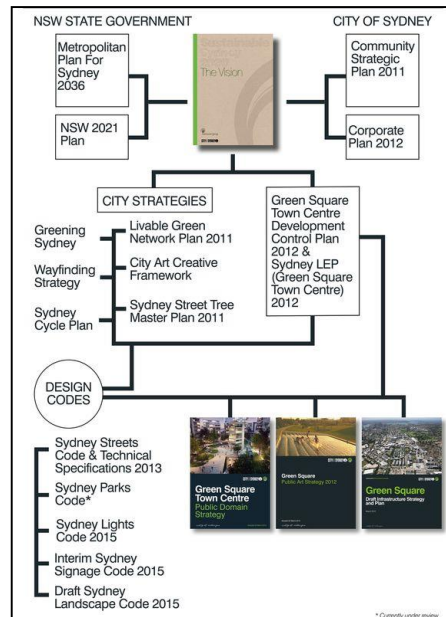
Yarışma jüri ekibi kentsel tasarım uzmanı şehir plancısı, mimar, peyzaj mimarı, çevre etki değerlendirme uzmanı, kentsel öngörü ve yenilikleri değerlendirme uzmanı (sürdürülebilir yapı mühendisi), kentsel sürdürülebilirlik direktörü gibi uzmanlardan oluşmaktadır.

Yeşil Meydan Kent Merkezi (Green Square Town Center) kazanan proje hakkında jüri yorumunda bulunmuştur [Web 2, 2020]. Jüri kazanan proje ile ilgili

“Bu kentsel yenileme projesi, eski sanayi bölgesinde yeni ve yoğun bir karma kullanım alanı önermektedir. Peyzaj ve mimari projeler, yüksek tasarım kalitesinin temellerini oluşturmaktadır. Bu proje, sürdürülebilir Sidney 2030 stratejisi rehberliğinde ulaşım, peyzaj düzenlemeleri, bisiklet yolları ve sosyal altyapı önerileri ile proje alanını kentin farklı bölgeleriyle entegre etmektedir. Yenilenebilir enerji stratejisi geliştirilerek, sürdürülebilir çevreye katkı sağlamaktadır. Uluslararası bir tasarım yarışmasının sonucunda sosyal canlılığın merkezi olan önemli bir kamu meydanı oluşmaktadır. Araştırma, iş birliği ve toplum katılımı kentsel tasarım stratejisinin temel bileşenleridir.”

şeklinde yorumda bulunmuştur.

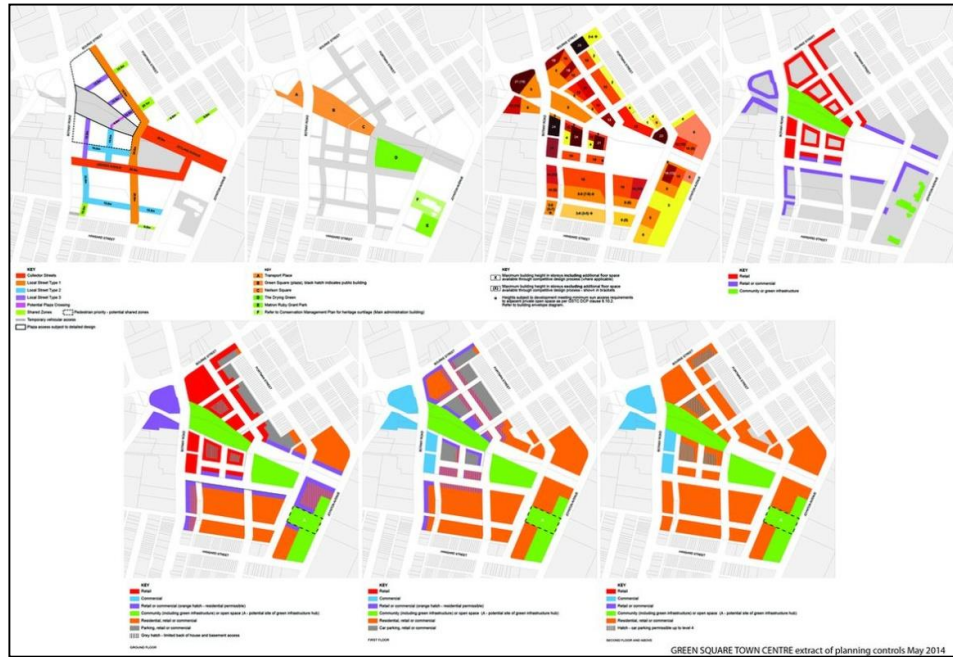
Yeşil Meydan Kent Merkezi (Green Square Town Center) kentsel tasarım projesi üst ve alt ölçek planlar ile kentsel tasarım kodları çerçevesinde hazırlanmıştır. Proje alanına ilişkin planlara baktığımızda, bölgesel ve kentsel ölçekte birçok planın mevcut olduğunu görmekteyiz. Alana ilişkin fiziki planlamanın dışında başta sosyal, ekonomik, çevresel olmak üzere çeşitli konularda farklı çevreler tarafından planlama çalışmaları yapıldığı anlaşılmaktadır. Kentsel tasarım yarışma projesi yasal dayanakları oluşturan plan ve kentsel tasarım kodları Şekil 3.4’de tanımlanmıştır [Web 10, 2020].

Şekil 3.4: Yeşil Meydan Kent Merkezi (Green Square Town Center) kentsel tasarım yarışma projesinin dayanakları.

Sidney kenti için 2010 yılında yapılan üst ölçek 2036 yılı Metropolitan Planında (Metropolitan Plan For Sydney 2036), arazi kullanım ve kentsel ulaşım planlamasının yanı sıra sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınma konularına da yer verilmiştir. Bu plana göre proje alanı büyük bir merkez olarak planlanmaktadır.

Bu plana bağlı olarak 2012 yılında yapılan Yeşil Meydan kent merkezi gelişme kontrol planı (Green Square Town Centre Development Control Plan) ve Sidney yerel çevre planı (Sydney Local Environmental Plan) kent stratejilerinin yanında alan kullanımlarına ilişkin kararları ve üst ölçek plan kararlarına uygun olarak Sidney kenti arazi planlama hükümlerini içeren fiziki bir plan olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 3.5) [Web 11, 2020]. Bu plan ile şehrin ana merkez rolünü güçlendirerek, ekonomik, eğitim, kültür, turizm, yaşam kalitesi, sürdürülebilir kalkınma ve peyzaj kalitesi konuları desteklenmiş ve arazi kullanım kararları ve yoğunluğunun ulaşım ağının mevcut ve gelecekteki kapasitesine etkisi ile yaya, bisiklet ve toplu taşıma kullanım kararları verilmiştir.

Şekil 3.5: Yeşil Meydan Kent Merkezi (Green Square Town Centre) gelişme kontrol planı alan kullanım kararları.

- ABD/ Klyde Warren Park

ABD'deki kentsel tasarım yarışmalarına bakıldığında yarışmaların, çöküntü bölgesi haline gelmiş ya da gelmekte olan kamu mülkiyetindeki alanları, tarihi yerleşim yerleri, kent kimliğini yenilemek adına belirlenmiş özel kentsel proje ve gelişim alanları için düzenlenmekte olduğu görülmektedir. ABD'deki kentsel tasarım yarışmaları incelendiğinde çok farklı özellikte, hedefte ve ölçekte açıldıkları anlaşılmaktadır.

Kentsel tasarım yarışmalarının düzenlenmesine ya yerel yönetim ya da merkezi idarenin ilgili bakanlık veya alt birimleri, örneğin, Ulusal Tarihi Koruma Vakfı (National Trust for Historic Preservation - NTHP), Ulusal Yeşil Alan Hizmetleri (National Park Services -NPS), Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (Department of Housing and Urban Development - HUD) gibi kurumlar karar vermektedir.

Günümüzde, diğer ülkelerde olduğu gibi ABD'de kentsel tasarım yarışmalarını diğer yarışmalardan ayıran en önemli başlıklar alan büyüklüğü, konu ve yarışma ve uygulama süreçlerinde rol alan aktörlerdir. Yarışma alanlarının büyüklüğü ve konusu genelde ilgili kamu kurumları tarafından belirlenmektedir. Yarışmalar fikir yarışması olabileceği gibi, uygulanması onaylanmış projelerin de yarışmaları olabilmekte ve açık, sınırlı, davetli ya da iki etaplı olarak düzenlenebilmektedir [Nasar, 1999].

Davetli yarışmalarda eyalet içinden ya da dışından seçilen firmalar düzenleyen kurum tarafından yarışmaya katılmak için davet edilmektedir. Bu firmalar her eyaletin kendine özgü imar kuralları olması sebebiyle yerel kodlar, kurallar ve standartlarla daha aşına olan firmalarla eşleştirilmektedir. Böylece imar kurallarının doğru uygulanabilmesi sağlanmaktadır.

Yarışma jürisi, kurumun belirlediği alt komisyon tarafından konusuna ve yarışma alanının kent içindeki yapısına göre seçilmekte ve jüri üyelerinin sayısı her yarışmaya göre değişmektedir. Genelde jürinin, teknik, tasarım, politik ve eğitim perspektiflerini yansıtabilen kişilerden oluşması ve bu kişilerin ırk, etnik köken ve cinsiyet dağılımı açısından dengeli sayıda olması sağlanmaktadır [Web 15, 2020].

Kentsel tasarım yarışmalarında jürinin kompozisyonu şartnamenin hazırlanması kadar önemlidir; çünkü yarışmayı düzenleyen kurum bir anlamda kritik olan tüm karar verme görevini jüriye yüklemekte ve kurumun taleplerini bu jürinin karşılamasını beklemektedir. Özellikle farklı disiplinlerdeki kişilerin jüride bir araya gelmesi gerektiğini vurgulanmaktadır [Nasar, 1999]. Böylece, farklı kullanıcı gruplarının

talepleri değerlendirilebilecek ve tasarım dışındaki konulara da odaklanabilecek kişilerin fikirleri yarışma sonucunu belirlemede etkili olabileceği düşünülmektedir. Yarışmaların jüri üyeleri, kentsel tasarım uzmanlarından çok konuyla ilgili idarecilerden oluşmaktadır. Teknik uzmanların süreçte etkin olması idareciler ile yarışmacılar arasındaki kopukluğu gidermektedir. Böylece projelerin uygulamaya yönelik olması ve gerçekleşmesi sağlanmaktadır.

Jürinin değerlendirme süreci iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, tüm yarışmacılardan seçilenlerden kısa bir liste oluşturulur, kısa listeden yapılan elemelerden sonraki en son aşamada ise ödül alan projeler seçilmektedir. Yarışma projelerinde en belirgin değerlendirme ölçütünün uygulanabilirlik olduğu görülmektedir. Ayrıca, yarışma şartnamelerinde yarışmanın fikir yarışması olup olmadığı göz önünde bulundurulmaksızın bir vizyon kurgulanması şartı aranmaktadır. Projelerin değerlendirilme sürecinde şartnamede detaylı olarak sunulan bu vizyon ile ilişki kurulması en önemli kriter olmaktadır.

Tasarımın uygulama sürecinde, seçilen alandaki kullanıcıların fikirleri alınmaktadır. Gerektiğinde uygulama sürecine katılmaları desteklenmekte ve ilgili konularda da karşılıklı anlaşma yoluna gidilmektedir. Seçilen projenin birebir uygulanması yerine, diğer projelerin de güçlü yönlerini alarak, uygulamanın farklılaştırılması söz konusu olabilmektedir. Uygulama sonrası değerlendirmenin (post-occupancy evaluation) projenin başarısını belirleyeceği, alınan sonuçlara göre gerektiğinde tasarımda değişiklik yapmanın da başarılı ve canlı mekânlar oluşturmakta bir yöntem olarak kullanılabileceği savunulmaktadır [Nasar, 1999].

Çalışma kapsamında ULI (Urban Landscape Institute/ Kentsel Peyzaj Enstitüsü) tarafından verilen kentsel açık alan ödüllerinin 2014 yılı kazananı olan Klyde Warren Park projesi incelenmiştir (Şekil 3.6) [Web 14, 2020].

Şekil 3.6: Klyde Warren Park kentsel tasarım projesinin uygulama sonrası görünümü.

ULI tam üyelerinden oluşan, finalistleri ve kazananları seçen jüri üyeleri, farklı etnik kökenden, finans, mimari, tasarım, arazi planlama ve geliştirme, kamu işleri, tasarım ve profesyonel hizmetler dâhil olmak üzere gayrimenkul geliştirme uzmanlığının birçok alanını temsil eden tanınmış liderlerden oluşmaktadır.

Jürinin değerlendirme kriterleri; finansal başarı elde etmek, mimarlık, tasarım, planlama, inşaat, ekonomi ve yönetim gibi alanlarda yüksek mükemmellik standardına ulaşmak; kullanıcının ileriye dönük ihtiyaçlarını karşılayacak çağdaş çözümler üretmek, çevresel sürdürülebilirlik, esneklik sergilemek, uygulanabilirlik şeklinde sıralanmaktadır [Web 12, 2020].

Klyde Warren Park, Dallas'ın şehrin şehir merkezindeki kültür bölgesini kuzeye doğru gelişen karma kullanım mahalleleriyle birleştiren, şehri yeniden şekillendiren ve ekonomik kalkınmayı katalize eden yeni şehir meydanı olarak tanımlanmaktadır.

2002 yılında, Dallas kent yönetimi kentsel yeşil sistemine, adına Rönesans Planı adı altında kapsamlı bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu uzun vadeli plan, Dallas kentsel yeşil alan sisteminin Birleşik Devletler kentleri arasında öncü bir noktaya taşımayı hedeflemektedir [Web 21, 2020], [Web 22, 2020]. Bu neden ile kar amacı gütmeyen Woodall Rodgers Park Vakfı'nı oluşturmuş ve Vakıf'a kesintisiz mali kaynak aktarımı öngörmüştür. Kent merkezinde uygun arsaların azlığı, parçalanmış mülkiyet hakları ve spekülasyon arsa kullanım tercihleri, bu vizyonu hayata geçirmek isteyen yerel

otoritelerin önüne aşılması zorlu engeller çıkarmış ve karar alıcıları kentsel yeşil ve açık alan elde etmek için daha yenilikçi yöntem arayışlarına yönlendirmiştir.

Aynı plan doğrultusunda uygulamaya geçen ve kent merkezinin açık ve yeşil alan sistemine yenilikçi, etkili ve kalıcı katkıyı yapan Klyde Warren Park (KWP) gerekli alanın “yoktan var edilmesi” nedeni ile başarılı bulunmuştur. Yaklaşık 5.2 ha alana yayılan bu kent parkı, 2012 yılında, parka zemin oluşturması için sıfırdan inşa edilen bir köprü üzerinde yapılmış olup köprü park olarak adlandırılmaktadır. Klyde Warren Parkı sekiz şeritlik Woodall Rogers otobanının, merkezin sınırında kalan bir kesitin üzerine asılı olarak inşa edilmiştir. Proje oyun ve rekreasyon çim sahasına, bir çocuk oyun alanına, köpek parkına, açık hava okuma odasına, bir botanik bahçesine, çok sayıda plaza ve oturma alanlarına sahiptir (Şekil 3.7) [Web 14, 2020]. Alana getirdiği yeni kullanımlarla, çevresel duyarlılıkları yerine getirdiği gibi kamu sağlığı ve kültürüne de katkıda bulunmaktadır. Klyde Warren Park, on yıllık planlama, tasarım, kaynak yaratma ve yapım sürecinden sonra 2012 sonbaharında kullanıma açılmış ve kullanıcı tarafından benimsenerek dünya standartlarında bir şehir parkı olarak yerini almıştır [Web 12, 2020].

Şekil 3.7: Klyde Warren Park kentsel tasarım projesinin uygulama sonrası görünümü.

2013 yılında, Dallas Park Kurulu, Kent Merkezi Park Master Planı güncellemesini onaylamıştır. Plan, Rönesans Planı ile ana hatları tanımlanan kent

merkezi kentsel yeşil sistemini geliştirmek üzere ek koşullar tanımlamıştır [Web 21,2020].

- İngiltere/ Trafalgar Meydanı

1990'lı yılların sonunda İngiltere kentlerinde mekânsal kaliteyi yükseltecek ilkelerin ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla kentsel tasarımın etkin şekilde kullanılmasını öngören Urban Task Force oluşturulmuştur. Bu çerçevede, kentsel tasarım yarışmaları mekânsal kalitenin arttırılmasına yönelik alternatif bir araç olarak kabul edilmektedir.

Urban Task Force'a baktığımızda 'iyi örnek' olarak ele alınan çalışmaların birçoğunun kamu ya da özel sektör tarafından düzenlenen kentsel tasarım yarışmaları ile elde edilen ürünler olduğu görülmektedir. Yaşam kalitesi yüksek ve kullanıcılar tarafından benimsenen yaşam alanlarının yarışmalar ile elde edildiği ortaya çıkmaktadır [Web 20, 2019].

1999 yılında ulusal hükümet tarafından Commission for Architecture and the Built Environment (CABE) oluşturulmuş, İngiltere genelinde fiziksel çevre konusunda hükümete bağlı ancak özerk olarak ifadelendirilebilecek bu kurumun yayınladığı rehberler aracılığı ile tasarım konularının planlama sürecinde etkin uygulanması, mevcut ve gelişmekte olan tasarım gündemleri konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi, ulusal ve yerel ölçekte tasarım süreçlerinin değerlendirilmesi gibi konular ele alınmaya başlanmıştır.

Kentsel planlama sistemi ile kentsel tasarım gündemi oluşturmak için gerekli politika ve rehberlik araçları olarak; gelişme planı, tasarım rehberi, uygulama öncesi müzakereler, tasarım danışma panelleri belirlenmiştir [Yılmaz Bakır, 2012].

Çalışma kapsamında Londra'da 1805 Trafalgar Savaşı'ndaki zaferi anmak için düzenlenmiş olan Trafalgar Meydanı kentsel tasarım projesi incelenmiştir.

1800'lü yıllara kadar çeşitli değişiklikler yaşayan meydanın ilk düzenlemesi 1820 yılında peyzaj mimarı John Nash tarafından yapılmıştır. Bu çalışma ile Charing Cross Bölgesinin yeniden yapılandırılması planı doğrultusunda meydandaki birçok yapı yıkılmış, meydanın bugünkü haline ulaşması ise 1845 yılında İngiliz mimar Charles Barry'nin gerçekleştirdiği çalışmalar sonucunda olmuştur [Özer, 2016].

Trafalgar Meydanı 2003 yılında gerçekleşen yarışma sonucunda kamuoyu paylaşımı ile elde edilen proje ile günümüzdeki görünümüne kavuşmuştur. Trafalgar Meydanı alanda bulunan yapılar ve simgesel öğeleri ile önemli tarihi değeri olan bir kentsel mekândır. Ancak zaman içerisinde meydanın araç yolları ile çevrili olmasından kaynaklı trafik sorunları meydana gelmiş ve eski canlılığını yitirmiştir [Web 17, 2020]. Trafalgar Meydanı'nın eski ve yeni görünümü Şekil 3.8'de yer almaktadır [Web 13, 2020].

Şekil 3.8: a)Trafalgar Meydanı eski görünümü, b) Trafalgar Meydanı yeni görünümü.

Trafalgar Meydanı, çeşitli aktivite ve organizasyonların yapıldığı, kentin en önemli toplanma noktalarından birisi olup, bu alan; festivaller, sivil toplum örgütlerinin organizasyonları, yeni yıl kutlamaları, politik toplantılar, turizm turlarının gezi noktası gibi birçok eylemin odak noktasında bulunmaktadır. Trafalgar Meydanı, her yıl milyonlarca kişinin ziyaret ettiği İngiltere'nin en önemli kamusal açık alanlarından birisi olup meydana özel kanunla uygulama yapılmaktadır. Meydanın eski canlılığını kaybetmesinden dolayı sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve yerel yönetim birimi iş birliği yaparak “Trafalgar Meydanı Kentsel Dönüşüm Projesi” hazırlanmış ve meydanın eski canlılığına kavuşturulması hedeflenmiştir. Londra'nın merkezinde yer alan Trafalgar Meydanı'nın, kentsel çevrenin geliştirilmesi için uzun yıllar alan bir çalışma sonucunda masterplanı ve kentsel tasarım projesi elde edilmiştir. Bu çalışma 180 ayrı kurum ve binlerce kentlinin istişareleri sonrasında geliştirilmiştir [Web 18, 2020].

8000 m² büyüklüğündeki Meydan çevresinde oluşan trafiğin yaratmış olduğu sorun kullanıcılar için önemli risk oluşturmaktadır. Tasarımın temelinde trafik sorununun çözümlenmesi ve Ulusal Galeri için uygun bir açık alan oluşturulması yer almaktadır. Meydan ve meydana açılan sokaklarda oturma ve aydınlatma, trafik ve görsel tabela ile bir bütün halinde açık alan tasarımı yapılmıştır. Meydanın kuzey tarafı kapatılarak geniş ve yeni bir teras oluşturulmuştur. Sonuçta meydanda çağdaş müdahaleler ile geleneksel malzemeler kullanılarak, Barry'nin orijinal tasarımı devam ettirilmeye çalışılmıştır [Web 18, 2020].

Norman Foster'ın Trafalgar Meydanı için ortaya koyduğu tasarım, Westminster Konseyi tarafından yürütülen büyük bir halkın katılımı ile 1998 yılında başlamış ve halkın fikir ve önerileri ve destekleri ile son halini alarak 2003 yılında tamamlanmıştır. Meydan bu düzenleme ile Dünya Meydanları Ödülü'nü beş farklı kategoride 2004 yılında kazanmıştır. Trafalgar Meydanı için jüri notunda, tarihi binaları ve alanları ile tarihi bağlamlarda başarılı değerlerin korunması, malzemenin çağdaş ayrıntıları ile birlikte tarihsel sürekliliği sağlaması ve halkın benimsemesi ve sevgisi ile Londra'nın merkezinde övgüye değer bir meydan oluşturulduğu belirtilmektedir. Trafalgar Meydanı'nın hava fotoğrafları Şekil 3.9.a) ve Şekil 3.9.b)'de yer almaktadır [Web 13, 2020].

Şekil 3.9: a) Trafalgar Meydanı hava fotoğrafı görüntüsü, b) Trafalgar Meydanı ve yakın çevresi hava fotoğrafı görüntüsü.

Çalışma kapsamında, Dünya örnekleri incelendiğinde kentsel tasarım projelerinin yapı ölçeğinden bölge ölçeğine kadar birçok alanda uygulanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Ancak ülkemizde 1980 yılından günümüze kentsel tasarım projelerinin kamusal açık alan düzenlemelerinin ötesine geçemediği ve genellikle de bu alanların kent merkezlerinde yer aldığı görülmektedir. Türkiye özelinde incelenen

kentsel tasarım yarışma projeleri her dönemin en çok açılan ‘kent meydanı’ konulu çalışmalardan seçilmiştir. Bu neden ile Dünya’da ve ülkemizdeki kentsel tasarım proje yarışma süreçlerinin kıyaslanabilir olması ve birlikte değerlendirilebilmesi amacıyla örnek ülkelerde de kent merkezlerinde yer alan ‘kent meydanı’ konulu kentsel tasarım yarışma projeleri ele alınmıştır.

3.2. Türkiye’de Gerçekleşen Kentsel Tasarım Proje Yarışmalarının Değerlendirilmesi

Cumhuriyetin ilk döneminden itibaren ülkemizde imar planlarının elde edilmesinde yarışma yöntemi sıkça kullanılmış, ancak plan onama yetkilerinin yerel yönetimlere devredildiği 1980’li yıllar sonrasında planlama kararlarının elde edilmesinde yarışma yönteminden vazgeçilmiş, planlama kararları üretecek ekibin yarışma yöntemiyle belirlenmesi yerini, yerel yöneticilerin inisiyatifine ya da ihale mevzuatının seçiciliğine bırakmıştır.

Ülkemizde kentsel mekâna yönelik düzenlemelerde, genel planlama kararlarının verilmesinde yarışma yönteminden vazgeçilirken, planlarda yer seçim kararı verilmiş kullanımlara yönelik mimari proje yarışmalarının yanı sıra, oluşan ya da oluşacak olası noktasal kent sorunlarının çözümü ve kentsel mekân kalitesinin arttırılmasına yönelik kentsel tasarım düzenlemeleri içinde yarışma yöntemi tercih edilmektedir [Uyar 2011].

Ülkemizde kentsel tasarım yarışmaları için üç önemli tarihsel süreçten bahsetmek mümkündür. Bunlar;

- 1928 yılında davetli Ankara Kent Planı yarışması ile başlayan ve 1973 yılında Gaziantep Kent Bütünü İmar Planı Yarışması ile son bulan kent bütünü imar planı yarışmaları,
- 1940’lı yıllar ile 1970’li yıllar arasında bahçe ve çevre düzenleme yaklaşımli yarışmalar,
- 1981 yılında İller Bankası tarafından çıkarılan “Eskişehir Fuarı ve Dinlence Eğlence Kültür Alanları Kentsel Tasarım” yarışması ve sonrasında açılan kentsel tasarım yarışmalarıdır [Özer, 2016].

Kentsel tasarım yarışmalarının ortaya çıkmasında yerel yönetimlerin, kamu kurumların yanında bazı sivil toplum kuruluşlarının da (özellikle Mimarlar Odası, kent konseyleri, Arkitera gibi) önemli katkıları bulunmaktadır. Türkiye’deki kentsel tasarım proje yarışmaları;

- Tarihi dokuya yönelik proje yarışmaları,
- Kentin peyzaj (bölge parkı, kent parkı...) değerlerine yönelik proje yarışmaları,
- Estetiğe ve kent kimliğine (cephe düzenlemesi ve sokak – meydan düzenlemesi gibi) yönelik proje yarışmaları,
- Kent merkezlerinin canlandırılmasına yönelik proje yarışmaları,
- Gayrimenkul geliştirmeye yönelik özellikle davetli proje yarışmaları, olmak üzere beş temel başlıkta altında toplanmaktadır.

Gerçekleştirilen kentsel tasarım yarışmaları ile kent planlama, kentsel tasarım ve peyzaj mimarlığı pratiğinin geliştirildiği ve bunun sonucunda kuramsal bilginin tartışılmaya başlandığı bir platform oluşturulmaktadır [Özer, 2016].

Ülkemizde yürürlükte olan yarışmalar yönetmeliğinde yarışma kavramı tanımlanmıştır [ResGaz, 3]. Yürürlükte olan yarışmalar yönetmeliğine göre yarışma kavramı

“Mimarlık, peyzaj mimarlığı, mühendislik, kentsel tasarım projeleri, şehir ve bölge planlama ve güzel sanat eserleri ile ilgili bir konunun gerçekleştirilmesi için gerekli fikrin, tasarımın, projenin, planın veya eserin bu yönetmelik kurallarına göre çoklu katılıma açık ve oluşturulacak bir jüri tarafından seçilmesi amacıyla yapılacak organizasyon”

şeklinde tanımlanmaktadır.

Yarışmalar, kentsel mekân düzenlemeleri için hızlı ve çok alternatifli çözümler üretme imkânı sunmaktadır. Böylece yarışmalar ile mekâna ilişkin en doğru ve mekânla uyumlu ve yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen öneriler geliştirilebilmektedir [Özgür ve Ayoğlu, 2011].

Ülkemizde yürürlükte olan yarışmalar yönetmeliğinde kentsel tasarım yarışmaları tanımına ayrıca yer verilmektedir [ResGaz, 3]. Yürürlükte olan yarışmalar yönetmeliğinde kentsel tasarım proje yarışmaları

“Stratejik planlarla uygulama önceliği belirlenmiş kamusal alanlarda, kent kimliğini belirleyici, kentin doğal, kültürel, tarihi ve sosyal özellikleri ile kullanımları açısından önem taşıyan kesimleri için özel uygulama ayrıntıları içerecek biçimde hazırlanan plan ve projeler ile üst ölçekte kimlik-imaj çalışması, orta ölçekte yapı ve çevresinin bütüncül bir anlayışla tasarlanmasını amaçlayan kitle-açık alan düzenleme çalışması, alt ölçeklerde ise kitleler arası boşlukların çevresel tasarımını içeren yarışmalardır.”

şeklinde ifade edilmiştir.

Kentsel tasarım yarışmalarında yapılan projeler çoğunlukla kapsamlı senaryolar ortaya çıkartmaktadır. Söz konusu senaryolar, ele alınan kentin içinde bulunan meydanlar, yollar, kamusal ve özel bölgelerine odaklanan ‘yaşam senaryoları’ olarak tanımlanmaktadır [Garip ve Garip, 2011].

Kentsel tasarım yarışmaları *proje* oluşturma seçenekleri içinde disiplinler arası birlikteliğin sağlanması, farklı alternatiflerin ve yüksek nitelikli projeler ortaya çıkarabilmesi nedenleri ile kent kültürüne, mekânsal gelişmeye ve akademik düzlemlere katkısı büyüktür.

Ülkemizde kentsel tasarım yarışmalarının net bir başlangıç tarihinden söz etmek mümkün olmayıp, Baran İdil’e göre 1957 Rumeli Hisarı Peyzaj Yarışmasının Mehmet Çubuk’a (2010) göre ise 1969 yılında gerçekleştirilen Side Turistik Yerleşim Planı yarışmasının bir başlangıç olduğu öne sürülmektedir. Devrim Çimen, kentsel tasarım yarışmaları için net bir tarih koymamakla birlikte, 1960’lara kadar gidilebileceğini ve bu sürecin birikimleri neticesinde kentsel tasarım bir kavram olarak hem akademik hem de profesyonel alanda yer bulduğunu ifade etmektedir [Ketboğa, 2015].

1980’de ivme kazanan globalleşme, kentsel tasarım çalışmalarının ülkemizde değerlendirilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla 1980 dönemi büyük ölçekli planlama çalışmalarında kentsel tasarımın büyük katkısı bulunduğu gözlemlenmektedir [Garip ve Garip 2011].

1980- 2019 yılları arasında ‘imar planı’ alanında gerçekleşen yarışmaların sayısı sıfır olmasına rağmen, kentsel tasarım yarışma sayısı önemli düzeyde bir artış göstermiştir.

Yapılan araştırmalar ve literatür taramaları sonucunda Türkiye’de 1980’li yıllarda kentsel tasarım yarışmalarının varlığı ortaya çıkmış olduğunu söylemek mümkündür. İlk olarak ‘Eskişehir Fuar ve Dinlence Eğlence kültür alanları’ proje yarışması ile varlığını göstermiş, 1980’den günümüze imar planı için yarışmalar açılmazken, aynı dönemde açılan kentsel tasarım yarışmaları sayısını ve önemini arttırarak devam etmektedir.

Özellikle son dönemde Türkiye’de yerel yönetimler, kentsel gelişimi sağlama ve kentsel mekân sorunlarına çözüm getirme amacıyla kentsel tasarım yarışmalarını önemli bir araç olarak değerlendirmektedir. Kentsel tasarım yarışmalarının amacı; kentsel mekânın tasarım kalitesini arttırmak, iyi tasarımın ön plana çıkmasını sağlamak, planlama sisteminin ve sürecinin uygulamalarını geliştirmek, farklı fikir ve tasarımların ortaya çıkmasında katılım platformunu alternatifler üzerinden oluşturmak ve kamusal bilinci artırmaktır [Özer, 2016].

3.2.1. Kentsel Tasarım Proje Yarışmalarını Özellikleri

Kentsel tasarım proje yarışmalarının esas amacı yeni ve akıcı fikirler elde etmektir. Bunun yanı sıra kentsel tasarım yarışmaları, yenilikçi projelerin ortaya çıkmasını sağlamak ve tasarımcılara fikirlerini sunabilecekleri bir platform hazırlamayı, rekabet ortamı yaratmayı, kentsel tasarım ve mimarlık kavramlarının gelişimini sağlamayı, kente yeni bir kimlik kazandırmayı, estetik, fonksiyonel, kişilerin sosyal ve kültürel deneyimlerinin artacağı yeni yaşam alanları şekillendirmeyi ve farklı disiplinlerden oluşan tasarımcıların bir araya gelmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Kentsel tasarım proje yarışmaları disiplinler arası çalışma, amaç, çalışma alanı, içerik, jüri profili ve değerlendirmeleri özellikleri ile diğer yarışma türlerine göre farklılık göstermektedir.

- **Disiplinler Arası Çalışma**

Mimari yarışmalarda tek bir disiplin hâkimken, kentsel tasarım yarışmalarında çeşitli disiplinlerin ve bilgi birikimlerinin etkili olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kentsel tasarım yarışmaları farklı söylemlerin bir araya geldiği bir platform olma özelliği ile diğer yarışmalardan ayrılmaktadır. Farklı disiplinlerden profesyoneller ve akademisyenler hem jüri hem de yarışmacı olarak sürece dâhil olmakta ve kentsel tasarım yarışma sürecine katkı sağlamaktadır [Çimen,2010].

Kentsel tasarım yarışmalarında üst ölçekten başlayıp alt ölçeklere kadar inen bir süreç yer almakta olup, farklı profesyonel yaklaşımlara ve çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel tasarım yarışmalarında önceliğini mimar ve şehir plancısının oluşturduğu çalışma ortamlarına bir yandan peyzaj mimarı ve yarışma konusuna bağlı olarak mühendislik dalları gibi diğer meslek gruplarının dâhil olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kentsel tasarım yarışmalarında farklı meslek dallarının yer alması, ortak karar verme sürecinin oluşumunda fikirlerin yarışmasına, fikir havuzlarının oluşmasına ve alan için öngörülen en uygun çözüme ortak değerlendirmeler üzerinden varılmasına olanak sağlamaktadır [Ünal, 2016].

- Amaç

Genel olarak, mimari bir yarışmada temel amaç, bir bina veya bir grup bina (ve bu binaların çok yakın çevresi), bir görüntü-sunum detayı veya bir inşaat proje detayı elde etmek iken kentsel tasarım yarışmalarında, mevcut kentsel yaşamın ve kentsel dokunun işleyişi ve estetiğine yeni yaklaşımlar getirilmesi amaçlanmıştır.

- Proje Alanı

Kentsel tasarım yarışmalarını mimari tasarım yarışmalarından ayıran diğer bir özellik, proje alanı tanımıdır. Mimari yarışmalarda belirlenen problemin yarışma alanı sınırları içinde çözümlenmesi beklenmektedir. Kentsel tasarım yarışmalarında ise proje alanı sınırı belirlenmiş olmakla birlikte önerilen projelerin sadece bu sınırlar içinde değil, daha üst ölçeklerde de mekânsal çözümler getirmesi ve daha karmaşık mekânsal problemlere fikir geliştirmesi beklenmektedir. Kentsel tasarım yarışmaları ile yapı bazındaki problemlerle birlikte kentsel mekâna ait problemlerin çözüme kavuşturulması beklenmektedir. Diğer taraftan kentsel tasarım yarışmalarında proje alanı tanımının yanı sıra daha geniş ölçekte projenin yakın çevresini içine alan etkileşim alanı sınırı verilerek, bu kapsamda da çözüm önerilerinin geliştirilmesi beklenmektedir [Erten vd., 2005].

Kentsel tasarım projelerinde çalışma alanının ölçeğe bağlı parçalara ayrılarak tasarım dili korunacak şekilde bütün-parça ilişkisi kurularak yaklaşımlar geliştirilebilmektedir. Bu yaklaşımların geliştirilmesinde tasarım ihtiyaçlarına bağlı olarak 1/5000, 1/2000, 1/500, 1/200, 1/50 ve 1/20 gibi farklı ölçekler üzerinden sistem tanımlanabilmektedir. Ölçek farklılıklarına bağlı çalışmalarda, çalışmayı gerçekleştiren profesyonel de değişebilmektedir [Ünal, 2016].

- Mülkiyet

Kentsel tasarım yarışmalarının diğer bir önemli özelliği de, yarışmaya açılan alanın mülkiyeti konusunun değerlendirilmesidir. Mimari projelerde proje alanına ait mülkiyeti problemi neredeyse hiç yokken kentsel tasarım yarışmalarında geliştirilen projeler ile mevcut mülkiyet yapısına yönelik dönüşüm ve buna uygun finansman model önerililerinin üretilmesi beklenmektedir. Bu dönüşümlerin sağlanabilmesi için projelerin etaplanabilir olması gerekebilmektedir. Mimari tasarım yarışmalarındaki “tek arsa-yapı-aktör” problemi, kentsel tasarım yarışmalarında “kentsel mekân-yapılar-aktörler” problemine dönüşmektedir [Erten vd., 2005].

- İçerik/Konu

Kentsel tasarım alanının disiplinler arası olması nedeniyle, kentsel mekâna ilişkin çeşitli problem tanımları mümkündür ancak jüri üyelerinin disiplinler arası çalışmasıyla bunlardan sadece bir tanesi ön plana çıkmaktadır. Kentsel tasarım yarışmalarının konusu, problem tanımı tarihsel perspektifte değişim sergilemektedir. 1980’lerde kentsel tasarım yarışmalarına peyzaj içeriği hâkim olmuş ve kentsel tasarım söylemi bu alanda meşruiyetini sağlamışken zaman içerisinde planlama ve mimari söylemler etkili olmuştur. Disiplinlerdeki dönüşümlere ve söylemlere paralel olarak içerik tanımı değişmektedir. Genel anlamda değerlendirildiğinde, bir mimari yarışmada, içerik ayrıntılı olarak belirlenirken bir kentsel tasarım yarışmasında içerik, belirleyicilerin ve kentsel tasarım alanının çeşitliliği nedeniyle daha esnek bir yapıya sahiptir. Son dönemlerde kentsel tasarım yarışmalarının proje alanlarının genişlemesiyle ve mülkiyet anlamında karma karakter sergilemesi sebebiyle yarışma içeriklerinde de değişim gözlemlenmektedir [Çimen, 2010].

- Jüri Profili ve Değerlendirmesi

Kentsel tasarım yarışmalarını mimari yarışmalardan ayıran diğer bir hususta jüri üyelerinin oluşumudur. Jüri heyeti farklı disiplinlere ait meslek insanlarından ve farklı söylem, yaklaşımlara sahip üyelerden oluşmaktadır.

Bir diğer fark, projelerin jüri tarafından değerlendirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimari tasarım yarışmalarında, bir temsil biçimi olarak “dil” oldukça ön plana çıkmaktadır. Çoğu zaman yarışmacıların önerdikleri mimari kütlelerin fonksiyonel işleyişinin yanı sıra biçimsel özgünlükleri de çok büyük önem

taşımaktadır ve hatta birçok mimari yarışmada da jürinin değerlendirmesinde bu “form” kaygısının öne çıktığı gözlenmektedir. Kentsel tasarım yarışmalarında ise karmaşık problemler bütününe dair tutarlı çözümler getirmek ve fonksiyonel mekânlar önermek, en az üretilen mekânın formu kadar önem arz etmektedir [Erten vd., 2005].

3.2.2. Kentsel Tasarım Proje Yarışma Süreçleri

Kentsel tasarım yarışmaları, nitelikli fiziksel çevrelerin oluşmasına katkı sunan, rekabet ve tartışma ortamı yaratan mekânsal sorunlara nitelikli çözümlerin elde edilmesini sağlayan bir süreçtir. Yarışma süreçleri; jürinin oluşturulması, şartname, soru ve cevaplar, jüri değerlendirilmesi, kolokyum ve uygulama olmak üzere beş aşamada incelenmektedir.

- Jürinin Oluşturulması

Yarışmalarda sıralamanın nicelik olarak yapılamaması, niteliğin önem kazanması, nesnel olunamaması nedeniyle jüriye ihtiyaç duyulmuştur. Yarışma sürecinin en önemli aktörlerin biri de jüri kuruludur. Uygulamaya yönelik son karar yarışmayı açan kurum ve kuruluşlarda olmakla birlikte yarışmaya katılan projelerin ve kentsel mekâna ilişkin geliştirilen önerilerin başarılı olup olmadığını değerlendiren merci jüri üyelerinden oluşmaktadır [Özgür ve Ayoğlu, 2011].

1960’lı yılların başlarından bu yana yarışma jürilerinin oluşturulması birçok aşamadan geçmiştir. İlk olarak Mimarlar Odası’nın üyeleri arasında düzenlediği anketler yardımı ile aldıkları oylar neticesinde listeler halinde yarışma düzenleyen kuruluşlara bildirilmekte iken sonrasında bu yöntem yerini yarışma komitelerinin kurulmasıyla bilgi fişlerinden yararlanılarak jüri aday saptamasına bırakmıştır. 1980 sonrası yapılan yönetmelik değişikliği ile proje yarışmalarında jüri üyelerinin belirlenmesinde Mimarlar Odası devre dışı bırakılarak jüri seçimi yarışmayı açan idarelerin inisiyatifine bırakılmıştır [Aktüre, 1984].

Ülkemizde yürürlükte olan yarışmalar yönetmeliğine (2002, TMMOB Yarışmalar Yönetmeliği) göre, jüri üyeleri, jüri heyeti, asli, yedek ve danışman üyeler, raportörler ve raportör yardımcı görevlilerinden oluşmaktadır. Asli, yedek ve danışman jüri üyelerinin, yarışmaya ilişkin hususlarda uzmanlığının bulunması gerekmektedir.

Kentsel tasarım yarışmaları yapısı gereği birçok disiplini bir arada barındırıyor olması nedeni ile gerek jüri gerek yarışmacıların yapılanması önem arz etmektedir. Kentsel tasarım yarışmalarında jürinin yapısı, yarışmanın içeriğine uygun mesleki disiplinlerin dağılımına özen gösterilmesi, akademik ve profesyonel yaşamdan gelen kişilerin yanı sıra pratik tecrübesi olan meslek insanlarının da içerisinde yer aldığı kuram ile pratiğin bir arada bulunduğu yapı oluşturulması beklenmektedir.

Kentsel tasarım yarışmasının jüri organizasyonunun içerdiği zorlukları göz önünde bulundurulmasıyla, bu kapsamda önemli düzeyde bir ön çalışmanın gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Söz konusu çok boyutlu yarışma kapsamında, belirlenecek jüri üyelerinin, yarışma şartnamesinin düzenlenmesinde yetki ve görev almaları, proje incelenmesinde büyük ölçüde kolaylık sağlamaktadır [İdil, 2010].

- Şartname

Ülkemizde yürürlükte olan yarışmalar yönetmeliğine (2002, TMMOB Yarışmalar Yönetmeliği) göre şartnameler, idarelerce, düzenlenecek yarışma için yarışma şartnamesi hazırlanarak jüri tarafından kesinleştirilerek imzalanır. Hazırlanacak olan şartnamelerde; yarışmanın amacı, türü ve şekli, konusu ve yeri, idareye ilişkin bilgiler, yarışmada yer alacak görevlilerin isimleri, yarışma sürecine ilişkin bilgiler, yarışmacılara verilecek ve yarışmalardan istenecek bilgi belgeler, ödül ve kolokyuma ilişkin esasları gibi, yarışmanın içeriğini oluşturan konular ele alınmaktadır.

Kentsel tasarım proje yarışmalarının temel sorunlarından biri şartnameler olarak karşımıza çıkmaktadır. Şartnameyi satın alan yarışmacı en baştan söz konusu metni ve eklentilerini kabul etmiş olup bu konuda tartışmaları sınırlamaktadır. Oysa geliştirici tartışmalar gerek kentsel tasarım uygulamalarında gerekse yarışmaların olumlu yönde gelişmeleri açısından önemlidir.

- Soru- Cevap

Yarışmacılar yarışma takviminden önce şartnamede belirtilen tarihte jüri üyelerine soru sorabilmektedirler. Yarışmacılar tarafından yöneltilen sorulara şartnamede belirlenmiş olan tarihte jüri üyeleri tarafından verilen cevaplar yayınlanmaktadır. Yarışmacıların ilk kez yarışma sürecine dâhil oldukları soru-cevap kısmı, jüri tarafından tam olarak ifade edilemeyen ya da dikkatten kaçan noktaların

açıklanması için bir fırsat olarak değerlendirilmekte ve bu nedenle yarışma sürecinin en önemli bölümlerinden biri olarak görülmektedir.

- Jüri Değerlendirmesi ve Kolokyum

Ülkemizde yürürlükte olan yarışmalar yönetmeliğine (2002, TMMOB Yarışmalar Yönetmeliği) göre jüri değerlendirme süreci; projeler için belirlenen son teslim tarihinden itibaren en geç on beşinci günü izleyen günde tam sayı ile jüri üyeleri toplanarak değerlendirme çalışmalarının en başında imzalı dürüstlük taahhütnamesi verirler. Yarışmaya katılan projeler kurum tarafından belirlenen şartname çerçevesinde jüri üyelerince değerlendirilir. Yarışmaların sonuçlanması akabinde söz konusu yarışmaların sonuçlarına ilişkin değerlendirmelerin yapılacağı kolokyumlar düzenlenmektedir.

Yarışmalardan çıkan sonuçlar jüri üyelerinin değerlendirme kriterlerine bağlı olarak gelişmektedir. Bu değerlendirme kriterleri yarışmaların içeriğine göre değişmekte olup kentsel tasarım yarışmalarında öncelikli olarak göz önünde bulundurulmuş temel faktörler; projenin yarışma şartnamesinde istenilen özelliklere uygun şekilde tasarlanmış olması, projenin tarihi dokuyu bozmaması ve fiziksel çevre ile uyumlu olması, mevcut yeşil alanların korunması, tasarımın yenilikçi ve uygulanabilir olması, ekonomik çözümler önerilmesi, tasarımın teknik çözümlerinin şartnameye uygun olması şeklinde sıralanmaktadır [Gündem, 2009].

Yarışmalar kapsamında, jüri üyelerinin karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri, projeler arasında göreceli bir karşılaştırma ve değerlendirme yapma zorunluluğu olarak görülmektedir. Jüri üyelerinden sahip olmaları beklenen en önemli vasıf; Farklı yaklaşımları, gerek benzer gerekse farklı çalışmalarla “beceri ve başarı düzeyi çerçevesinde değerlendirmek adına” bilgi ve birikimin yanında, hakkaniyeti elden bırakmayacak yetkinlikte olmalarıdır [İdil, 2010].

- Uygulama

Kentsel tasarım yarışması bir fikir yarışması değil ise, sonuç olarak elde edilen proje uygulanmak isteniyor ise yarışma jürisi aradan çekilir işverenle müellif bir araya gelir. İstisnai durumlarda jüri üyeleri de uygulama projesi sürecine katkıda bulunmaktadır [Aydın, 2010].

Ülkemizde yürürlükte olan yarışmalar yönetmeliğine (2002, TMMOB Yarışmalar Yönetmeliği) göre kentsel tasarım yarışması sonucunda idare elde edilen çalışmayı gerçekleştirmek veya gerçekleştirmemek için serbest olarak kanaat getirebilmektedir.

Kentsel tasarım yarışmalarının kapsam ve talep karışıklığı ile uygulama kademesine geçme hususundaki eksikliklerin değerlendirildiğinde İbrahim Alp'a göre (2016), jüri oluşumunda şehir plancılarının sayısının çoğalması, şartnameye verilen önemin arttırılması, kapsamlı olan yarışmaların iki bölüm olarak irdelenmesi, ilk bölümde kuramsal temelinin belirlenmesi ve devamında ise ortaya çıkan mülkiyet sorunlarına çözüm getirilmesi adına jürinin bu doğrultuda fikir birliğine varması gerekmektedir [Web 7, 2019].

3.2.3. Kentsel Tasarım Proje Yarışmalarında Rol Sahipleri

Kentsel tasarım yarışmasının süreci ülkemizde yürürlükte olan yarışma yönetmeliği ile belirlenmektedir. Bu yönetmelik kapsamında, yarışmalar bünyesinde farklı pozisyonlarda katılımcılar yer almaktadır.

- **Yarışmayı Açan Kurum**

Yarışmaları açan kurumlar aynı zamanda yarışmaların organizatörleri olarak tanımlanmaktadır. Kamusal veya özel kuruluşlar ile bağımsız sivil toplum kuruluşları da yarışma düzenleyebilmektedir. Kamu kurumları; bakanlıklar, valilikler, büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyeleri gibi devlet kurumlarından oluşmaktadır. Türkiye'deki kentsel tasarım yarışmalarının çoğu belediyeler tarafından düzenlenmektedir. Belediyeler yarışmaları açan kurumlar yetki bakımında güce sahip olmalarına rağmen bu güç yarışmaların tam anlamıyla belediyelerin bünyesinde gerçekleşmesini sağlamamaktadır. Akademik çevreler ile yerel yönetim ilişkileri süreç içerisinde önemli rol oynamaktadır. Bazen yarışmayı düzenleyen kurumlar bilinçli olarak sürecin gerisinde kalmayı tercih ederlerken, bazı durumlarda sürece hâkim olmaya ve sürece müdahale etmeye çalışmaktadır. Bu müdahale hem yarışma programını hem de jüri kompozisyonu ile ilgili olabilmektedir.

Özel organizasyonlar tarafından desteklenen az sayıda kentsel tasarım bulunmaktadır. Bunlar genellikle sınırlı yarışmalardır. Yarışmaların kamusal karakteri, özel sektörün böyle bir süreci tercih etmesi için önemli bir rol oynamaktadır.

Yarışma sayesinde özel firmalar fikirlerini ortaya koyabilmekte ve toplumla paylaşabilmektedirler. Diğer yandan tasarım yarışmaları yenilikçi fikirler elde etmenin en verimli yolu olarak görülmektedir. Tasarım yarışmaları profesyonellerin birbirleriyle rekabet etmesini sağlamakta, böylece çok sayıda farklı bakış açısı ve problem çözme metodolojisi ortaya konmaktadır.

İller Bankası 1980-89 kentsel tasarım yarışmalarının ana aktörü ve destekçisidir. Mesleğini 1960-90 döneminde uygulayan görüşmecilerin çoğu İller Bankası'nı "planlama okulu" olarak değerlendirmektedir. İller Bankası'nın yarışma sahnesinden kaybolmasıyla belediyeler yeni destekçiler haline gelmiştir. 1990-2000 döneminde belediyelerin deneyim eksikliği görülmektedir ve bu durumun jüri çalışmalarının önünde engel teşkil ettiği görülmektedir [Çimen, 2010].

Ancak 2000'den günümüze gerçekleşen kentsel tasarım yarışmalarında belediyeler deneyim kazandıkça ve kentsel koşullar acil çözümler üretmeye zorladıkça, olumlu yönde değişim gösterdikleri gözlemlenmektedir. Bu dönemde yarışmaları açan kurumlar, yarışmalar bağlamında kentsel tasarım söylemlerinde daha önemli bir rol oynamaktadır.

- Jüri

Kamu İhale Kanunu kapsamında 2002 yılında yürürlüğe giren yarışma yönetmeliği ile özellikle kentsel tasarım yarışmalarında jüri yapılanmasının farklı disiplinlere ait meslek insanlarından oluşması ile birlikte, bu oluşumun ne şekilde olacağı tanımlanmaktadır. Yarışmaları düzenleyen idareler jüri üyelerini, meslek odalarının önerdiği isimlerden oluştururken yarışmanın içeriği ve konusuna göre ihtiyaç duyulan meslek insanların seçiminde gerekli özenin gösterilmediği vurgulanmaktadır [Görgülü, 2010]. Kentsel tasarım yarışmalarının jüri üyelerinin akademisyenlerden oluştuğu gözlemlenmektedir.

Yarışma sürecinde jüri üyeleri yarışmacılar gibi öğrenmekte, problem üzerinde düşünmekte ve düşüncelerini geliştirmektedirler. Bu süreç iki aşamadan oluşmaktadır; ilki yarışma şartnamesinin ve yarışma kitabının hazırlanması, ikincisi ise yarışmaya sunulan çalışmaların değerlendirilmesidir [Tekeli, 2000].

- Tasarım Ekibi/Yarışmacı

Çok disiplinli bir yapıya sahip olan kentsel tasarım yarışmalarında ekip çalışması gerekmektedir. Bu sebeple kentsel tasarım yarışma ekibinde şehir plancısı, mimar ve peyzaj mimarı bulundurması ön koşul olarak şartnamede yer almaktadır. Bazı kentsel tasarım yarışmalarında yarışmanın konusuna göre bu meslek disiplinlerinin yanı sıra farklı uzmanların da ekipte yer alması öngörülebilmektedir.

Sonuç olarak, yarışma taraflarını, yarışmayı açan idare, jüri ve yarışmacılar olarak üç ana başlık oluşturmaktadır. Ülkemizde düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları incelendiğinde bu üç ana bileşenin her birine ait bir takım sorunsallar saptanmıştır. Öncelikle idare açısından yarışmaları değerlendirecek olursak, idarenin politik-sosyolojik, ekonomik bakış açısı ile yer seçimi yapılmış proje alanıyla kurmuş olduğu kültürel ilişki ve kamu adına gerçekleşmiş olan kentsel tasarım proje yarışmalarında sergilenen çaba karşılığını bulamayarak elde edilen birçok projenin hayata geçirilememesi sorun olarak karşımıza çıkmaktadır [Sirel ve Sirel, 2016].

Kentsel tasarım yarışmalarına disiplinler arası çalışma yönünden birçok meslek grubu dâhil olduğundan, bu yarışma jüri profili de birçok meslek disiplinine mensup üyelerden oluşmaktadır.

Kentsel tasarım proje yarışmalarında jüri açısından karşılaşılan en önemli sorunlar; şartnamelerin ideal bir şekilde oluşturulamaması ve jüri çalışma prensiplerinden doğan aksaklıklar, değerlendirme süresinin kısa tutulması olarak değerlendirilmektedir.

Kentsel tasarım yarışmalarında yarışmacıların yaşadıkları problemler; kazanan grubun projesinin uygulanmaması veya farklı yüklenici firma veya kişiler tarafından uygulanması, tasarım sahiplerinin proje hazırlık sürecinde sarf edilen çabanın maddi ve manevi olarak karşılık görmemesi, teslim süresinin bazı yarışmalarda kısa tutulması gibi nedenlerden dolayı yarışmalardan beklenen sonucun alınamaması olarak sıralanmaktadır [Sirel ve Sirel, 2016].

3.3. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’de Gerçekleşen Kentsel Tasarım Projeleri Genel Değerlendirmesi

Ülkemizde, 1980 sonrası dönem birçok alanda bir kırılma noktası olarak değerlendirilebileceği gibi kentsel mekân düzenlemeleri içinde bir milat olarak değerlendirilebilmektedir. 1980 öncesi, mimari kurgu, bu dönemde değiştirilmeye

çalışılmış, farklı mimari fikirler, yaklaşımlar yarışmalar ekseninde gündeme gelmeye başlamıştır. Böylece kentlerdeki yapıların ve kamusal açık alanların kalitesi yarışmalar çerçevesinde irdelenmeye başlanmıştır.

Türkiye’de 1980’li senelerde büyük ölçekli planlama da kentsel tasarım yarışmalarının varlığı ortaya çıkmış olduğunu söylemek mümkündür. İlk olarak ‘Eskişehir Fuarı ve Dinlence Eğlence Kültür Alanları Kentsel Tasarım Yarışması’ ile varlığını göstermiş, 1980 den günümüze imar planı için yarışmalar açılmazken, aynı dönemde açılan kentsel tasarım proje yarışmaları sayısı ve önemi artarak devam etmektedir.

Döneminde geçerli olan yönetmeliklere ve 2002 yılında yürürlüğe giren yarışmalar yönetmeliğine uygun olarak Türkiye’de 1980-2019 yılları arasında gerçekleşen kentsel tasarım proje yarışmaları çalışma kapsamında onar yıllık periyotlarla dört ayrı dönemde incelenmiştir.

1980-1989 yılları arasındaki dönem kentsel tasarım yarışmalarının tanımlandığı bu dönem 1980 yılında gerçekleştirilen ‘Eskişehir Fuarı ve Dinlence Eğlence Kültür Alanları Kentsel Tasarım Yarışması’ ile başlamış ve ülkemizde gerçekleştirilen ilk kentsel tasarım yarışması olarak kabul edilmiştir. Bu kentsel tasarım yarışması ‘kentsel park’ konulu ulusal türde açılmış bir yarışma olup, yarışma alanına ilişkin meri 1/5000 ölçekli nazım imar planı mevcuttur. Kentsel tasarım yarışmaları ilk dönemde ülkemizde sayısı çok fazla olmamakla birlikte tamamı ulusal olan ‘kentsel park’ ve ‘meydan’ konulu kentsel tasarım proje yarışmaları açılmış olup büyük oranda proje alanlarına ilişkin meri 1/1000 ölçekli uygulama imar planı ve 1/5000 nazım imar planının mevcut olduğu görülmektedir (Tablo 3.1).

Tablo 3.1: 1980-1989 Yıllarında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım yarışmaları.

	Yıl	Kentsel Tasarım Yarışmaları	Konusu	Tür	1/5000 NİP	1/1000 UIP
1980-1989	1980	Eskişehir Fuarı ve Dinlence Eğlence Kültür Alanları Kentsel Tasarım Yarışması	Kentsel Park	Ulusal	Mevcut	Mevcut Değil
	1984	Adana Kültür ve Eğlence Vadisi Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Kentsel Park	Ulusal	Mevcut Değil	Mevcut Değil

Tablo 3.1: Devam.

1980-1989	1985	İstanbul Büyükşehir Bel. Yenikapı Kültür ve Eğlence Parkı Kentsel Tasarım Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut Değil	Mevcut
	1987	Bursa Büyükşehir Bel. Zafer ve Şehreküstü Meydanları Kentsel Tasarım Yarışması	Meydan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	1987	Taksim Meydanı Düzenlemesi Uluslararası Proje Yarışması	Meydan	Uluslararası	Mevcut Değil	Mevcut
	1987	Üsküdar Meydanı ve Çevresi Düzenleme Yarışması	Meydan		Mevcut	Mevcut
	1988	İstanbul Beyazıt Meydanı Kentsel Tasarım Yarışması	Meydan	Ulusal, İki Aşamalı	Mevcut	Mevcut Değil
	1989	Gaziantep 100. Yıl Atatürk Kültürparkı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması	Kentsel Park	Ulusal	Mevcut	Mevcut

Türkiye’de kentsel tasarım proje yarışmalarının öneminin giderek arttığı 1990-1999 yılları arasında tamamı ulusal olan yarışmaların ‘meydan’ ve ‘kentsel park’ konularının yanı sıra ‘master plan’ ve ‘mimari’ konuları da dâhil olmuş ancak kentsel tasarım yarışmalarının en önemli başlığı ‘kent meydanları’ olmuştur. Bu dönemde de proje alanlarının neredeyse tamamına ait 1/5000 Nazım İmar planı ve 1/1000 Uygulama imar planının mevcut olduğu görülmektedir. Bu dönemin kentsel tasarım yarışmalarının hedef ve kapsam açısından ilerleme sürecine girdiği ve kentsel tasarım olgusunun daha net bir şekilde kavranarak yarışmalara yansıdığı bir dönem olarak değerlendirmek mümkündür. 1990-1999 yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları Tablo 3.2’de listelenmiştir.

Tablo 3.2: 1990-1999 yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları.

	Yıl	Kentsel Tasarım Yarışmaları	Konusu	Tür	1/5000 NİP	1/1000 UİP
1990-1999	1990	Antalya Kent Merkezi İçinde Kale Kapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması	Master Plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	1990	İstanbul Beşiktaş Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması	Meydan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	1991	Güzel Ankara Projesi Kent Omurgası Kuzey Bölümü Kentsel Tasarım Yarışması	Master Plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	1995	Gaziantep Merkezi Hal Bölgesi Koruma Geliştirme Amaçlı Kentsel Tasarım Yarışması	Mimari-Kentsel Tasarım	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	1996	Bağcılar Meydan Düzenlemesi ve Kentsel Tasarım Yarışması	Meydan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut Değil	Mevcut
	1997	Isparta Belediyesi Çarşamba Pazarı Kentsel Tasarım Yarışması	Mimari-Kentsel Tasarım	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut

Ülkemizde 2000-2009 yılları arasında gerçekleşmiş olan kentsel tasarım yarışmalarının irdelendiği bu dönem ‘disiplinler arası çalışma’ olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemde kentsel tasarım yarışmalarının önemi ve sayısı artmış ve bu kavram birçok meslek grubu tarafından benimsenerek disiplinler arası bir platformda gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde yine proje ‘meydan düzenlemeleri’ ve ‘kentsel parklar’ kentsel tasarım yarışmalarının önemli konuları olmuş, bunlara ‘peyzaj ve mimari’ düzenleme konuları da dâhil edilmiştir. Bu dönemde de Türkiye’de açılmış olan kentsel tasarım yarışmalarına ilişkin birçok proje alanına ait 1/5000 nazım ve 1/1000 uygulama imar planının mevcut olduğu tespit edilmiştir. 2000-2009 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları Tablo 3.3’de listelenmiştir.

Tablo 3.3: 2000-2009 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları.

	Yıl	Kentsel Tasarım Yarışmaları	Konusu	Tür	1/5000 NİP	1/1000 UİP
2000-2009	2000	Ankara Büyükşehir Belediye Sarayı İle Sosyal-Ticari Tesisleri Mimari-Mühendislik ve Kentsel Tasarım Yarışması	Mimari	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut Değil	Mevcut
	2000	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kadıköy Meydanı Haydarpaşa-Harem Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması	Master Plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2001	İzmir Liman Bölgesi Uluslararası Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması	Master Plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut Değil
	2001	Ankara Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi Bölge Parkı ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Proje Yarışması	Peyzaj-Kentsel Tasarım	Ulusal, Tek Aşamalı	1/25000 Mevcut	Mevcut Değil
	2002	Antalya Tarihsel Karaalioğlu Parkı Belediye Binası ve Çevresi Kentsel Tasarım ve Koruma Proje Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut Değil	Mevcut
	2002	Ankara Kuğulu Park ve Yakın Çevresi Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut Değil	Mevcut Değil
	2002	50. Yıl Parkı ve Şehitler Anıtı Kentsel Tasarım Peyzaj Mimari Plastik Sanatlar İçerikli Mimari Proje Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut Değil	Mevcut

Tablo 3.3: Devam.

2000-2009	2003	Pananos Plajı (Selçuk) Kentsel Tasarım ve Peyzaj Proje Yarışması	Peyzaj-Kentsel Tasarım	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2004	Gaziosmanpaşa Belediyesi Belediye Binası ve Çevresi Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması	Mimari	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2004	Konyaaltı Belediyesi Kent Meydanı Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması	Meydan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2005	Van Beşyol Meydanı Hastane Caddesi Milli Egemenlik Caddesi ve Çevresi Kentsel Tas. Proje Yarışması	Meydan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut Değil	Mevcut Değil
	2005	Bursa Kaplıkaya Rekreasyon Vadisi Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2005	Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması	Meydan-Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2005	Bursa Santral Garaj Kent Meydanı Mimari ve Kentsel Tasarım Yarışması	Mimari	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2005	Burdur Şehirlerarası Otobüs Terminal Kompleksi Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması	Mimari	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut

Tablo 3.3: Devam.

2000-2009	2005	İstanbul Beylikdüzü Cumhuriyet Caddesi ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Master Plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2006	İzmir Konak Belediyesi Uzundere Rekreasyon Vadisi Proje Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2006	Ünye Belediyesi Kent Meydanı Yunus Emre Parkı Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Meydan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2006	Bursa Kızıyakup Kent Parkı Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2006	Balıkesir Çamlık Kentsel ve Mimari Tasarım Ulusal Proje Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2006	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Dicle Vadisi Peyzaj Planlama, Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2007	Antalya Büyükşehir Belediyesi Konyaaltı Doğa ve Kültür Parkı Alanı Mimari ve Çevre Düzeni Proje Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2007	Maltepe Bölge Parkı Fikir Projesi Yarışması	Kentsel Park	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut Değil
	2007	Başakşehir Kent Merkezi II Kademeli - Ulusal Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Master Plan	Ulusal, İki Aşamalı	Mevcut	Mevcut

Tablo 3.3: Devam.

2000-2009	2007	Adana Büyükşehir Bel. Ziyapaşa Mahallesi Mimar Sinan Parkı Kesimi Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Karma	Ulusal	Mevcut	Mevcut Değil
	2008	Küçükçekmece İlçesi Kent Merkezi Ulusal Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Master Plan	Ulusal	Mevcut	Mevcut
	2008	Uludağ Milli Parkı I. ve II. Gelişim Bölgeleri Peyzaj Planlama, Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Fikir Yarışması	Peyzaj	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2009	Edirne Belediyesi Selimiye Camii ve Çevresi Ulusal Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Meydan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2009	Denizli Hükümet Konağı Mimari Proje ve Yakın Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması	Mimari	Ulusal	Mevcut	Mevcut

2010-2019 yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmalarına bakıldığında birçok düzenlemenin (mimari, kentsel tasarım, peyzaj düzenlemesi, master plan) bir araya geldiği ‘karma’ konulu projelerin arttığı görülmektedir. Bu dönemde düzenlenen kentsel tasarım yarışmaları kentin sosyo kültürel, ekonomik dinamiklerinin göz önünde bulundurulduğu ana plan kararlarının alındığı önemli bir kentsel mekân düzenleme platformu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine bu dönemde de açılmış olan kentsel tasarım yarışmalarına konu olmuş proje alanların büyük oranına dair 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planları mevcuttur.

2010-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları Tablo 3.4’de listelenmiştir.

Tablo 3.4: 2010-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları.

	Yıl	Kentsel Tasarım Yarışmaları	Konusu	Tür	1/5000 NİP	1/1000 UIP
2010-2019	2010	İzmit Sahili Peyzaj ve Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Karma	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut Değil
	2010	Zonguldak Lavuar Koruma Alanı ve Çevresi Koruma Planı, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Düzenleme Proje Yarışması	Karma	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2011	Uşak Şehirlerarası Otobüs Terminal Kompleksi Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması	Mimari	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2011	Afyonkarahisar Cumhuriyet Meydanı ve Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması	Master plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2012	Çeşme Merkez Sahili Kamusal Mekânların ve Cephelerin Düzenlenmesi Ulusal Fikir Projesi Yarışması	Master plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2012	Uşak Belediyesi İsmetpaşa Caddesi ve Çevresi Ulusal Mimarlık Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması	Master plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut Değil	Mevcut
	2012	Ödemiş Belediyesi Kent Merkezi ve Yakın Çevresi Ulusal Mimarlık Ve Kentsel Tas. Fikir Proje Yarışması	Karma	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2013	Çanakkale Belediyesi Kent Meydanı ve Çevresi Düzenlenmesi "Yeşil" Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Master Plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut

Tablo 3.4: Devam.

2010-2019	2013	Bursa Büyükşehir Belediyesi Orhangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Karma	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2013	Kurbağalıdere Vadisi Fikir Projesi Yarışması	Master Plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut Değil	Mevcut
	2013	Kent Düşleri ProjeFikir Yarışmaları 8:“Saraçoğlu Mahallesi Değerlendirme Projesi" Ulusal Fikir Yarışması	Fikir, Master Plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut Değil	Mevcut Değil
	2014	İzmir Tasarım Koridorları Ulusal Fikir Yarışması	Mimari	Ulusal, Tek Aşamalı	...	...
	2014	Taşınacak Olan Eskişehir Atatürk Stadyumu Alanında Yeni Fikirler Kentsel Tasarım Yarışması	Kentsel Tasarım	Ulusal, Tek Aşamalı,	Mevcut	Mevcut
	2015	Gaziemir Aktepe ve Emrez Mah. Kentsel Dönüşüm Alanı Kentsel TasarımVe Mimari Fikir Proje Yarışması	Karma	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2015	Söke Belediyesi İmar Planlamasına Esas Kentsel Yenileme Eksenli Fikir Projesi Yarışması	Fikir, Kentsel Tasarım	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2015	Tekirdağ Büyükşehir Bel. Hizmet Binası, Meydan ve Çevresinin Düzenlenmesi Mimari ve Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Karma	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2015	Elazığ Belediyesi Gazi Caddesi Kentsel Yenileme ve Cephe Rehabilitasyonu Ulusal Mimari Proje Yarışması	Mimari	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2016	Beylikdüzü Belediyesi Yaşam Vadisi Uluslararası Fikir Projesi Yarışması	Karma	Uluslara rası, İki Aşamalı	Mevcut	Mevcut

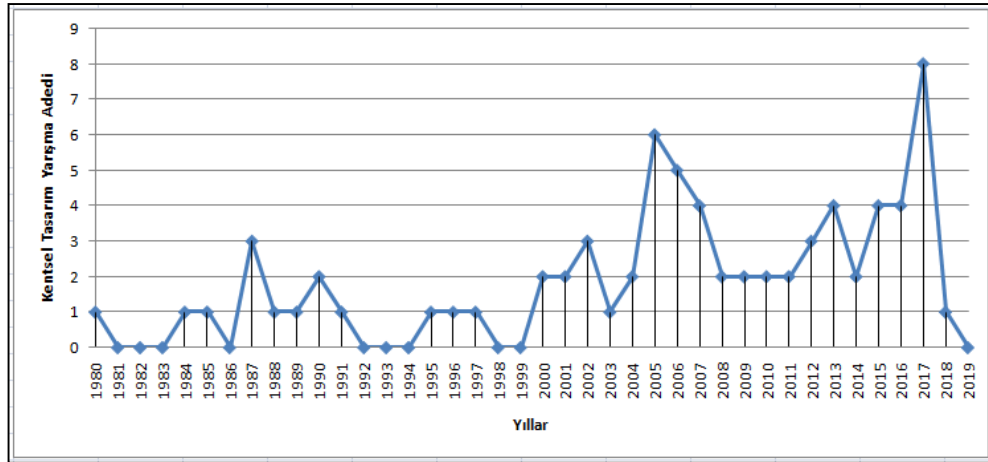
Tablo 3.4: Devam.

2010-2019	2016	Adana-Seyhan Sucuzade Mahallesi Kentsel Dönüşüm Alanında Kent Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması	Mimari	Ulusal, İki Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2016	Sivas Kızılırmak ve Çevresi Fikir Projesi Yarışması	Karma	Ulusal, Ön Seçimli	Mevcut	Mevcut
	2016	İzmir Büyükşehir Belediyesi Ulaşım Entegrasyon Merkezi ve Yakın Çevresinin Düzenlemesi Ulusal Mimari Proje Yarışması	Mimari	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2017	Bandırma Tasarım Parkı Yarışması	Kentsel Tasarım	Uluslara rası, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2017	Bursa Osmangazi Belediyesi Çekirge Meydanı Mimari, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Tasarımı Proje Yarışması	Karma	Ulusal, İki Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2017	Bandırma On yedi Eylül Üniversitesi Merkez Yerleşkesi Kentsel Tasarım Yarışması	Master Plan	Ulusal, Tek aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2017	19 Mayıs İzleği Kentsel Tasarım Yarışması	Master Plan	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2017	Elazığ Belediyesi Kent Meydanı Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Yarışması	Mimari	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2017	İzmir Karabağlar Belediyesi Kamusal Açık Mekân ve Kent Meydanı Kentsel Tasarım Proje Yarışması	Kentsel Tasarım	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut
	2017	Gelibolu Tarihi Alanı Yeni Şehitlik Tasarımları Fikir Proje Yarışması	Fikir Projesi	Ulusal, Ön Seçimli	Mevcut	Mevcut

Tablo 3.4: Devam.

2010-2019	2017	Tosbağ Dere Rekreasyon Alanı Fikir Proje Yarışması	Fikir Projesi	Ulusal,	Mevcut	Mevcut
	2018	Antalya Kepez Belediyesi Dokuma Alanı Fikir Projesi Yarışması	Fikir Projesi	Ulusal, Tek Aşamalı	Mevcut	Mevcut

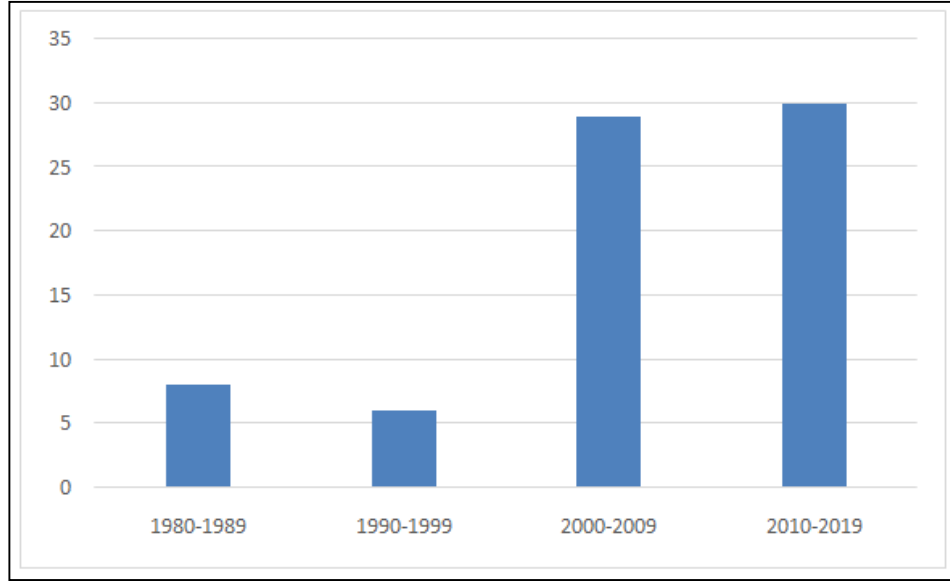
Kentsel tasarım kavramı, proje elde etme yöntemi olarak yarışmalar ile yaygınlaşmış olup 1980 yılından günümüze kadar önemini gerek nicel gerekse nitel olarak arttırarak devam etmiştir. 1980-2019 yılları arasında Kamu İhale Kanunu ve Mimarlar Odası Yarışmalar Yönetmeliği kapsamında gerçekleştirilmiş olan kentsel tasarım proje yarışmalarının sayısal değerler üzerinden yıllara göre dağılımı üzerinden bir değerlendirme yapılarak şekil 3.10'daki gibi bir çizelge elde edilmektedir. 1980 - 2019 yılları arasında kentsel tasarım yarışmalarının yıllara göre dağılımına bakıldığında yarışma adedinin düzensiz bir dağılım gösterdiğini belirtebiliriz. Grafiğe baktığımızda 2-3 yıllık periyotlar halinde proje sayısında düşüş ya da artış yaşandığı gözlemlenmektedir. Son 10 yıl içerisinde 2017 yılının 8 proje ile zirve yaptığını, ancak 2018 ve 2019 yıllarında hızlı bir düşüşe geçtiği görülmektedir.

Şekil 3.10: 1980-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmalarının yıllara göre dağılımı

1980 yılından günümüze Kamu İhale Kanunu ve Mimarlar Odası Yarışmalar Yönetmeliği kapsamında gerçekleştirilmiş olan Kentsel tasarım proje yarışmalarını onar yıllık periyotlarla incelediğimizde 2000 yılının kentsel tasarım yarışmaları için

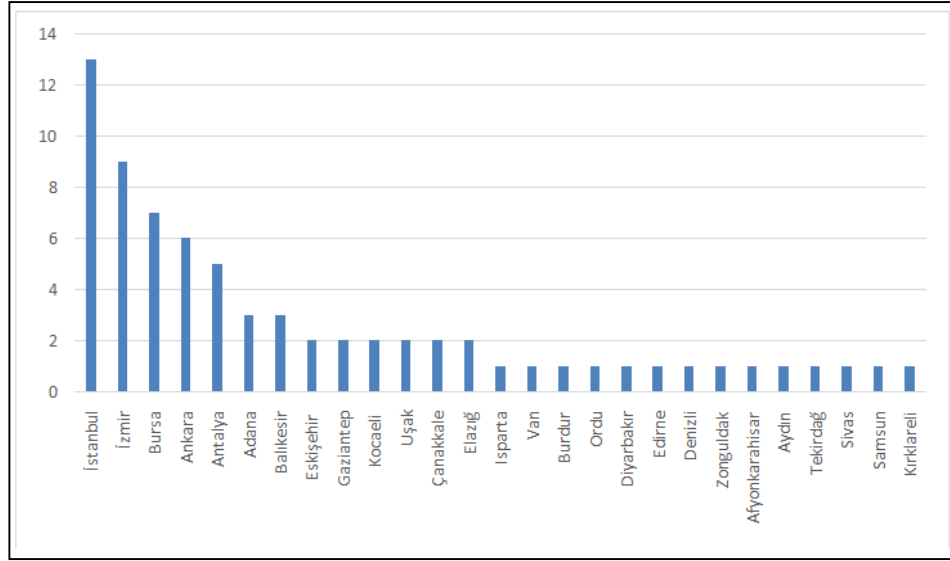
önemli bir eşik olduğu ve bu yıldan itibaren artı yönde bir ivme kazandığı Şekil 3.11’de görülmektedir.

Şekil 3.11: 1980-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmalarının onar yıllık dönemlere göre dağılımı.

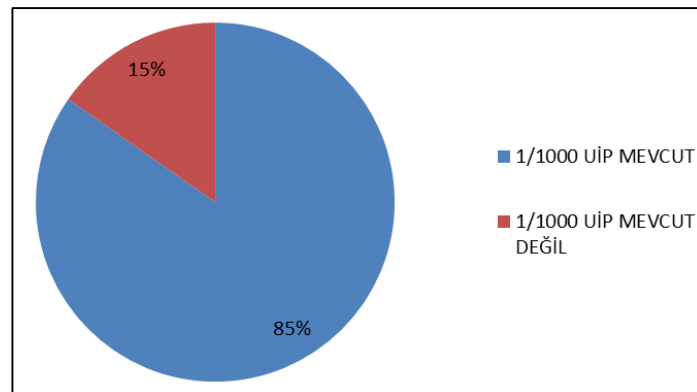
Ülkemizde gerçekleşmiş olan kentsel tasarım proje yarışmalarının yıllara göre dağılımını incelediğimizde dikkat çeken bir noktanın da 2000 yılı itibariyle günümüze kadarki süreçte her yıl mutlaka kentsel tasarım yarışması açılmış olduğu görülmektedir. Bu değerlendirme doğrultusunda kentsel tasarım yarışmalarının 1980 den günümüze giderek daha fazla tercih edildiği anlaşılmaktadır.

1980 yılından günümüze kadar Türkiye’de açılmış olan kentsel tasarım proje yarışmalarının mekânsal dağılımı Şekil 3.12’deki gibidir. Ülkemizde 1980 yılından bu yana düzenlenmiş olan kentsel tasarım proje yarışmalarının illere göre dağılımı incelendiğinde gerçekleşen proje yarışmalarının büyük bir çoğunluğunun İstanbul’a ait olduğu gözlemlenmektedir. 1980 yılından 2019 yılları arasında açılan yarışmaların 13’ü İstanbul’da gerçekleşmiş olup İstanbul’u, İzmir, Bursa, Ankara gibi büyükşehirlerin takip ettiği anlaşılmaktadır.

Şekil 3.12: 1980-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmalarının illere göre dağılımı.

Türkiye’de 1980-2019 yılları arasında düzenlenmiş olan kentsel tasarım proje yarışmaları imar planları ekseninde incelendiğinde Şekil 3.13’deki gibi bir grafik elde edilmektedir. 1980 yılından günümüze kadar düzenlenmiş olan kentsel tasarım proje yarışmaları imar planları ekseninde incelendiğinde proje geliştirilecek alanların %85 ine ait imar planlarının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç kapsamında, kentsel tasarım projelerinin imar planlarına bağlı olarak geliştiği, kentsel tasarım proje yarışmaları imar planlarının en alt ölçeği olarak algılandığı ve projelerin imar planı uygulama aracı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 3.13: 1980-2019 Yılları arasında Türkiye’de düzenlen kentsel tasarım proje yarışma alanlarında 1/1000 ölçekli uygulama imar planı sahipliği oranı.

3.3.1. 1980-2019 Yılları Arasında Türkiye’de Gerçekleşen Kentsel Tasarım Proje Yarışma Örnekleri

Bu bölüm kapsamında Türkiye’de 1980-2019 yılları arasında Kamu İhale Kanunu ve Mimarlar Odası Yarışmalar Yönetmeliği kapsamında gerçekleştirilmiş kentsel tasarım yarışmalarından her on yıllık dönem içinden örnek projelerin seçilmesinde; ‘kent meydanı’ konulu olmaları, kent merkezi ve tarihi özellik taşıyan mekânlar olmaları, uygulanmamış veya kısmen uygulanmış olmaları; belirleyici kriterler olmuştur.

3.3.1.1. Bursa Büyükşehir Belediyesi Zafer ve Şehreküstü Meydanı Kentsel Tasarım Proje Yarışması

Tablo 3.5: Bursa Büyükşehir Belediyesi Zafer ve Şehreküstü Meydanları Kentsel Tasarım Yarışma künyesi.

İlan Tarihi	1987
Açan Kurum	Bursa Büyükşehir Belediyesi
Jüri	5 mimar/ 1 plancı-mimar/1 mühendis
Proje Alan Büyüklüğü	7 hektar
Projenin Konusu	Tarihi Kent Merkezi Meydan Düzenlemesi
Alana Ait Meri Plan Durumu	1/5000 Nazım İmar Planı - 1/1000 Uygulama İmar Planı
İstenen Ölçekler	1/1000 alan planı - 1/200 mimari projeler - 1/500 maket
Değerlendirme Ölçütleri	1. Kentsel Planlama Ölçütü 2. Kentsel Tasarım Ölçütü 3. Mimari Tasarım Ölçütü 4. Uygulanabilirlik Ölçütü
Uygulama	Uygulanmamıştır

Bu yarışma Bursa Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Mühendislik ve Mimarlık Proje Yarışmaları Yönetmeliği kapsamında ulusal, serbest ve tek aşamalı olarak düzenlenmiştir.

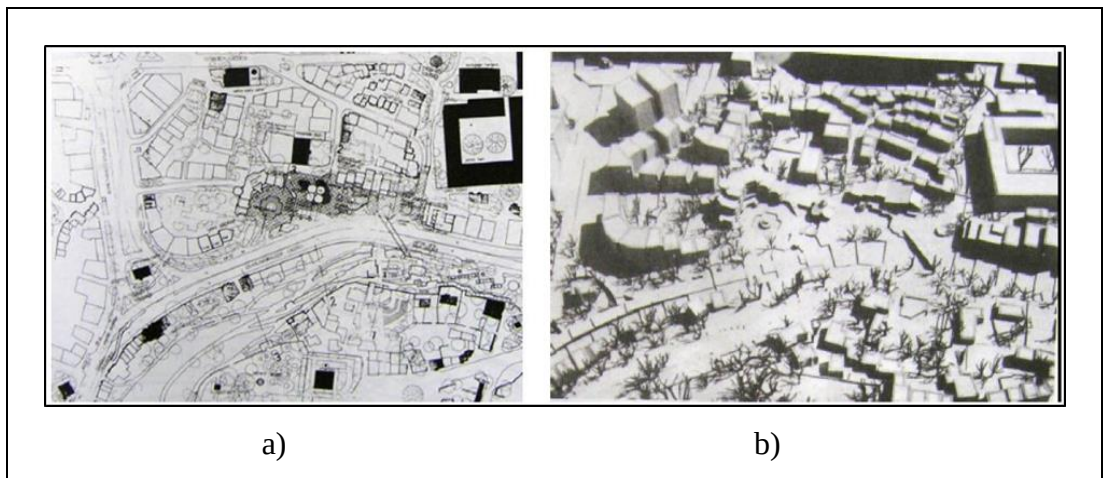
Yarışmanın amacı; kent merkezi ve çevresindeki tarihi sit alanları ile Tophane sırtları arasında kalan yarışmaya konu alanda verilen çerçeve program kapsamında çağdaş teknoloji ve sanat anlayışı ile tarihi mimarlık değerlerinin uyum göstereceği çözümleri bulmak, ekonomik açıdan değerlendirmek ve güzel sanatları teşvik etmektir.

Yarışmanın değerlendirme ölçütleri kentsel planlama, kentsel tasarım, mimari tasarım ve uygulanabilirlik başlıklarından oluşmaktadır. Kentsel planlama kapsamında; kentsel planlama ve yönlendirici politikaların tanımlanması, kent bütünü ve merkezi ile işlevsel ve ulaşılabilirlik ilişkilerinin belirlenmesi, kentsel tasarım kapsamında; komşu ve yakın çevre bağlantılarının kurgulanması, ulaşım-dolaşım kararlarının mekânsal organizasyona yansımaları, mekânsal organizasyonun bileşenleri ve niteliksel öğelerin tasarım bütününde yorumlanması (mekânsal-kitle değerleri, kullanım, yoğunluk, ölçek, kimlik), eski ve yeni doku ilişkileri, koruma-yenileme ve geliştirme alanlarının bütünleştirilmesi, alanda yer alacak sosyo-ekonomik süreçlerle öneri fiziki ve işlevsel yapının olası etkileşimi, mimari tasarım kapsamında; öneri mimari öğelerin kentsel tasarım kararları ile bütünleşmesi, işlevsel ve mekânsal değerleri bütünlük içinde yorumlanması, uygulanabilirlik kapsamında; öneri yapı ve kullanım mekânlarının, arazi yapısı, alt yapı ve inşaat sistemi yönlerinden uygulanabilirliği, değerlendirme ölçütleri olmuştur.

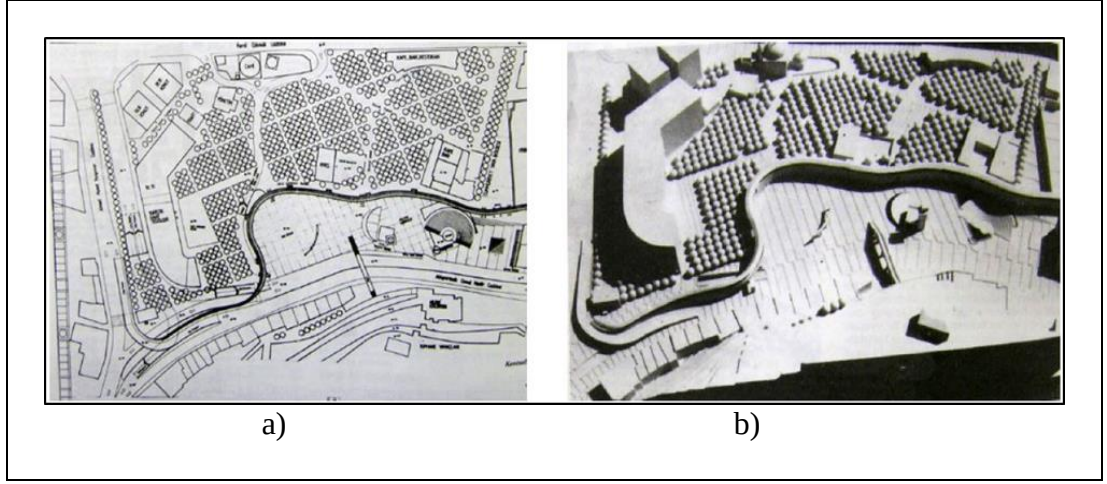
Öneri yapı ve kullanım mekânlarının, arazi yapısı, alt yapı ve inşaat sistemi yönlerinden uygulanabilirliği, kentsel planlama ve tasarım ölçütleri ilk iki eleme aşamasında ve üçüncü elemelerde ağırlıklı olarak değerlendirme dikkate alınmıştır.

Mansiyon ve derecelerin belirlenmesi aşamasında ise ölçütlerin tümü ile birlikte dördüncü ölçüt de önemli olarak kabul edilmiştir.

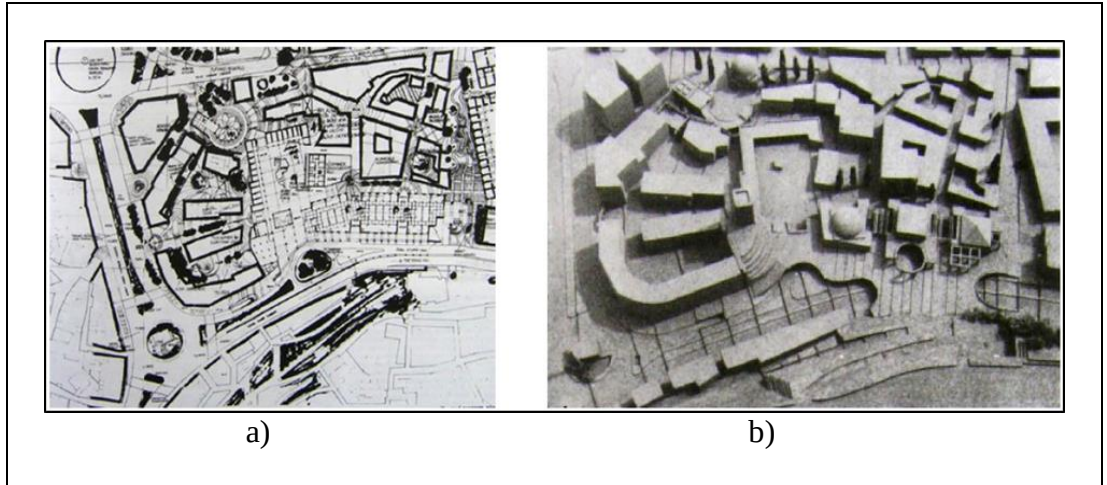
Yarışma sonucunda ilk üç dereceye giren projelere Şekil 3.14.a), Şekil 3.14.b) Şekil 3.15.a), Şekil 3.15.b), Şekil 3.16.a) ve Şekil 3.16.b)'de yer verilmiştir [BURBEL, 2019].

Şekil 3.14: a) Zafer ve Şehreküstü Meydanları 1.'lik ödülü: 1/500 ölçekli saha planı, b) Zafer ve Şehreküstü Meydanları 1.'lik ödülü: 1/500 ölçekli model.

Şekil 3.15: a) Zafer ve Şhreküstü Meydanları 2.lık ödölü: 1/500 ölçekli saha planı, b) Zafer ve Şhreküstü Meydanları 2.lık ödölü: 1/500 ölçekli model.

Şekil 3.16: a) Zafer ve Şhreküstü Meydanları 3.lük Ödölü: 1/500 ölçekli saha planı, b) Zafer ve Şhreküstü Meydanları 3.lük Ödölü: 1/500 ölçekli model.

3.3.1.2. Antalya Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması

Tablo 3.6: Antalya Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışma künyesi.

İlan Tarihi	1990
Açan Kurum	Antalya Belediyesi
Jüri	1 plancı/ 4 mimar/ 2 plancı-mimar
Proje Alan Büyüklüğü	50 hektar
Projenin Konusu	Master Plan
Alana Ait Meri Plan Durumu	1/5000 Nazım İmar Planı - 1/1000 Uygulama İmar Planı
İstenen Ölçekler	1/5000 yapısal plan şeması - 1/2000 imar planı - 1/500 kentsel tasarım düzenlemeleri
Değerlendirme Ölçütleri	1. Ölçekler arası tutarlılık 2. Makroform ve kent merkezi tutarlılığı 3. Kimlik 4. Esneklik 5. Yaşam Kalitesi 6. Etaplanabilirlik 7. Uygulanabilirlik
Uygulama	Kısmen Uygulanmıştır

Bu yarışmanın öncelikli amacının, farklı meslek insanlarının bir araya gelerek disiplinler arası çalışma ile ortak bir ürün koymalarının yerel yönetimlerce desteklenmesi olduğu vurgulanmıştır [Web 3, 2019].

Jüri tarafından yürürlükteki nazım ve uygulama imar planlarının kent merkezinin gelişmesini teşvik etme ve mekânsal niteliği artırma noktalarında yetersiz kaldığı, bu nedenle merkezin gelişimine hız ve nitelik kazandıracak, işlevsel ve görsel değerleri olan, ekonomik ve sosyal süreçleri de dikkate alan aktif odak noktalarına ve iyi çözülmüş ulaşım ilişkilerine, nitelikli kentsel mekânlara gerek duyulduğu saptanmıştır. Bu kapsamda merkezde işlevsel fiziki yapı ile mekânsal ve sosyal süreçleri bütünleştiren, tarihi dokuya saygılı kentsel tasarım yaklaşımlarına ihtiyaç duyulmuştur.

Jüri tarafından belirlenen sınırlar içinde kalan alanı kapsayan ve farklı işlevsel ve niteliksel özellikler taşıyan kent parçaları için koruma, geliştirme, sağlıklılaştırma, yenileme, sakinleştirme sorunlarına üst ölçekte arazi kullanım, ulaşım ve yaya dolaşımına ilişkin öneriler ve kentsel politikalar getiren bir yapısal plan şeması üretilmesi beklenmiştir.

Yarışmacılardan; kentin morfolojisini, tarihi ve doğal değerlerini, geleneksel ve çağdaş işlevlerinin yer seçimini, yaşam kalitesini geliştiren ve bu konuların sahip olduğu sorunlara çözüm getiren tasarım yaklaşımları ile proje üretmeleri istenmiştir.

Yarışma şartnamesinin sözleşme taslağı bölümünde, yarışma sonucunda kazanan proje müellifinin vereceği hizmetler, planlama, kentsel tasarım projelendirme ve mimarlık hizmetleri olarak belirlenmiştir.

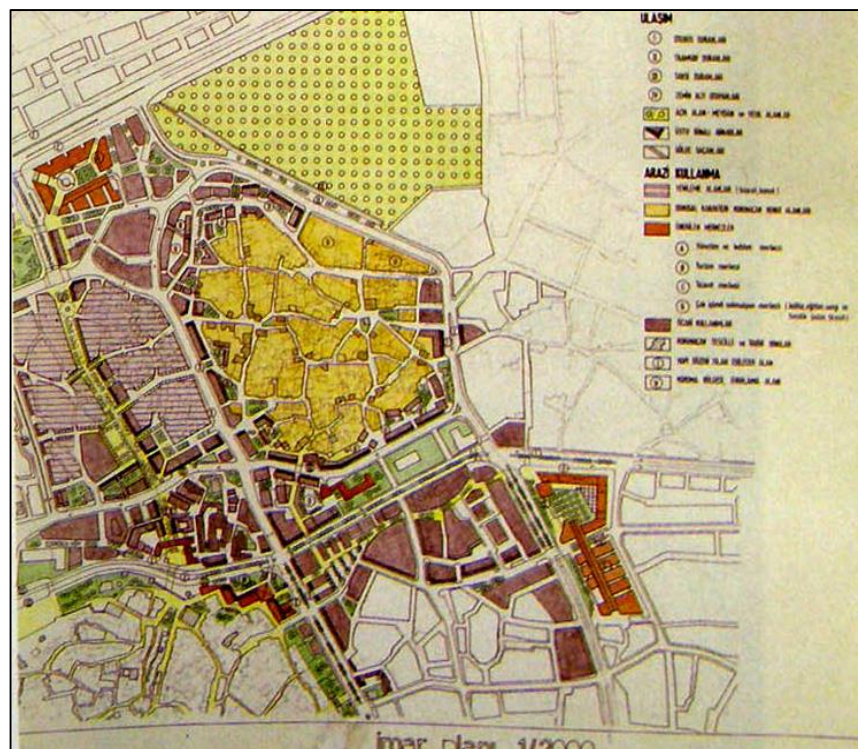
Planlama hizmetleri kapsamında; müellifin yarışma aşamasında hazırladığı 1/5000 ölçekli kent merkezi yapısal plan şeması ile getirilen planlama kararları, yürürlükteki nazım planda değişiklikler gerektirdiği taktirde yarışma sonrası hazırlanacak 1/1000 ölçekli imar planına esas olmak üzere kent merkezi bütünü için yeni bir nazım plan veya plan değişiklikleri yapılması zorunluluğu ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. Bu durumda müellifin kent bütününe ilişkin nazım imar ve çevre düzeni planı ile ilişki kurarak gerekli araştırma ve çalışmaları belediyenin planlama birimi ile birlikte yürütmesi gerekmektedir.

1/1000 ölçekli planlama hizmetleri çerçevesinde yapılacak çalışmalar, daha alt ölçeklerdeki özel planlama ve tasarım konularına mekânsal veya mekânsal olmayan tüm işlerde temel teşkil edecektir. Dolayısı ile diğer meslek gruplarının hizmetlerini de esas olacak planlama ve tasarım kararlarının bir bütün olarak sunulmasını içerir bu hizmetler kapsamına mülkiyet, arsa değerleri, arazi kullanımı, teknik altyapı, yapılaşma ve çevre koşulları ile gerçekleştirme sürecine ilişkin araştırmalar yapılması da dâhil edilmiştir.

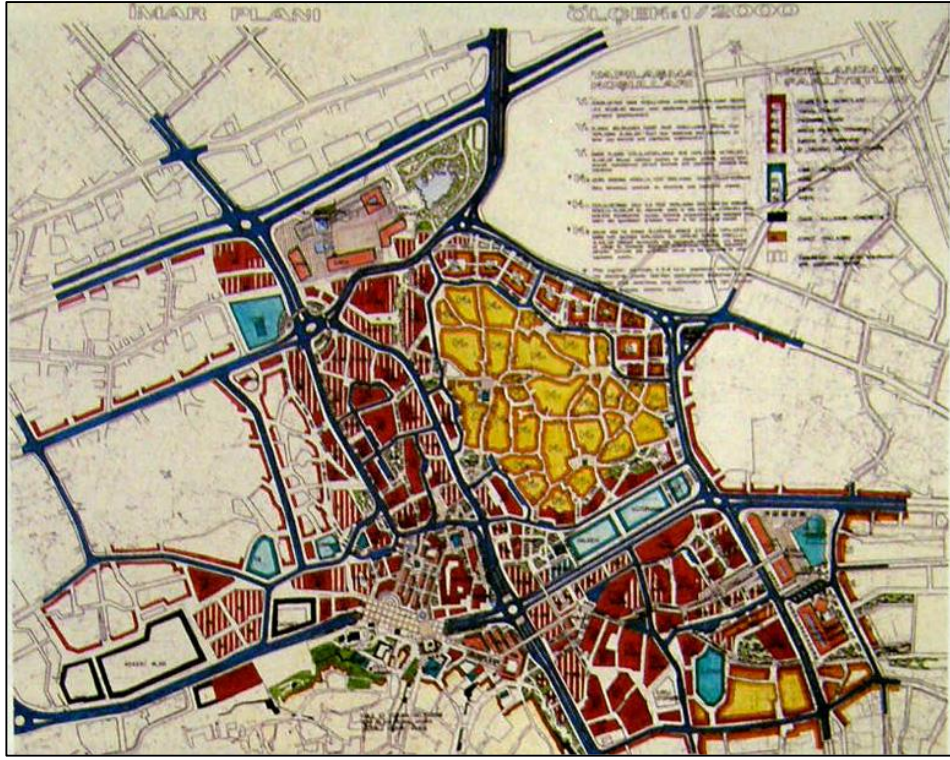
Proje müellifinden, yarışmada 1/2000 ölçekli planda teklif ettiği önerileri, varsa jüri tavsiyeleri doğrultusunda geliştirerek; 1/1000 ölçekli uygulama imar planı ile 1/1000 ölçekli çevre düzenleme planı hazırlaması istenmiştir.

Kentsel tasarım projelendirme hizmetleri ise 1/1000 ölçekli planlama ve çevre düzenleme çalışmaları çerçevesinde, yapıli formlar ve dış mekânlar yönünden yarışma projesinde belirlenmiş ilkelere ve jüri tavsiyelerine uygun biçimde, Belediyesince onaylanmış 1/1000 ölçekli uygulama imar planı ve 1/1000 ölçekli çevre düzeni planında belirlenmiş ilke ve koşullara göre hazırlanacaktır. Kentsel tasarım projeleri, uygulama imar planının tamamlayıcı ekleri olarak onaylanmak durumunda olduğu belirtilmiştir. Kesin projeler, uygulamaya esas olacak nitelikte, 1/500 ve 1/200 ölçekte düzenlenerek, bu projeler üzerinde tüm arazi, yapı kot ve ölçüleri, plan, kesit ve görünüşler, alanda kullanılacak kaplama malzemeleri, kent mobilya niteliğindeki tüm elemanlar ve peyzaj düzenlemeleri gösterilecektir.

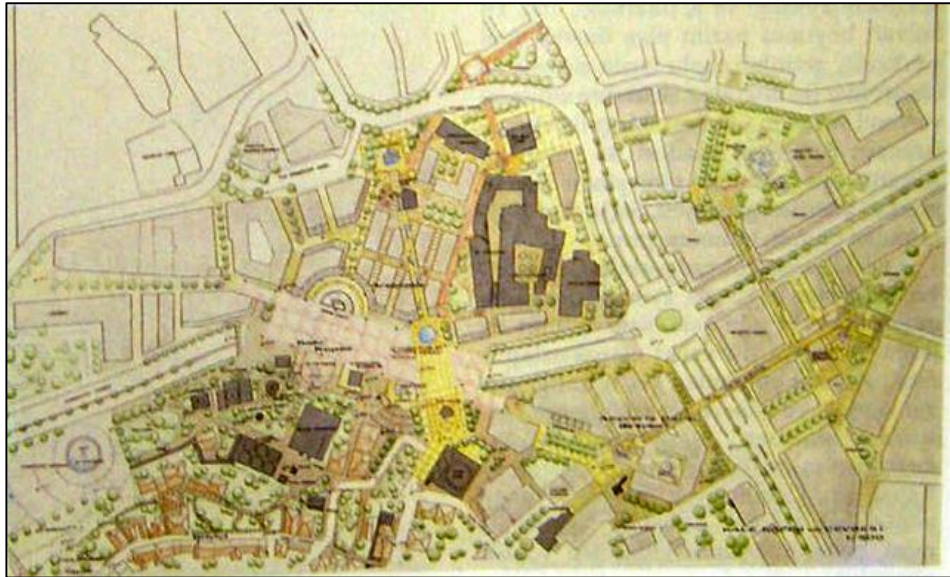
Yarışmayı Antalya'nın sosyal kimliğini belirleyecek temel verilerden birisinin turizm olduğunu vurgulayan, Baran İDİL, Hasan ÖZBAY ve Tamer BAŞBUĞ tarafından hazırlanan proje kazanmıştır. Antalya Belediyesince bu proje dâhilinde Dönerciler Çarşısı olarak adlandırılan bölgede, Saat Kulesi ve Pazar Hamamı çevresinde uygulamalarda bulunulmuş, Şarampol Caddesinin bir kısmı araç trafiğine kapatılarak yaya kullanımına açılmış, eski otogar alanındaki ticaret merkezi önerisi ise yeni uygulanmaya başlamıştır. Yine bu proje kapsamında, Antalya kent merkezindeki kentsel sit alanlarından birisi olan Balbey Kentsel Sit Alanı ile bu alan içerisindeki sivil mimarlık örneği yapıların tescili yapılmış, kentsel sit alanına ilişkin hazırlanan koruma amaçlı imar planı uygun bulunarak onaylanmıştır. Antalya Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması sonrası yapılan uygulamalar bu kadarla sınırlı kalmıştır [Gül, 2006]. Yarışma sonucunda ilk iki dereceye giren projelere Şekil 3.17, Şekil 3.18 ve Şekil 3.19' da yer verilmiştir [Web 8, 2019], [Web 9, 2019].

71

Şekil 3.18: 1990, Antalya Kale Kapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması, 2.'lik ödülü, 1/2000 gelişim planı.

Şekil 3.19: 1990 Antalya Kalekapısı ve Çevresi 2.'lik ödülü 1/500 ölçekli kentsel tasarım projesi.

3.3.1.3. Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması

Tablo 3.7: Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Yarışma künyesi.

İlan Tarihi	2000
Açan Kurum	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
Jüri	3 Mimar/ 4 Plancı-Mimar/ 1 Mühendis
Proje Alan Büyüklüğü	120 Hektar
Projenin Konusu	Master Plan
Alana Ait Meri Plan Durumu	1/5000 Nazım İmar Planı - 1/1000 Uygulama İmar Planı
İstenen Ölçekler	1/50.000 Metropol ile İlişkileri Gösterir Şema 1/5000 Arazi Kullanımı ve Ulaşım Kararları Planı 1/1000 ve 1/500 Kentsel Tasarım Projeleri
Değerlendirme Ölçütleri	1. Ölçekler Arası Tutarlılık 2.Arazi Kullanım Kararları Arasındaki İlişkilerdeki Bütünlük 3. Kültürel Doku ve miras duyarlılığı 4. Ölçek ve Kimlik 5. Gerçekleştirilebilirlik – Uygulanabilirlik - Esneklik 6. Uygulama Stratejileri 7. Raylı ve deniz taşımacılığının ön plana alınması 8. Ulaşım türleri arasındaki entegrasyon
Uygulama	Uygulanmamıştır

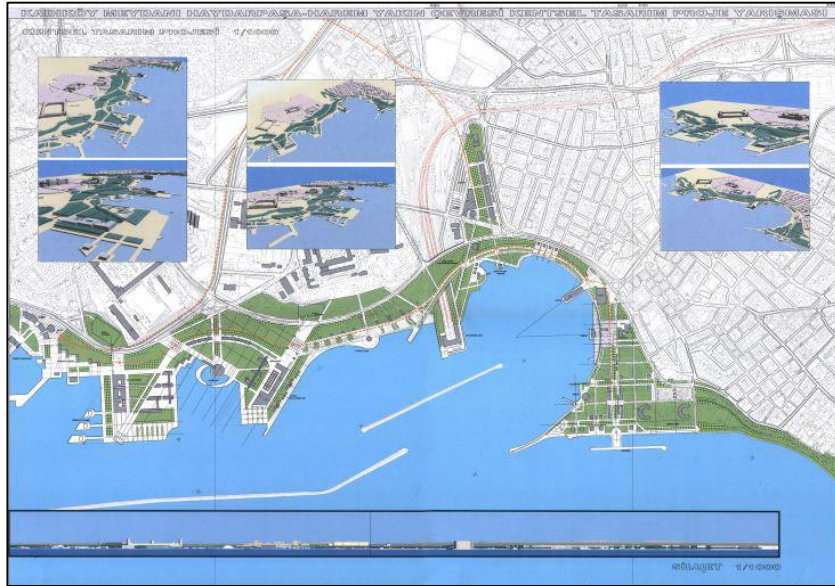
Bu yarışma ile proje alanına ait meri üst ölçek planlar çerçevesinde alınmış kararların yeniden irdelenmesi, alanın çevresi ile olan ilişkisinin kurgulanmasıyla bütünlük arz edecek, alan kullanımları arasındaki ilişkileri ele alan kentsel mekân düzenlemelerini geliştirecek projelerin elde edilmesi amaçlanmıştır. İstanbul'un önemli noktalarından biri olan Kadıköy Meydanı ve Çevresine ait tarihi ve kültürel kimliği iyileştirip geliştirecek fikir projeleri elde etmek bu yarışmanın diğer bir hedefi olarak belirlenmiştir [Web 4, 2019].

Yarışma şartnamesinin yarışmacılardan istenenler başlığı incelendiğinde 1/50.000 ölçekli metropol ilişkilerini gösteren şemadan başlayarak, 1/500 ölçekli kentsel tasarım projesine kadar hemen hemen her ölçekte farklı konularda şemanın hazırlanmasının beklendiği bunun yanı sıra 1/2000 ölçekli yeşil alanlar sistem paftası

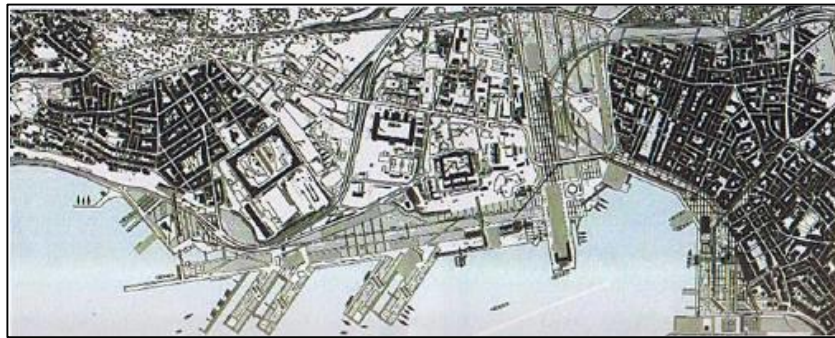
hazırlanırken, nazım imar plan kararlarının ve mevcut yeşil alanların göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmektedir.

Jüri; üst ve alt ölçek kararları arasındaki uyumluluk, arazi kullanım kararları arasındaki ilişkilerde sağlanacak bütünlük, kültürel doku ve miras ilişkilerinde duyarlılık, mekânsal örüntü ve prensiplerdeki bütünlük, ölçek, kimlik, gerçekleştirilebilirlik, uygulanabilirlik ve esneklik, uygulama stratejileri, raylı ve deniz taşımacılığının ön plana çıkarılması ve ulaşım türleri arasındaki entegrasyon, ilkeleri göz önüne alarak yarışma projelerinin değerlendirmesini yapmıştır.

Yarışma sonucunda ilk üç dereceye giren projelere Şekil 3.20, Şekil 3.21 ve Şekil 3.22’ de yer verilmiştir [Web 5, 2019], [Web 6, 2019].

Şekil 3.20: Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması 1.'lik ödülü 1/1000 ölçekli plan.

Şekil 3.21: Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması 2.'lik ödülü 1/1000 ölçekli plan.

Şekil 3.22: Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması 3.'lük ödülü.

3.3.1.4. Bursa Büyükşehir Belediyesi Orhangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Proje Yarışması

Tablo 3.8: Bursa Büyükşehir Belediyesi Orhangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışma künyesi.

İlan Tarihi	2011
Açan Kurum	Bursa Büyükşehir Belediyesi
Jüri	4 Mimar/ 1Şehir Plancısı/ 2Peyzaj Mimarı
Proje Alan Büyüklüğü	58 Hektar
Projenin Konusu	Kentsel, Mimari ve Peyzaj Tasarımı
Alana Ait Meri Plan Durumu	1/5000 Nazım İmar Planı - 1/1000 Uygulama İmar Planı
İstenen Ölçekler	1/1000 Kavramsal Şema 1/500 Kentsel Tasarım Vaziyet Planı 1/100 Mimari Projeler 1/300 Maket
Değerlendirme Ölçütleri	1.Bütüncüllük 2.Ulaşılabilirlik 3.İşlevsellik 4.Anlaşılabilirlik 5.Uygulanabilirlik
Uygulama	Uygulanmamıştır

Yarışmanın amacı; Orhangazi Meydanı ve Çevresi Tarihi Kent Merkezi'nin kimliğine uygun olarak günümüz kullanıcılarının ihtiyaçlarına hizmet edecek şekilde kentsel, mimari ve peyzaj tasarımı ilkeleri çerçevesinde yeniden düzenlenmesidir.

Jüri proje değerlendirme kriterleri; bütüncüllük, ulaşılabilirlik, işlevsellik, anlaşılabilirlik ve uygulanabilirlik üst başlıklarından oluşmaktadır.

Bütüncüllük başlığı altında projeler; kültürel, ekonomik ve estetik açıdan kente kattı değer ve mimari kimlik arayışı, yarışmanın amacına uygunluğu, tarihi çevreye duyarlılığı, ilkesel tasarım kararları bütüncüllüğü, tasarımcının anlayışı ve çözümüne varıştaki yaratıcılığı, yeşil sistemin alan bütününde ele alınması, alanın yakın çevre ile ilişkisinin kurulması, mevcut dokuyu dikkate alan bir tasarımın geliştirilmesi açısından değerlendirilecektir.

Ulaşılabilirlik başlığı altında yarışma projeleri, ulaşım sistemi ve kademelenme kararlarının verilmesi (araç-yaya-tramvay vb. İlişkileri) ve erişilebilirliğin sağlanmasındaki başarıları açısından ele alınacaktır.

İşlevsellik başlı altında ise projeler; alan kullanımı ve işlevsel dağılım, günün her saati için kullanım kararı üretilmesi, kullanımlar arasında ilişki sistematığının geliştirilmesi, ihtiyaç programının karşılanması (çiçek satış birimi, kafeterya), kentsel donatı elemanları kapsamında değerlendirilecektir.

Anlaşılabilirlik; proje raporu, portfolyo, maket, görsel iletişim, sunum ve ifade tekniği konularını kapsarken, projelerin fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan uygulanabilirliği de jüri değerlendirme kriterlerinin alt başlıklarını oluşturmaktadır.

Bu bölümde incelen kentsel tasarım proje yarışmalarından 1980'den günümüze her onar yıllık döneme ait tarihi kent merkezleri için açılan kent meydanı konulu bir proje seçilerek genel değerlendirmesi Tablo 3.9' da yapılmıştır.

Tablo 3.9: Türkiye’de Kentsel Tasarım Yarışmalarına örnek projelerin değerlendirmesi.

Yarışma Projeleri	Bursa Büyükşehir Belediyesi Zafer ve Şhreküstü Meydanları Kentsel Tasarım Yarışması (1987)	Antalya Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması (1990)	Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması (2000)	Bursa Büyükşehir Belediyesi Orhangazi Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması (2011)
Amaç	Kent merkezi ve çevresindeki tarihi sit alanında imar planının yetersiz kaldığı noktalarda yerel mimari değerlerle uyumlu estetik ve ekonomik açıdan çözümler üretmek	İmar planlarına ilişkin yetersizlikler e çözüm üretmek adına proje elde etmek	Meri üst ölçek planlar çerçevesinde alınmış kararların yeniden irdelenmesiyle, proje alanının kaybolan tarihsel ve kültürel kimlik değerlerinin yeniden ön plana çıkarılmasını sağlamak için planlama çalışmalarına veri teşkil edecek fikir projeleri elde etmek	Proje alını, kent kimliğine uygun olarak dönemin ihtiyaçlarına hizmet edecek şekilde kentsel, mimari ve peyzaj tasarım ilkeleri çerçevesinde yeniden düzenlemek
Jüri Profili	Mimar Plancı-Mimar Mühendis	Mimar Plancı-Mimar Şehir Plancısı	Mimar Plancı-Mimar Mühendis	Mimar Şehir Plancısı Peyzaj Mimarı

Tablo 3.9: Devam.

Değerlendirme Kriterleri	İmar planı politikalarının belirlenmesi	İmar plan kararlarının devamlılığı	Ölçekler arası tutarlılık	Bütüncüllük
	Eski-Yeni doku ilişkileri	Kent kimliği	Arazi kullanım kararları arasındaki ilişkilerdeki bütünlük	Ulaşılabilirlik
	Ölçek/ Kimlik	Yaşam kalitesi	Ölçek ve Kimlik	İşlevsellik
	Öneri mimari öğelerin kentsel tasarım kararları ile bütünleşmesi	Uygulanabilir Olması	Uygulanabilir Olması/ Esneklik	Anlaşılabilir Olması
	Uygulanabilir Olması			Uygulanabilir Olması
Bölgesel gelişmeyi içeren kentsel ölçek: Kent Planı (Ölçek/Lider Uzman)	1/5000 NİP Plancı-Mimar	1/5000 NİP Şehir Plancısı	1/5000 NİP Şehir Plancısı	1/5000 NİP Şehir Plancısı
Belirlenen kentsel bölgede kalan kent parçası ölçeği: Master Plan (Ölçek/Lider Uzman)	1/1000 U.İ.P Plancı-Mimar	1/1000 KAUİP Şehir Plancısı Mimar	1/1000 UİP Şehir Plancısı	1/1000 UİP Şehir Plancısı
Belirlenen mekânsal bölgede kalan kent parçası ölçeği: Kentsel Tasarım (Ölçek/Lider Uzman)	1/500 K.T.P Mimar	1/1000 K.T.P Mimar	1/1000 K.T.P Şehir Plancısı	1/1000 K.T.P Mimar

Tablo 3.9: Devam.

Kentsel ölçekte belirlenen mekânsal kullanım kararı doğrultusunda peyzaj tasarımı/çevre düzenlemesi (Ölçek/Lider Uzman)	1/500 Detay Plan Mimar	1/500 ve 1/200 Vaziyet Planı Mimar	1/500 ve 1/200 Vaziyet Planı Peyzaj Mimarı	1/500 Vaziyet Planı, Kesit Siluet Mimar
Mekânsal ölçekte belirlenen fonksiyon kullanım kararı doğrultusunda mimari proje (Ölçek/Lider Uzman)	1/200 Kat Planı, Kesit, Görünüş Mimar	1/500 ve 1/200 Kesit, Görünüş Mimar	1/500 Kesit, siluet, perspektif Mimar	1/100 Mimari Proje Mimar
Uygulama	Uygulanmadı	Kısmen Uygulandı	Uygulanmadı	Uygulanmadı

1980 yılından günümüze ülkemizde düzenlenmiş olan kentsel tasarım yarışmaları incelendiğinde, yarışmaların genellikle kent merkezlerinde kamusal açık alanlara yönelik düzenlendiği görülmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan projelerin seçiminde; en çok açılan yarışma konusu olan ‘kent meydanı’ konulu olmalarının yanı sıra, ülkemizdeki yasal mevzuattan ve uygulamalardan yola çıkarak, ‘kentsel tasarım’ kavramının, ‘koruma amaçlı imar planları’ ile imar planlama sürecine giriş yapmış olduğu ve bu sürecin planlamanın kentsel tasarımla ilişkilendirildiği ilk adım olduğu kabulüyle bu plan kapsamında yer almaları, tarihi kent merkezlerinde düzenlenmiş olmaları belirleyici kriterler olmuştur. İncelenen kentsel tasarım yarışma projelerinin amaçlarına baktığımızda genel itibarıyla alana ait imar planlarına ilişkin yetersizliklere çözüm üretmek olduğu anlaşılmaktadır. Jüri profiline baktığımızda, yine benzer özellik göstermekte olup jüri üyeleri şehir plancısı, mimar ve peyzaj mimarlarından oluşmaktadır. Diğer bir değerlendirme parametresi ise proje değerlendirme ölçütleri olup, ele alınan projelerin imar planları kararlarına bağlı olarak geliştirilmesi ve uygulanabilir olmaları beklenmektedir. Ölçek bazında mekân

düzenleme araçları incelendiğinde projelerin üst ölçek 1/5000 nazım ve 1/1000 uygulama imar planlarına sahip oldukları ve bu planların plancı mimarlar ve şehir plancıları tarafından gerçekleştirildiği, alt ölçek mekânsal düzenleme araçları olarak kentsel tasarım projelerinin, çevre düzenleme ve mimari projelerin ise genellikle mimar tarafından düzenlendiği anlaşılmaktadır. Projelerin uygulamaya geçemediği ya da kısmen uygulamaya geçebilmiş olması ortaya çıkan önemli sonuçlardandır.

3.4. Tarihten Günümüze Özgün Bir Örnek; Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması

Gebze tarih boyunca, İstanbul’u Anadolu’ya bağlayan ünlü Bağdat Yolu üzerinde bir menzil yerleşkesi olmuştur. Bağdat yolunun önemli bir kesimi İlçenin içinden geçmekte ve hala kullanılmaktadır.

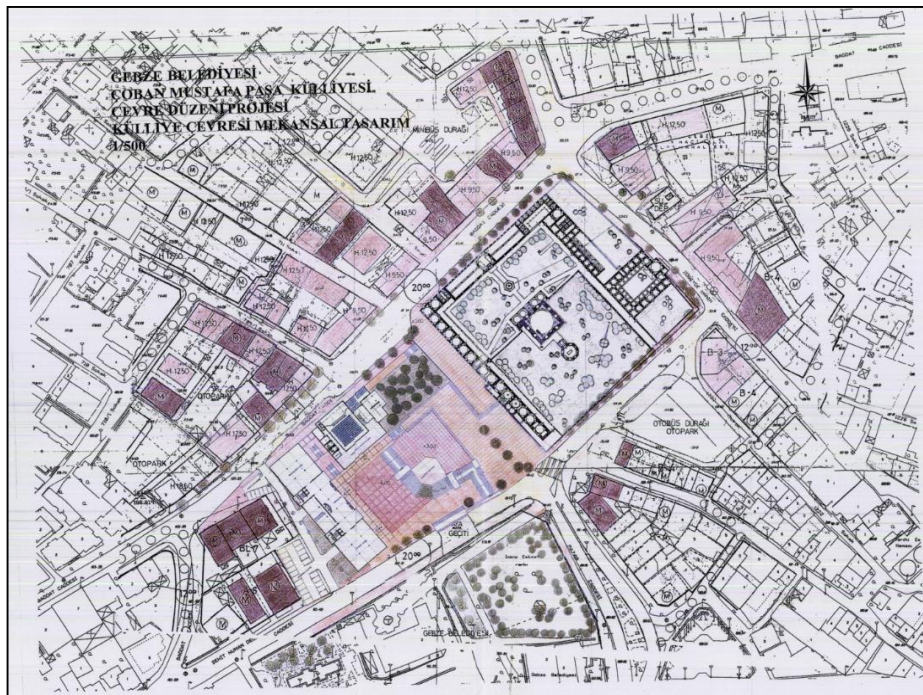
İlçenin en önemli tarihsel anıtı ve Mimar Sinan’ın eseri olan 1510 yılında inşa edilmiş Çoban Mustafa Paşa Külliyesi içinde yer alan kervansaray, Gebze’nin konaklama işlevi dolayısıyla yapılmış bir eserdir.

Gebze kent merkezinin yaşayan kimliğini yansıtan simgesel objeler külliye başlıyarak önem sırasına göre şöylece özetlenebilir; Çoban Mustafa Paşa Külliyesi radyal yolların kavşağında kent merkezinin kimliğinde egemen olan simgesel bir yapıdır. İşlevsel anlamda Gebze kent merkezinin kimliğini vurgulayan ikinci unsur şüphesiz ki Gebze Belediyesi ve belediyenin işlevsel anlamda devamı olan unsurlardır. Belediye Parkı (Çamlık), nikah salonu, Atatürk Anıtı bulunan Cumhuriyet Meydanı külliyesinin tarihten gelen misyonu yanında, günümüzde çağdaş demokratik yaşamın vazgeçilmez yerel unsurları olarak aynı ortamda birlikte algılanan özgün mekânlardır. Gebze kent merkezinin kimliğini oluşturan üçüncü unsur Gebze Kent Meydanından başlayarak Cumhuriyet Meydanını çevreleyen ve devamı olarak E-5 Karayoluna uzanan Hükümet Caddesi çevresindeki prestij mekânlarıdır.

Bu bölümde, bünyesinde birçok kent simgesini bulunduran, kentin önemli tarihi ve ticari noktası olan Gebze Kent Merkezi için tarihsel süreç içerisinde yapılan mekânsal düzenlemeler kentsel tasarım ve imar plan çalışmaları çerçevesinde ele alınmıştır.

3.4.1. Proje Alanına Ait Kentsel Tasarım Süreci; Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması

Gebze kent merkezine ilişkin düzenlenen kentsel tasarım fikir proje yarışması sürecinden önce alan ilişkin Çoban Mustafa Paşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi Çerçevesinde hazırlanan 1/1000 ölçekli uygulama imar planı çalışması kapsamında Şekil 3.23’de yer alan 1/500 ölçekli Külliye Çevresi Mekânsal Tasarım şeması hazırlanmış, ancak bu şema peyzaj ve çevre düzenleme çalışmasının ötesine geçememiştir [GEBBEL, 2020].

Şekil 3.23: 1/500 ölçekli Külliye Çevresi Mekânsal Tasarım şeması.

Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması ile üst ölçek plan kararları çerçevesinde Gebze kent merkezinin sahip olduğu tarihi ve kültürel kimliğin, modern şehircilik ilkeleri ekseninde geliştirilmesi, alanın yaşam kalitesini arttıracak, yaya sirkülasyonunu düzenleyecek bir proje elde edilmesi amaçlanmıştır. Yarışmaya ilişkin genel bilgiler Tablo 3.10’da yer almaktadır.

Tablo 3.10: Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışma künyesi.

İlan Tarihi	2005
Açan Kurum	Gebze Belediyesi
Jüri	2 Mimar/ 2 Plancı-Mimar/ 2 Plancı/ 1 Peyzaj Mimarı
Proje Alan Büyüklüğü	20 Hektar
Projenin Konusu	Kentsel park
Alana Ait Meri Plan Durumu	1/5000 Nazım İmar Planı - 1/1000 Uygulama İmar Planı
İstenen Ölçekler	1/5000 Arazi Kullanım ve Ulaşım Planı 1/1000 İşlevsel Yaklaşım Planı 1/200 Mimari Avan Projeler 1/500 Maket
Değerlendirme Ölçütleri	1. Proje alanının tarihsel ve kültürel kimliğini çağdaş yaşam öğeleri ile zenginleştirmek 2. Gebze şehir merkezinde yaşam kalitesinin artırılması 3. Yaya alanlarının sürekliliğini sağlama ve ulaşım altyapısını oluşturma 4. Alanın Çevresindeki Kullanımlarla Bütünleşmesi
Uygulama	Uygulanmamıştır

Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması jüri değerlendirme raporu incelenmiş olup değerlendirme kriterleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır;

- Modern şehircilik ilkeleri çerçevesinde Gebze kent merkezinin yakın çevresi ile yaya ağırlıklı ulaşım bağının kurulması. Gebze kent merkezi ile kentin diğer noktaları arasındaki toplu taşıma ve özel taşıt trafiğinin çözülmesi. Bunun yanı sıra ulaşım destek sağlayacak otopark çözümlerin geliştirilmesi.
- Yarışma alanı ile Sultan Orhan Mahallesinde yer alan kentsel sit alanının kullanım ve ulaşım açısından bütünleştirilmesi.
- Üst ve alt ölçek imar planı doğrultusunda yarışma alanını tanımlayan yaklaşımların ele alınması
- Rekreasyon işlevleri ile tamamlayıcı öge tasarımları

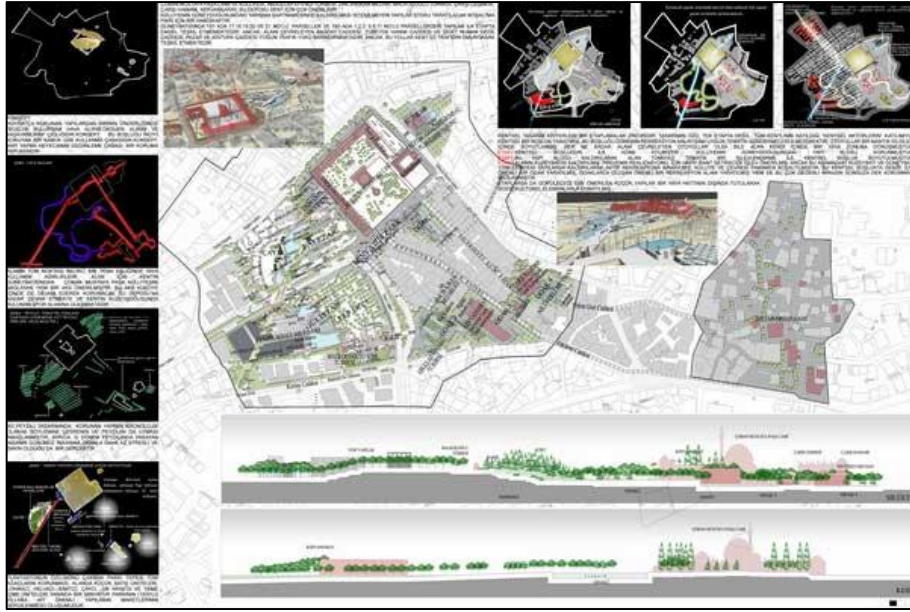
- Tescil kaydı bulunan yapılar kesin suretle ve mevcut ağaçlar mümkün olduğunca korunacak
- İki tarihi alt bölgenin 1/1000 ölçekli tasarımlarda yayalaştırılmış bir sistem içinde işlevsel birlikteliğin algılanması
- Proje önerilerinde koruma amaçlı imar planları kapsamında yapı adaları üzerinde kurulca onaylı yapı boyutları korunurken, meydan park vb. çevre alanlarda kültürel rekreatif amaçlı işlevlerin geliştirilmesi,
- Kentsel tasarım başlığı altında beklenen çalışmalarda Çoban Mustafa Paşa Külliyesi ve çevresi önem kazanmalı,
- Proje alanının araçlı trafikten arındırılarak çağdaş kentsel yaşam alanları olarak düzenlenmesi tasarımın temel amaçlarından.

Jüri, bu yarışma dışında Gebze kent merkezi için ileride yapılacak olası çalışmalara yön verecek değerlendirme kriterleri belirlemiştir. Bu değerlendirme kriterleri; kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesini hedefleyen mekânsal çözümler üretilmesi, alan içinde ve dışında yer alan kentsel fonksiyon ilişkilerinin kurgulanması, yaya odaklı ulaşım ağının kurgulanması, sosyo-kültürel düzenlemelerin geliştirilmesiyle günün her saati canlılık gösteren bir mekân oluşturulması, doluluk boşluk oranlarının dikkate alınması ve mevcut peyzaj değerlerinin korunması şeklinde sıralanmaktadır.

Yarışma sonucunda ikincilik ve üçüncülük ödülü alan projelere Şekil 3.24 ve Şekil 3.25'te yer verilmiştir [Web 19, 2019].

Şekil 3.24: Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması 2.'lik ödülü 1/500 ölçekli vaziyet planı.

Şekil 3.25: Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması 3.'lük ödülü 1/1000 ölçekli konsept paftası.

Yarışmanın koşullarını belirlemek amacı ile hazırlanan şartname kapsamında istenen proje belgelerinin içeriğindeki eksiklikler nedeniyle; önerilen projelerin, yarışma alanına yönelik arzu edilen kentsel yaşam kalitesini yükseltici mekânsal çözümleri içermemesi, kentsel tasarımın kendi başına salt kentsel açıklık tasarımı ve/veya salt yapı tasarımından ibaret olmadığı, Çoban Mustafa Paşa gibi özgün bir yapının ilgili şartnamede bir odak noktası olarak tanımlanmasına rağmen, önerilen projelerde bu kriterin yeterince sağlanmaması, yine aynı şekilde Atatürk Anıtı'nın bulunduğu Cumhuriyet Meydanı'nın ilgili şartnamede özgün bir mekân olarak tanımlanmasına rağmen önerilen projelerde gerektiği ölçüde dikkate alınmaması, tasarlanmamış her kentsel boşluğun kentsel açıklık/ kentsel meydan olarak tanımlanamayacağı, projeler hazırlanırken 'tasarlanabilirlik' kadar 'uygulanabilirlik' kriterlerinin de göz önüne alınmasının gerekliliği, kentsel aktivitelerin yaşayabilmesi için mutlaka kent ile ulaşım ilişkilerinin kurulmasının ve bu aşamanın sırasıyla yaya, toplu taşıma ve özel araçları kapsayacak şekilde tasarlanmasının gerekliliği, olarak ortaya konan koşullar bağlamında, birincilik ödülü verilmemiş olup 2.'lik ödülü Korhan TORCU, Ali AKARSU ve ekibine; 3.'lük ödülü de Nimet AYDIN, Gizem TURGUT ve ekibine verilmiştir.

Yarışmayı düzenleyen kurum olarak Gebze Belediye İdaresi üçüncülük alan projenin daha fonksiyonel ve uygulanabilir olması, bu durumun zaman açısından

avantaj oluşturması nedeniyle uygulama projelerinin “Doğrudan Temin” yolu ile üçüncü lük alan Nimet AYDIN, Gizem TURGUT ve ekibine yaptırılmasına karar vermiştir.

Uygulama projesi ile Çoban Mustafa Paşa Külliyesi’nin etrafındaki araç trafiği proje alanının dışına alınarak, kuzey ve güneyde yer altı otoparklar inşa edilerek kent meydanına araç ile ulaşım kolaylaştırılmış, proje alanının tamamında yaya sürekliliği sağlanmıştır (şekil 3.26), [GEBBEL, 2020].

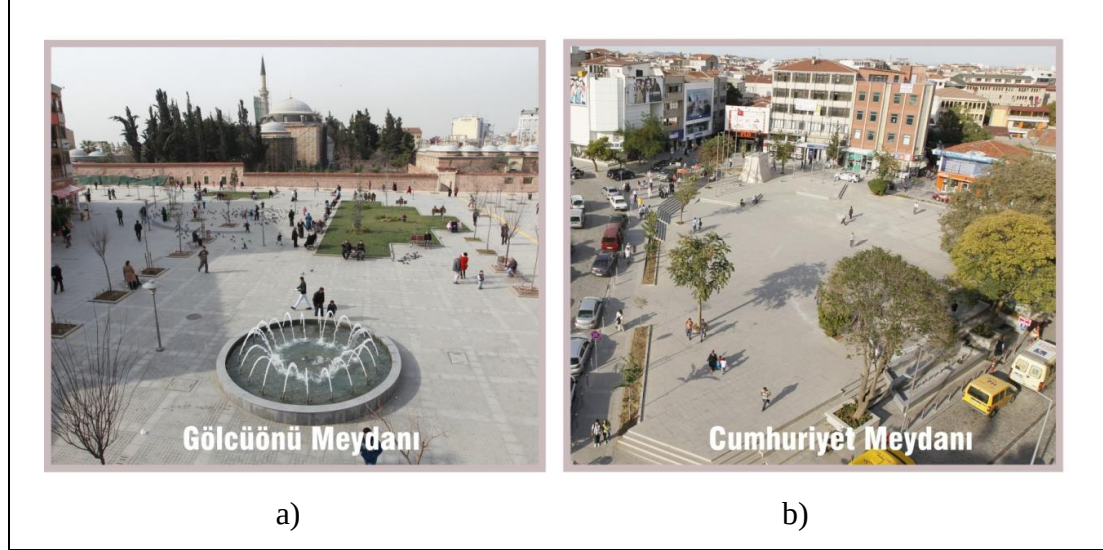
şekil 3.26: Gebze Kent Meydanı kentsel tasarım uygulama projesi.

Kentsel tasarım projesinin uygulanma sonrası alana ait görünüm şekil 3.27’de yer almaktadır [GEBBEL,2020].

şekil 3.27: Gebze Kent Meydanı görünümü.

Kent meydanı içerisinde şekil 3.28.a) ve Şekil 3.28.b)’de yer alan birbirleriyle entegre, resmi tören ve diğer etkinliklerde kullanılmak üzere meydanlar oluşturulmuştur [GEBBEL, 2020].

Şekil 3.28: a) Gebze Tarihi Kent Merkezi kentsel tasarım uygulama projesi sonrası Gölçüönü Meydanı, b) Gebze Tarihi Kent Merkezi kentsel tasarım uygulama projesi sonrası Cumhuriyet Meydanı.

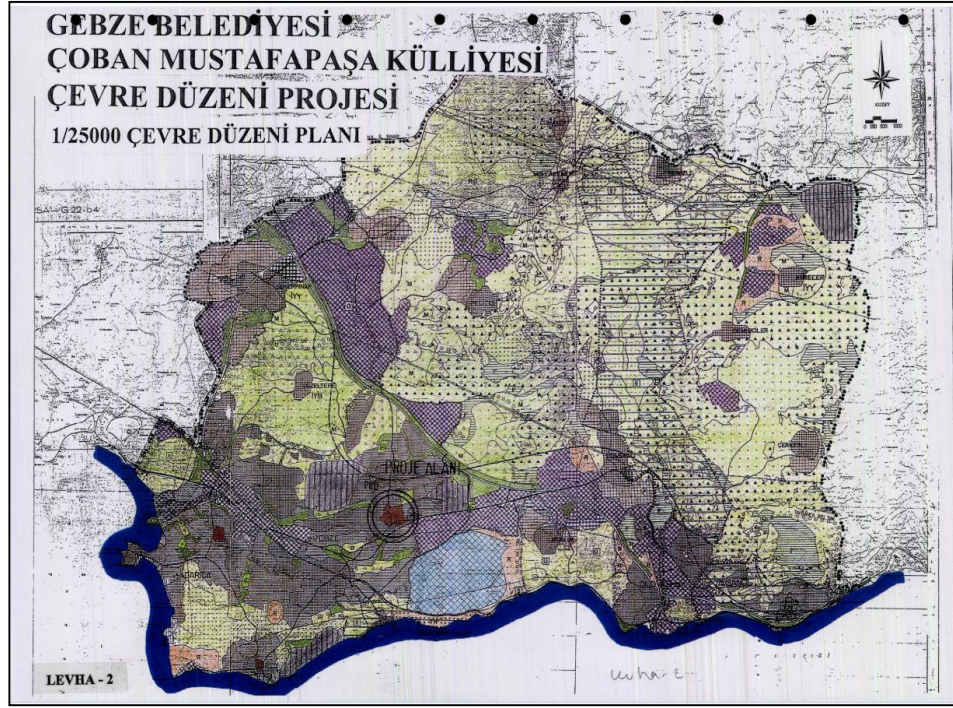
3.4.2. Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Proje Alanına Ait Planlama Süreci

Kentsel tasarım proje yarışmasına konu olan Gebze Tarihi Kent Merkezi, 1986 ve 1990 yıllarında onaylanan uygulama imar planları doğrultusunda büyük oranda yapılaşmasını tamamlamıştır. Bu bölümde 2006 yılında düzenlenmiş olan kentsel tasarım fikir yarışması öncesi ve sonrası Gebze Tarihi Kent Merkezi’nin imar planlarına ilişkin süreç ele alınmıştır.

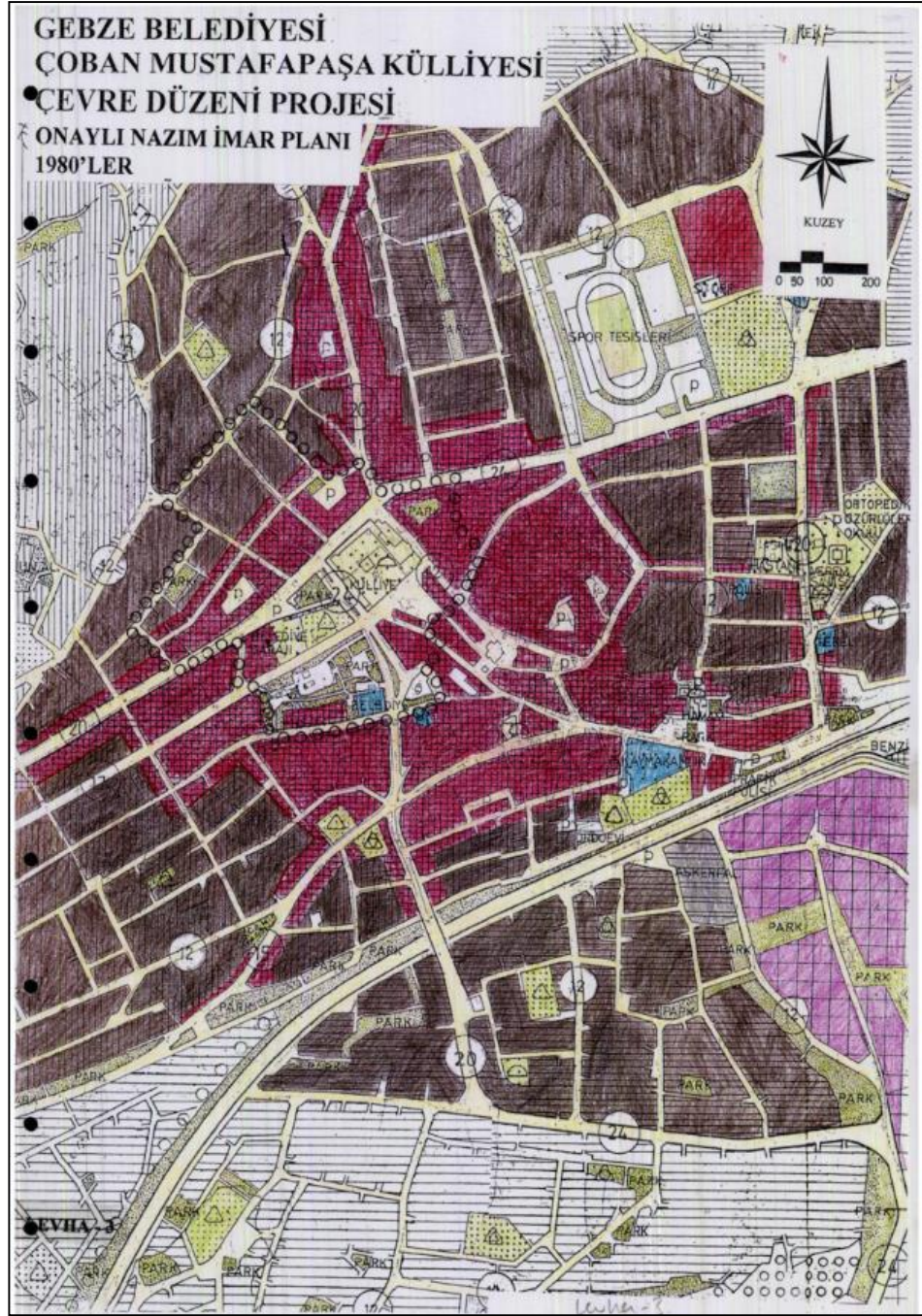
3.4.2.1. Kentsel Tasarım Proje Yarışması Öncesi Alana İlişkin İmar Planı Süreci

Kentsel tasarım yarışma proje alanı sınırlarının içerisinde bulunduğu Çoban Mustafa Paşa Külliyesi Koruma Alanında ilerleyen kısımlarda görselleri yer alan Çoban Mustafa Paşa Külliyesi 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Projesi, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı, 1986 ve 1990 onay tarihli 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı

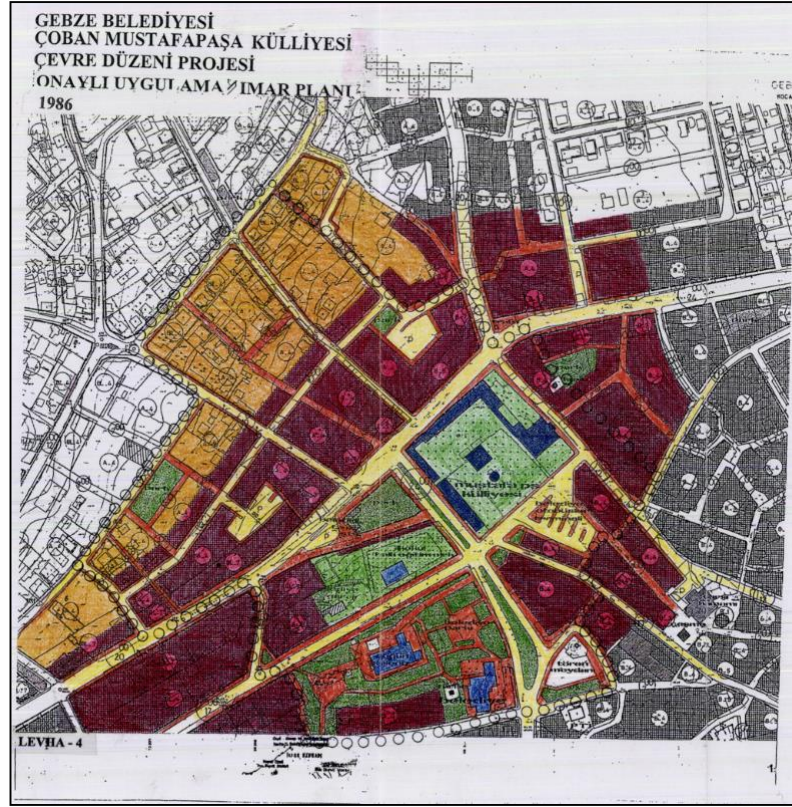
mevcut olup, proje alanında bu planlara göre yapılaşma büyük oranda tamamlanmıştır (Şekil 3.29) (Şekil 3.30) (Şekil 3.31) (Şekil 3.32) [GEBBEL, 2020].

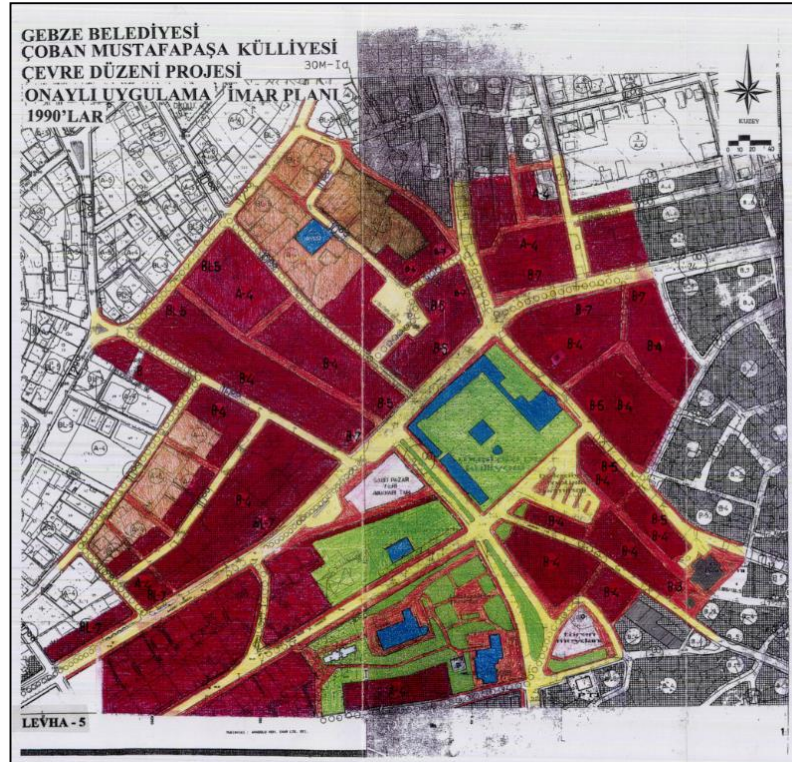
Şekil 3.29: Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi 1/25000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı.

Şekil 3.30: 1980 yılı onaylı Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı.

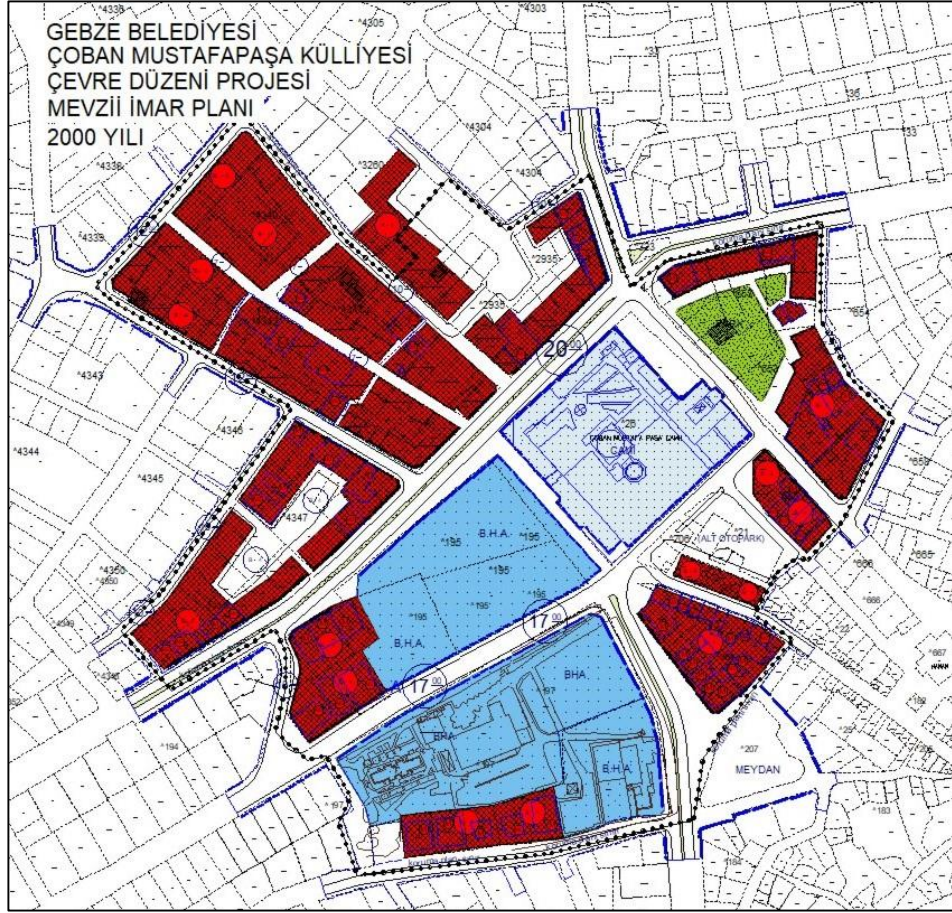

Şekil 3.31: 1986 yılı onaylı Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı.

Şekil 3.32: 1990 yılı onaylı Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planı.

2000 yılında bölgede plan revizyonuna ihtiyaç duyulmuş ve proje yürütücülüğünde mimar-kent plancı Prof. Dr. Hüseyin Kaptan'ın ekip başında ise mimar Prof. Dr. Altan Akı'nın yer aldığı Gebze Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi adı ile 1/1000 Revizyon Uygulama İmar Planı hazırlanmıştır (Şekil 3.33), [GEBBEL, 2020].

Şekil 3.33: 2000 Yılı Onaylı Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi 1/1000 Ölçekli Mevzi İmar Planı

2000 yılında Gebze Belediye Meclisince onaylanan bu planda; Gebze kent merkezinin tarihi süreç içinde oluşumunda (konumlanmasında ve gelişmesinde) menzil külliyesi olarak Çoban Mustafa Külliyesi'nin önemli bir yeri olması nedeniyle külliye kuşatan alanlarda hızla gelişen yoğun spekülasyon yapılaşma engellenmesi, külliye çevresinde çağdaşlaşma sürecine uygun içinde sosyal- kültürel rekreatif işlevler cesaretlendirilmesi, ayrıca yerel yönetimin külliye ile aynı fiziki ortamı paylaşıyor olması projenin hedeflerine ulaşması bağlamında olumlu anlamda temel faktörlerden biri olması nedeniyle, Belediyeleri kent bütünü içinde toplumun sınır

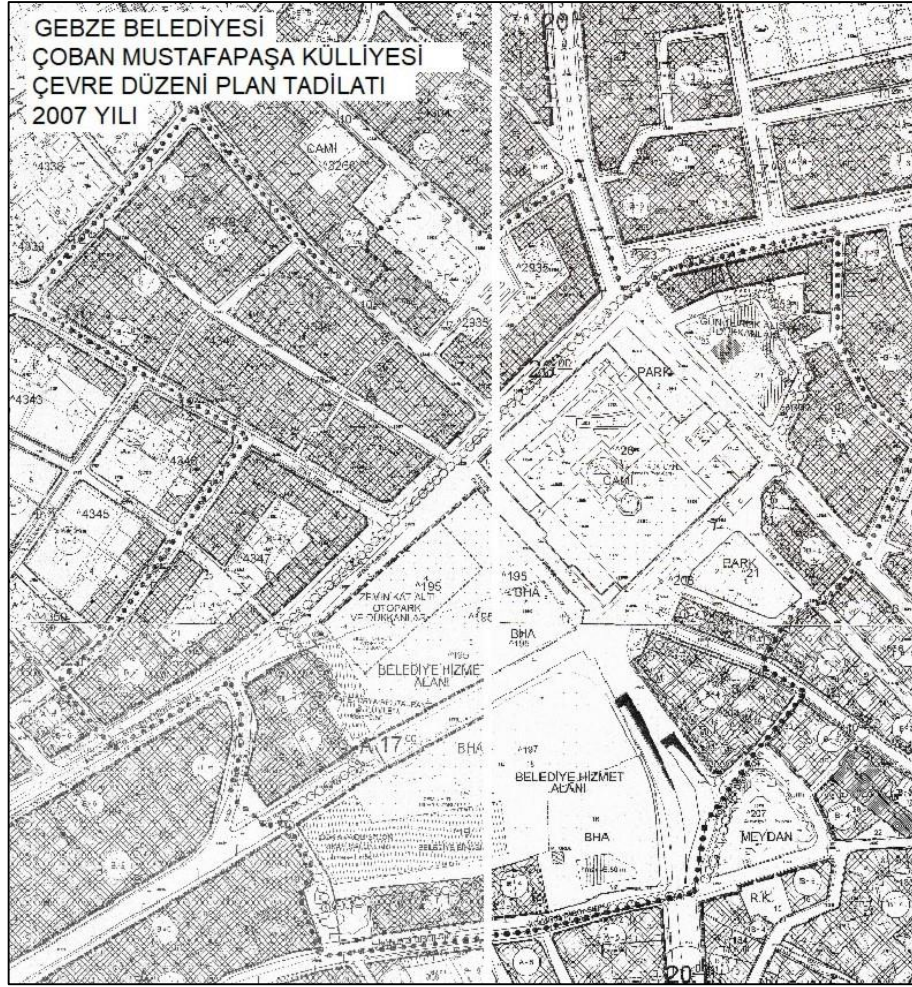
uçlarının toplandığı, toplumsal katılımın gerçekleştiği, sosyal kültürel demokratik etkinliklerin ilk aşamada yaşandığı bir ortam olarak değerlendirildiğinde, külliye çevresindeki alanlarda belediye ve devamı olan unsurların geliştirilmesi plan ilkeleri olarak benimsenmiştir.

Diğer taraftan kent merkezi fizik mekân düzenlemesinde; yaşayan peyzaj değerleri korunması, araçlı trafik sakinleştirilmesi, alanda sosyal etkinliklerin geliştirilmesi, tarihi çevreyi ve peyzaj değerlerini kullanma anlamında mümkün olan özgürlüğün sağlanması, Merkezin otopark kapasitesi arttırılması hedeflenmiştir.

Çoban Mustafa Paşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi kapsamında planlama ilkeleri paralelinde alınan planlama kararlarına baktığımızda; yaşayan mülkiyet dokusuyla, kısmen yıkılmış ilköğretim okulu, su işleri, belediye garajı, otobüs baş durağı gibi kamu elinde, bir çoğu da Belediye mülkiyetinde olan parselleri kapsayan bu alanda merkezi konumu ve sağladığı imkanlar gözetilerek kent meydanı olarak planlanması fikri projenin temel kararı olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu planlama kararları doğrultusunda birçok aksta yayalaştırma kararları alındığı görülmektedir.

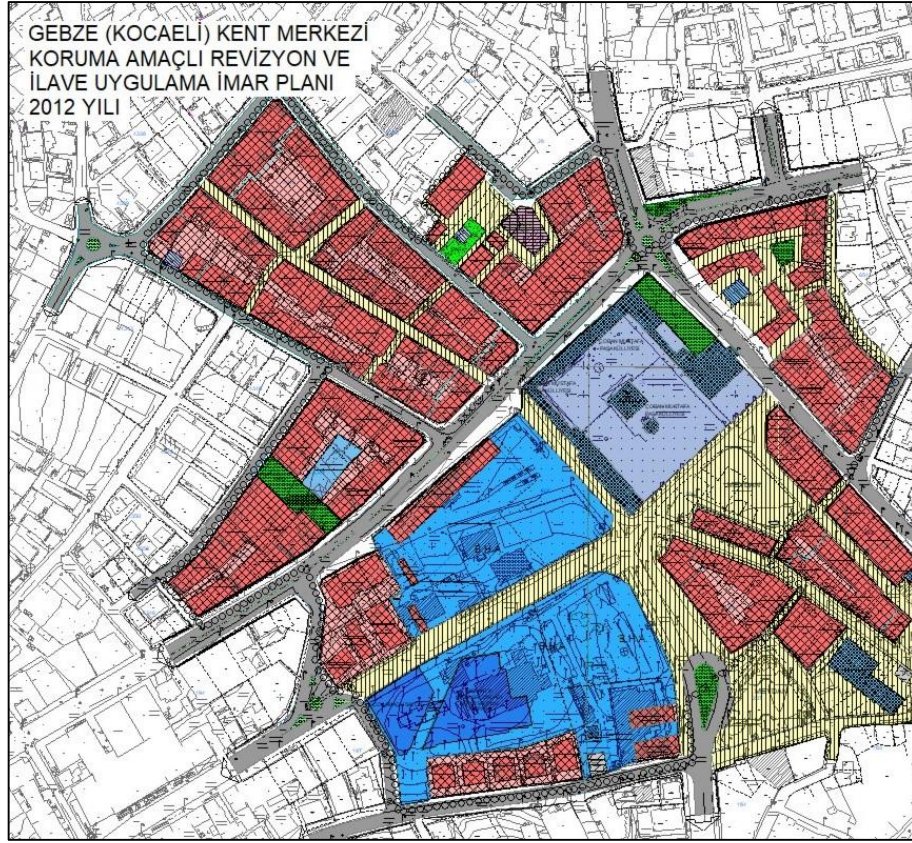
3.4.2.2. Kentsel Tasarım Proje Yarışması Sonrası Alana İlişkin İmar Planı Süreci

Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması sonucunda uygulama projesinin onaylanması ile projenin uygulanabilmesi için proje detaylarının alana ait meri 1/1000 ölçekli uygulama imar plan üzerine işlenmesi gerekliliği ortaya çıkmış bu doğrultuda 2007 yılında plan tadilatı yapılarak Gebze Belediye Meclisi tarafından onaylanmıştır (Şekil 3.34), [GEBBEL, 2020]. Bu tadilat ile meri uygulama imar planına Gebze Tarihi Kent Meydanı Kentsel Tasarım Projesi ile önerilen kitleler eklenmiş olup plan hükümlerinde herhangi bir değişiklik söz konusu olmamıştır.

Şekil 3.34: 2007 yılı onaylı Gebze Belediyesi Çoban Mustafapaşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi 1/1000 ölçekli plan tadilatı.

Gebze Tarihi Kent Meydanı Kentsel Tasarım Fikir Projesi sınırlarının da içinde bulunduğu Çoban Mustafapaşa Külliyesi Koruma Alanında yapılan uygulamalara yönelik yaşanan sıkıntılar ve proje kapsamında ihtiyaç duyulan tadilatlar nedeni ile 2012 yılında Gebze Kent Merkezi Koruma Amaçlı Revizyon ve İlave Uygulama İmar Planı Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu uygun görüşü ile Kocaeli Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından onaylanmış olup, söz konusu plan günümüzde hala yürürlüktedir (Şekil 3.35), [GEBBEL, 2020]. Bu plan üzerinde kentsel tasarım projesi ile önerilen kitleler gösterilmiş olup proje detaylarına ilişkin çizimler yer almamaktadır. Ancak, söz konusu plana esas tavsiye niteliğinde kentsel tasarım rehberi çerçevesinde cephe öneri çalışması idare tarafından hazırlatılarak, Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nun uygun görüşüyle onaylanmış olup alandaki yeni yapılaşmalara yön vermektedir.

Şekil 3.35: 2012 yılı onaylı Gebze Kent Merkezi Koruma Amaçlı Revizyon ve İlave Uygulama İmar Planı.

Sonuç olarak Gebze Tarihi Kent Merkezi Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması sonrası elde edilen projenin uygulanması için alana ilişkin imar planlarına yönelik plan revizyonuna ihtiyaç duyulmuş, bu plan değişiklikleri yapılmadan proje uygulamaya geçememiştir. Bu durum imar planlarının kentsel tasarım projeleri için bağlayıcı nitelikte olduğunu, planlama ile kentsel tasarım sürecinin eşgüdümlü olmaması durumunda yarışmalar sonucunda ortaya çıkan ürünün uygulanmasında yaşanan zaman ve prosedür sıkıntılarını ortaya koymaktadır. Yarışmalar ile elde edilen proje müellif sorumluluğunda iken alana ilişkin planlama sürecinden yarışmayı açan idare sorumlu tutulmaktadır.

Diğer taraftan, kentsel tasarım projelerinin imar planlarına aktarılması noktasında yasal mevzuatta tanımlanmış bir gösterim tekniği bulunmamakla birlikte koruma amaçlı imar planlarının hazırlanmasında uyulacak gösterimlerde 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili mevzuatta belirtilen gösterimlere uyulmakla birlikte koruma amaçlı imar planlarının özelliği, verilecek kararların detaylı olması ve her alanın farklı nitelik taşıması nedeniyle, plana özgü gösterim kullanılabilmektedir. Böylece, alana

ilişkin kentsel tasarım projesinin plana aktarılmasında farklı lejantlar üretilmiş olup, plan hükümleri kentsel tasarım ölçeğinde detaylandırılmıştır.

3.5. Bölüm Değerlendirmesi

Yarışmalar, meslek insanlarını ve mesleğin gelişimini tetiklemesi, zinde tutması, ortak üretim mekanizmalarının çalıştırılabilmesi ve ekip olarak çalışma ruhunu yakalamak adına paylaşım aracı olması nedeni ile önemli platformlar olarak değerlendirilmektedir. Kentsel tasarım yarışma sürecinde tüm meslek grupları eşitlenerek birlikte karar alma, üretme, iletişim ve etkileşimleri artmaktadır [Nalbantoğlu, 2019].

Türkiye’de 1980 yılında gerçekleştirilen ‘Eskişehir Fuarı ve Dinlence Eğlence Kültür Alanları Kentsel Tasarım Yarışması’ ile başlamış ve ülkemizde düzenlenen ilk kentsel tasarım yarışması olarak gündeme gelmiştir. Türkiye’de 1980’den günümüze kentsel tasarım proje yarışmalarının amaçları genel olarak değerlendirildiğinde özel öneme ve sorunlara sahip olan kentsel mekânda, imar planının getirdiği genel kararlardan ziyade daha detaylı, fonksiyonel ve uygulanabilirliği olan kararları kapsayan ürünler ortaya çıkarmak olduğu görülmektedir.

Ülkemizde düzenlenen kentsel tasarım yarışmaları, süreç olarak ele alındığında yarışmayı açan idarelerin yarışma kültürünü ne derecede benimsediği, şartnamelerin içeriği, jürinin yapısı ve yarışmanın niteliğine uygun mesleki disiplinlerin dağılımının adaletli olup olmadığı, jüri üyelerinin değerlendirme ölçütlerini yarışma sürecinin en başında saptayarak açıklamalarının gerekliliği, ihtiyaç programlarının ve yarışma dosyalarının düzenlenmesi, soru-yanıt aşaması, jüri raporları ve kolokyumlara gereken önemin verilip verilmemesi kapsamında eleştirilerle gündeme geldiği görülmektedir.

Türkiye, Avustralya, ABD ve İngiltere’deki kentsel tasarım yarışma süreçleri genel hatlarıyla benzerlik göstermektedir. Ancak, yarışmaların hedefleri ve uygulamadaki bazı detaylar ülkeler arasındaki farklılıkların oluşmasına neden olmaktadır.

Kent ve kentli için gerçekleşen yarışmalar asıl kaynağını tarih, kültür ve çevreden almaktadırlar. Bu nedenle, tarihi mekânlar ve yapıların korunma sorunsalı her zaman için gündemde olmuştur. Türkiye’de bu durum ise uygulamada yaşanan sorunlar olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Avrupa’da bu tarz mekânlar kamunun ve

kentlinin ortak mekânları olarak korunmakta, mekânı ilgilendiren bilimler olarak mimarlık, şehir planlama, peyzaj tasarımı günlük yaşamda kullanılmaktadır.

Dünya’da ve Türkiye’de kentsel tasarım süreci belirlenen parametreler doğrultusunda incelenerek Tablo 3.11’de ülkeler arasındaki benzer /farklı ve olumlu/olumsuz yönler ortaya konmuştur.

Tablo 3.11: Kentsel tasarım proje yarışmaları kapsamında Dünya ve Türkiye değerlendirmesi.

KONU	BENZERLİK/FARKLILIKLAR			OLUMLU /OLUMSUZ FAKTÖRLER		
	ABD	AVUSTRALYA	TÜRKİYE	ABD	AVUSTRALYA	TÜRKİYE
Ölçek	Kentsel tasarım yarışmalarını diğer yarışmalardan ayıran en önemli başlık ölçek olup İlgili Kamu Kuruları tarafından belirlenen çok farklı ölçeklerde açılmaktadır.	Şehir ve bölge, yerel ve mahalle ölçeğinde, kent ölçeğinden yapı ölçeğine kadar uygulanabilmektedir.	Yarışma yönetmeliğine göre kentsel tasarım yarışmalarının açılabilceği üst sınır 10000 m ² dir.	Alan büyüklüğüne ilişkin üst sınır bulunmaması kentsel tasarım projelerinin farklı ölçek ve konularda uygulanmasını sağlayarak, birçok örnek uygulamanın ortaya çıkması açısından olumlu görülmektedir.	Farklı ölçeklerde kentsel tasarımın uygulama imkânı sağlanması bu yarışma türünü geliştirdiği gibi tasarım anlayışının gelişimine etkisi olumludur.	Kentsel açık alan düzenlemelerinin ötesine geçilememektedir.
Jüri Ekibi	Teknik, tasarım, politik ve eğitim perspektiflerini yansıtabilen kişilerden oluşmaktadır.	Kentsel tasarım uzmanı plancı/mimar-peyzaj mimarı/peyzaj mimarı/mimar/ çevre etki değerlendirme uzmanı/ kentsel öngörü ve yenilikleri değerlendirme uzmanı(sürdürülebilir yapı mühendisi)/ kentsel sürdürülebilirlik direktörü	Şehir plancısı Mimar Peyzaj Mimarı	Projelerin uygulamaya yönelik olması ve gerçekleşmesi sağlanmaktadır.	Farklı meslek grupları ara kesintinde uzmanlaşmanın olması çok boyutlu değerlendirmelere imkân sağlamakla birlikte nitelikli projelerin ortaya çıkmasını ve uygulanabilirliği sağlamaktadır.	Farklı disiplinlerin ara kesintinde akademik ve profesyonel platformda karşılığı olmaması boşlukların ve çatışmaların oluşmasına sebebiyet vermektedir.

Tablo 3.11: Devam.

Disiplinler Arası Çalışma	Farklı disiplinlerdeki kişilerin tasarım ekibinde ve jüride bir araya gelmesi gerektiğini vurgulamaktadır	Disiplinlerarası profesyonel ve akademik gelişim sağlanmıştır. Proje yarışmalarına katılım sağlayan özel ve kamu kuruluşları genellikle kentsel tasarım hizmeti veren uzmanlıklara yer vermektedir.	Disiplinler arası çalışmanın akademik ve profesyonel alanda karşılığı bulunmamaktadır.	Farklı kullanıcı gruplarının talepleri değerlendirilebilecek ve tasarım dışındaki konulara da odaklanma imkânı sağlanacaktır.	Farklı meslek grupları ara kesintinde uzmanlaşmanın olması çok boyutlu yaklaşımlara imkân sağlamaktadır.	Farklı disiplinlerden meslek insanların bir araya gelmesi olumlu olarak görülmekle birlikte bu disiplinlerin ara kesitinde akademik ve profesyonel platformda karşılığı olmaması boşlukların ve çatışmaların oluşmasına sebebiyet vermektedir.
Konu/ İçerik	Kent kimliği yenileme, Kamusal Alanlar Tarihi Yerleşim Alanları	Sürdürülebilirlik(Ekoloji k ekonomik ve sosyal) Kamusal Alanlar İklim Değişikliği.	Kamusal Alanlar Meydan/Park düzenlemeleri.	Kentsel tasarım yarışmaları ile kentin farklı konu ve ölçekteki sorunlarına çözüm getirilmektedir.	Kentsel tasarım yarışmaları ile kentin farklı konu ve ölçekteki sorunlarına çözüm getirilmektedir.	Kentsel tasarım yarışmaları kamusal açık alan düzenlemelerinin ötesine geçememiştir.

Tablo 3.11: Devam.

Yarışmayı Düzenleyen Kurum	Yerel Yönetim/ Merkezi İdarenin ilgili bakanlık veya alt birimleri	Planlama/ Mimarlık/ Peyzaj Mimarlığı Enstitüleri (Meslek Odaları).	Yerel Yönetimler (Belediyeler).			
Değerlendirme Ölçütleri	Uygulanabilirlik/ Finansal Başarı/ Sürdürülebilirlik/ Esneklik	Okunabilirlik/ Kentsel Kimlik/ Uygulanabilirlik/ Erişilebilirlik/ Ekolojik Sürdürülebilirlik/Katılım.	Ölçekler Arası Tutarlılık/ Kent kimliği/ Esneklik, Yaşam Kalitesi/ Etaplanabilirlik, Planlama-tasarım bütünlüğü/erişilebilirlik .	Uygulamaya dönük projelerin ortaya çıkması sağlanmaktadır.	Planlama İle Birlikte Ele Alınması Uygulanabilirliği arttırarak nitelikli projelerin ortaya çıkması sağlanmaktadır.	Projelerin imar planlarından bağımsız ya da imar planlarının devamı olarak değerlendirilmes i uygulamaya geçmesinin önünde engel teşkil etmektedir.
Uygulama	Projeler büyük oranda uygulamaya geçmektedir	Projeler uygulamaya geçmektedir.	Projeler büyük oranda uygulamaya geçmemektedir.	Nitelikli mekânların oluşmasına katkı sağlamaktadır.	Nitelikli mekânların oluşmasına katkı sağlamaktadır.	Zaman, emek ve mali kayıp ortaya çıkılmaktadır.

Türkiye’de kentsel tasarım yarışmaları yerel yönetimler tarafından düzenlenirken, Avustralya’da bu organizasyonu planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığı enstitüleri (meslek odaları), ABD’de kentsel tasarım yarışmalarının düzenlenmesine ya Belediye ya da Merkezi İdare’nin ilgili Bakanlık veya alt birimleri öncülük etmekte iken İngiltere’de kent konseyleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de Kentsel tasarım yarışmalarında jüri profiline baktığımızda akademisyenler, kamu ve özel sektörde görev alan mimar, şehir plancısı, peyzaj mimarı gibi teknik ekipten oluştuğu görülmektedir. Avustralya ve ABD’de yarışmaların jüri üyeleri, kentsel tasarım uzmanlarından çok konuyla ilgili idarecilerden ve projelerin uygulanabilirliğini değerlendiren çevresel etki değerlendirme uzmanlarından oluşmaktadır. Teknik kurulun da süreçte etkin olması idareciler ile yarışmacılar arasındaki kopukluğu gidermekte, böylece projelerin uygulanabilirliği artmaktadır. İngiltere’de ise jüri kent konseylerinden ve halktan oluşmaktadır.

Ülkemizde kentsel tasarım yarışmaları her ne kadar disiplinler arası çalışmalara imkân sağlamış olsa da bu birlikteliğin ne akademik ne de profesyonel alanda karşılığı bulunmamaktadır. Avustralya, ABD ve İngiltere özelindeki çalışmalara ülkemizde imkân sağlanamamaktadır. Dünya’da kentsel tasarım kavramı ve tasarım projelerine ilişkin örnekler incelendiğinde şehir planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığı disiplinlerinin etkileşiminin profesyonel ve akademik alanlarda geliştirilmesi üzerinde durulmuştur. Ancak ülkemizde disiplinler arası entegrasyonun başta akademik olmak üzere hiçbir alanda sağlanamadığı görülmektedir. Disiplinler arası entegrasyonun güçlü bir şekilde sağlandığı örnek ülkelerde, çok boyutlu yaklaşımlara ve uygulamalara yer vermekte iken ülkemizde kentsel tasarım yarışmaları şartnamelerinde şehir plancıları, mimar ve peyzaj mimarlarının proje ekibinde olması bazı durumlarda ‘formalite birliktelik’ olarak görülmekte bu durum da uzmanlıkların sınırlı ya da göstermelik temsil edildiği ekiplerin çalışmalarının bir noktada yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

Günümüzde kentlerin yaşam kalitesi, sürdürülebilir kentleşme, iklim değişikliği gibi çeşitli sorunları bulunmaktadır ve bu sorunlar kentsel tasarım kavramının yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede Dünya örneklerine baktığımızda peyzaj odaklı farklı ölçek ve içerikteki kentsel tasarım yarışmaları ön plana çıkmakta olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen

lkelerde planlama ve kentsel tasarım ilişkisi birbirini desteklemek veya tamamlamak üzere, yasal, idari ve uygulama çerçevelerinde tanımlanmış olup bu tanımlama ülkemizde henüz yapılamamıştır.

Ülkemiz ve Dünya’da kentsel tasarım proje yarışma örnekleri incelendiğinde ölçek kavramında önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Ülkemizde yürürlükte olan yarışmalar yönetmeliğine göre kentsel tasarım yarışmalarının aılabileceği üst sınır 10000 m² olarak belirlenmişken Avustralya’da alan büyüklükleri şehir ve bölge, yerel ve mahalle ölçeğinde daha geniş alanlarda planlamadan mimari ölçeğe kadar düzenlenebilmekte, ABD’de mimari yarışmaları kentsel tasarım yarışmalarından ancak alan byklğu, konusu ve yarışma ve uygulama süreçlerinde rol alan aktörler ile ayırmak mümkün olmaktadır. ABD’de yarışma alanlarının byklğu ve konusu genelde ilgili kamu kurumları tarafından belirlenmektedir. Ayrıca lkemizde düzenlenen kentsel tasarım proje yarışmaları konu itibariyle kamusal meydan ve park düzenlemeleri başı çekmekte ve büyük çoğunluğu oluşturmakta iken diğer ülkelerde geniş konu yelpazesi ile uygulamalar yer almaktadır.

Avustralya’da proje alanına ait bölgesel ve kentsel ölçekte birçok fiziki planlamanın dışında çeşitli konularda farklı çevreler tarafından planlama çalışmaları yapıldığı görülmektedir ve bu planlar en üst ölçekten en alt ölçek yerel tasarım kodlarına kadar alınan kararlar birbirleri ile ilişkilidir. Bu sistem içerisinde geliştirilen kentsel tasarım projelerinin başarılı bir şekilde projelerin uygulandığı görülmektedir. ABD ve İngiltere örneklerine baktığımızda da kentsel planlama ile tasarım süreçlerinin eř güdümlü ilerlediği görülmektedir. Türkiye’de kentsel tasarım proje yarışmalarının 1980’den günümüze incelediğimizde her dönemde açılmış olan yarışma projelerine ait alanların birçoğu gerek 1/5000 ölçekli nazım gerek 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarına sahip olduğu görülmektedir. Bu durumda ülkemizde bir kentsel mekânın kent planlama sürecinde kentsel tasarım ile beraberce eşgüdümlü olarak yürütülmediği, öncelikle planlama sürecinin tamamlandığı sonrasında buna bağlı olarak kentsel tasarım projelerinin geliştirildiğini göstermektedir. Ülkemizde planlama uygulaması ve yürürlükteki mevzuat kentsel tasarım uygulama aracı olarak kullanılmasının nn amamakla birlikte projelerinin uygulamaya geçişi önünde bir engel olarak durmaktadır.

Ülkemizde proje yarışmalarını değerlendirme ölçütlerinde üst ölçekli planlama kararlarının alt ölçekte devamlılığının projeye yansıtılması, planlamanın devamı

olarak kentsel tasarım, planın devamı olarak projelerin değerlendirilmesi ön plana çıkmakta iken Avustralya’da yenilik, sürdürülebilirlik, kamu katılımına olanak sağlama ve uygulanabilirlik ölçütleri üzerinde durulmaktadır. ABD’de yarışma şartnamelerinde yarışmanın fikir yarışması olup olmadığı göz önünde bulundurulmaksızın bir vizyon kurgulanması şartı aranmaktadır ve en önemli ölçüt uygulanabilirliktir.

Sonuç olarak, kentsel tasarım yarışmaları özellik arz eden alanlarda yüksek standartlarda tasarım ürünü elde etmek için önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu sürecin dikkatli tasarlanması, planlama ile olan ilişkisinin iyi kurgulanması ve uygulamaya geçilmesinin sağlanması gerekmektedir.

Dünya’da ve ülkemizdeki kentsel tasarım planlama ilişkisi ve bu iki kentsel mekân düzenleme pratiğinin bir uygulama aracı olarak kentsel tasarım proje yarışmaları incelenmiş olup benzer ve farklılıklar ile olumlu/olumsuz yönler ortaya konmuştur. Gelecek bölümde ülkemizde bu süreçlere ilişkin ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi, sürecin geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla Türkiye’deki kentsel tasarım proje yarışmaları çerçevesinde görev almış uzman ve katılımcıların görüşlerine başvurmak üzere bir anket çalışması yapılmıştır.

4. KENTSEL TASARIM PROJE YARIŞMALARI ÖZENLİNDE PLANLAMA - KENTSEL TASARIM İLİŞKİSİNİN ANALİZİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

Planlama ve kentsel tasarım ilişkisinin kentsel tasarım proje yarışmaları çerçevesinde ele alındığı bu çalışma kapsamında, ülkemizde gerçekleşmiş olan kentsel tasarım proje yarışmalarına katkı sağlamış olan profesyonellerin görüşlerini almak üzere anket çalışması yapılmıştır.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Tez kapsamında yapılan araştırmanın amacı, kentsel tasarım yarışmalarının plan-proje / planlama-kentsel tasarım ekseninde, yarışma sürecinde rol almış, bu süreçte farklı konumlarda görev yapmış ve farklı meslek gruplarının bulunduğu profesyoneller tarafından yapılan değerlendirmelerin göz önünde tutularak konunun ele alınmasıdır.

Kentsel tasarım proje yarışmalarının plan-proje bütünlüğü açısından değerlendirildiği bu çalışma; katılımcı kimliği ve yarışma profili, kentsel tasarım proje yarışmaları-planlama ilişkisi, kentsel tasarım proje yarışmaları seçim kriterleri ve kentsel tasarım proje yarışmalarının uygulanabilirliği olmak üzere dört ana başlıktan oluşmaktadır.

4.2. Anketin Yöntemi

Araştırma doğrultusunda kentsel tasarım proje yarışma sürecinde rol almış profesyonellerin değerlendirmelerine ulaşabilmek amacıyla anket yöntemi uygulanmıştır.

Anketin yapılacağı hedef kitle bu tez kapsamında ele alınmış olan kentsel tasarım proje yarışmalarında farklı konumlarda görev yapmış (jüri, yarışmacı, raportör) meslek insanlarından oluşmaktadır. Hedef kitle olarak belirlenmiş olan, kentsel tasarım proje yarışmalarında farklı konumlarda görev yapmış (jüri, yarışmacı, raportör) meslek insanlarının sayısı 84 kişi olarak tespit edilmiş ve 51 kişiye ulaşılarak anket sonuçlanmıştır.

Anket dört genel husus altında dağılan sorular şeklide düzenlenmiştir. Bu genel hususlar literatürün ve kentsel tasarım yarışmalarının incelenmesiyle ortaya çıkmıştır. Birinci adımda katılımcıların meslek disiplinleri, yarışmalarda üstlendikleri roller ve genel olarak yarışmaların profil durumuna ilişkin bilgi ve değerlendirme elde edilerek buradan katılımcı kimliği yanı sıra yarışmada rol almış disiplinlere ilişkin değerlendirme yapılmıştır. Bu bölümde çoktan seçmeli sorular ile matris soruları yer almaktadır.

Kentsel tasarım proje yarışmaları-planlama ilişkisinin irdelendiği ikinci başlıkta farklı disiplinlerden uzman kişilerin, planlama/tasarım sürecine yaklaşımlarının sorgulanması amaçlanmıştır. Bu bölüm çoktan seçmeli (tek yanıtı ve birden fazla yanıtı), açık ve yarı açık uçlu sorulardan oluşmaktadır.

Anket çalışmasının kentsel tasarım proje yarışmaları seçim kriterleri bölümünde ise seçim kriterlerinin planlama-tasarım ekseninde değerlendirilmesi hedeflenmiş olup, bu bölüm çoktan seçmeli (tek yanıtı) soruların yanı sıra likert ölçeği tekniği kullanılmıştır.

Kentsel tasarım proje yarışmalarının uygulanabilirliği başlığında ise yarışmalarla elde edilen projelerin uygulanmasına yönelik değerlendirmeler ele alınmıştır. Bu başlık altında çoktan seçmeli (tek yanıtı ve birden fazla yanıtı) ve likert ölçeği tekniği kullanılan sorular yer almaktadır.

Anket soruları internet ortamında (Google.doc programı) düzenlenmiş, sonrasında ilgililerine e-mail ve sosyal medya aracılığıyla ulaştırılmıştır.

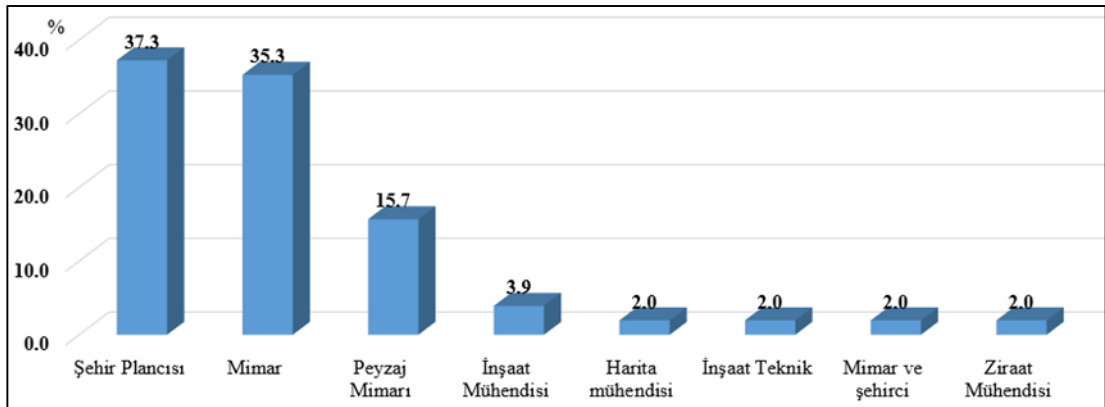
4.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizi dört alt bölümde incelenmiştir. İlk kısımda katılımcı kimliği ve yarışma profili analiz edilmiştir. İkinci kısımda kentsel tasarım proje yarışmaları ile planlama ilişkisi analiz edilmiştir. Üçüncü alt bölümde kentsel tasarım proje yarışmalarının seçim kriterleri analiz edilmiş ve son olarak kentsel tasarım proje yarışmalarının uygulanabilirliği analiz edilerek istatistiksel değerlendirme yapılmıştır.

4.3.1. Katılımcı Kimliği ve Yarışma Profili

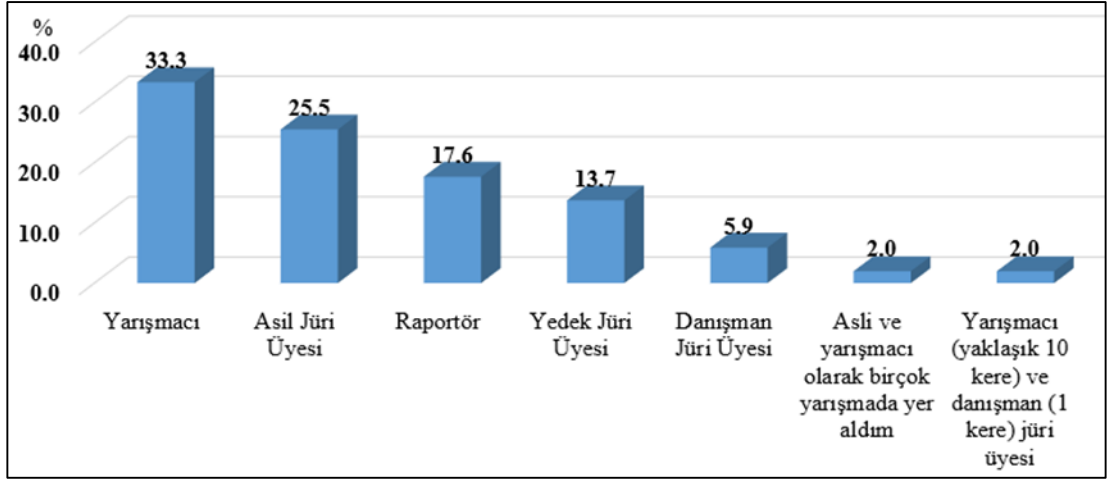
Bu bölümdeki değerlendirmeler ile katılımcılar tarafından, ideal yarışma profilinin nasıl şekillenmesi gerektiği, planlama-tasarım ilişkisinde meslek gruplarının rollerinin nasıl tanımlanması gerektiği hakkında görüşler elde edilmeye çalışılmıştır. Kentsel tasarım proje yarışmaları şehir planlama, mimarlık ve peyzaj mimarlığı disiplinleri dışında farklı meslek gruplarının da dâhil olduğu bir platform olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.1’de katılımcıların mesleki kimlik bilgileri verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde, katılımcıların %37.3’nün şehir plancıları, %35.3’nün mimar, %15.7’sinin peyzaj mimarı ve %11.7’sinin diğer meslek grupları tarafından oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu değerlendirme kentsel tasarım proje yarışmalarının çok aktörlü bir yapıya sahip olduğunu bize göstermektedir.

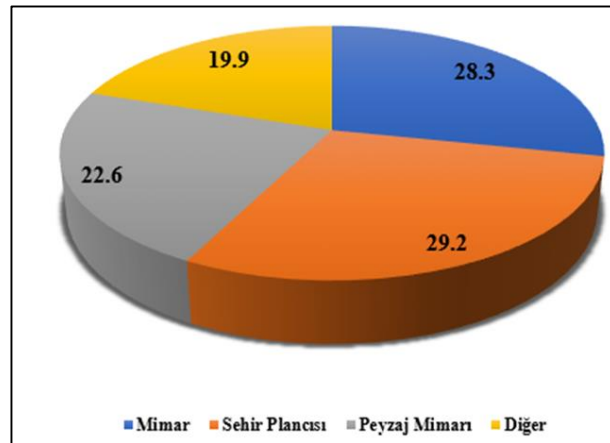
Şekil 4.1: Katılımcıların meslek disiplinlerinin dağılımı.

Şekil 4.2’de katılımcıların kentsel tasarım yarışmaları sürecine dâhil oldukları konum bilgileri verilmiştir. Bu tablo incelendiğinde, katılımcılar çoğunlukla %33.3’ü yarışmacı, %25.5’i asil jüri üyesi, %17.6’sı raportör ve %13.7’si yedek jüri üyesi olarak görev almaktadır.

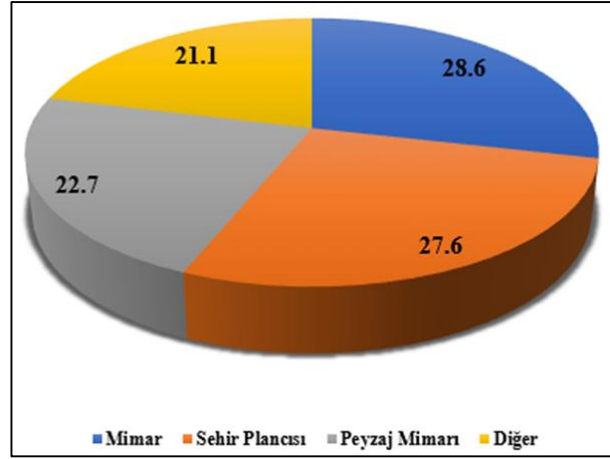

Şekil 4.2: Katılımcıların kentsel tasarım sürecinde sahip oldukları rol dağılımı.

Şekil 4.3 ve 4.4'e baktığımızda katılımcılar kentsel tasarım yarışmalarında, ideal jüri profilinin %29.2'sinin şehir plancılarından, %28.3'sinin mimarlardan, %22.6'sının peyzaj mimarlarından %19.9'unun ise diğer meslek gruplarından oluşması gerektiği düşüncesini ortaya koyarken, ideal yarışmacı profilinin %28.6'sının mimarlardan, %27.6'sının şehir plancılarından, %22.7'sinin peyzaj mimarlarından ve %21.1'inin diğer meslek gruplarından oluşması gerektiği görüşünü ortaya koymaktadır. Katılımcılar tarafından, kentsel tasarım yarışmalarında üretilen projelerin mimarlar öncülüğünde yürütülmesinin, proje değerlendirmesinin ise şehir plancılarının önderliğinde yapılmasının uygun olduğu ortaya konmuştur.

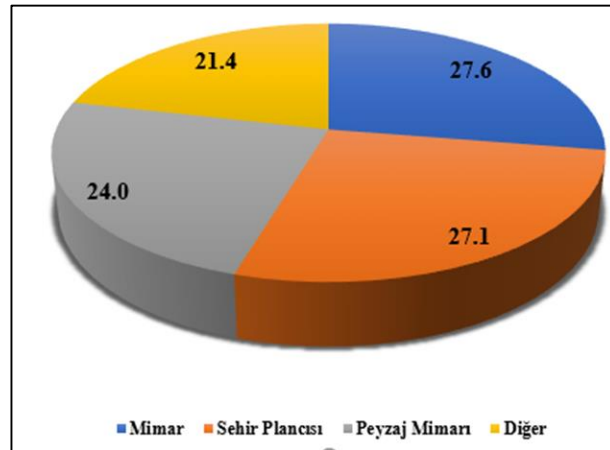

Şekil 4.3: Kentsel tasarım yarışmalarındaki ideal jüri oluşumunda meslek disiplinlerinin dağılımı.

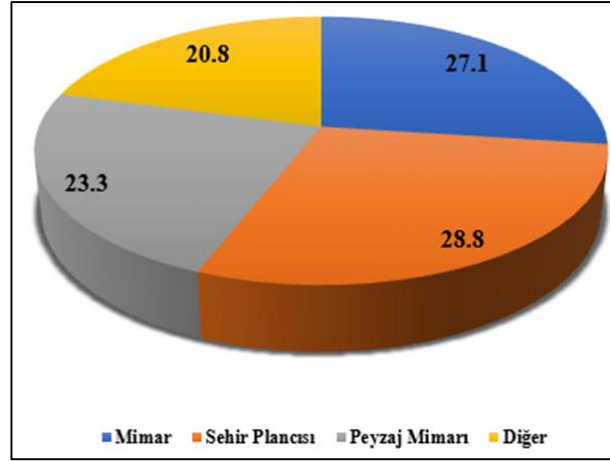

Şekil 4.4: Kentsel tasarım yarışmalarındaki ideal yarışmacı ekibinin oluşumunda meslek disiplinlerinin dağılımı.

Şekil 4.5 ve 4.6’da katılımcılar tarafından, kentsel tasarım sürecine bulundukları katkı yönünden önem sırasına göre meslek gruplarına yönelik değerlendirme yapıldığında, ilk sırada %27.6 oranla mimarlar sonrasında %27.1 oranla şehir plancıları ve %24.0 oranla peyzaj mimarı gelirken planlama sürecinde bu sıralama değişerek ilk sırada %28.8 oranla şehir plancıları ikinci sırada %27.1 oranla mimarlar ve sonrasında %23.3 oranla peyzaj mimarının geldiği görülmektedir.

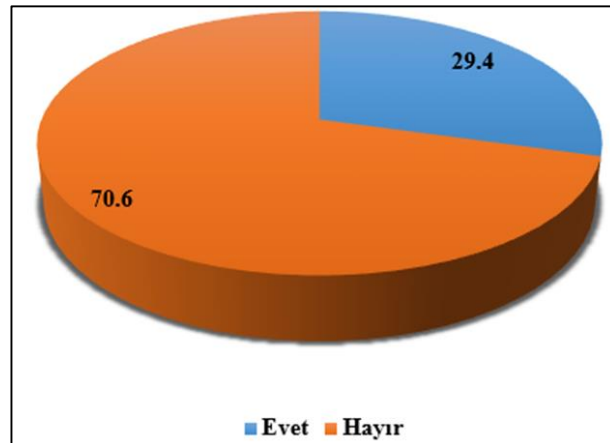
Şekil 4.5: Kentsel tasarım sürecine bulundukları katkı yönünden önem sırasına göre meslek gruplarının dağılımı.

Şekil 4.6: Kentsel planlama sürecine bulundukları katkı yönünden önem sırasına göre meslek gruplarının dağılımı.

‘Kentsel tasarım yarışmalarında eksik olduğunu düşündüğünüz ve mutlaka olması gereken meslek disiplini var mıdır?’ sorusuna katılımcıların yanıt dağılımı Şekil 4.7’deki gibidir.

Kentsel tasarım yarışmalarında eksik olduğu ve mutlaka olması gerektiği düşünülen meslek disiplini olup olmadığı sorusuna %70.6 oranla hayır cevabı verilirken, %29.4 oranla evet yanıtını vermiştir. Evet, yanıtını veren katılımcılar tarafından, kentsel tasarım yarışmalarında kentsel tasarım konusunda uzmanlık yapmış meslek insanlarının bulunması gerektiği vurgulanmıştır. Kentsel tasarımın mekâna sosyo-kültürel yaklaşımından dolayı kentsel tasarım yarışmalarında sosyolog yer alması gerektiği de belirtilen görüşler arasındadır.

Şekil 4.7: Kentsel tasarım yarışmalarında eksik olduğunu ve mutlaka olması gerektiğini düşündüğünüz meslek disiplini var mıdır sorusunun cevap dağılımı.

4.3.2. Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları-Planlama İlişkisi

Bu bölümdeki değerlendirmeler sonucunda katılımcılar tarafından, kentsel tasarım yarışmalarının kentsel planlama ile olan ilişkisinin nasıl tanımlandığı hakkında görüşler ortaya konmuştur.

‘Planlama sürecinde kentsel tasarım çalışmaları hangi düzeyde ilişkilendirilmelidir?’ sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 4.1’ yer aldığı gibidir.

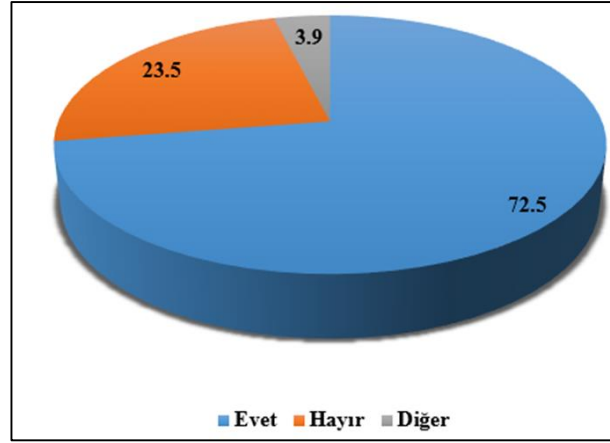
Planlama sürecinde kentsel tasarım çalışmalarının hangi düzeyde ilişkilendirilmesi gerektiği sorusuna katılımcılar %49 oranla kent planlama içinde beraberce ele alınması gerektiği görüşünü taşıırken %33.3 oranla kent planlama kararlarından bağımsız olarak ele alınması gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 4.1: Kentsel tasarım çalışmalarının planlama sürecinde dâhil edilme düzeyi.

	Sayı	Yüzde (%)
Kent planlama içinde beraberce ele alınmalıdır.	25	49.0
Kent planlama kararlarından bağımsız olarak ele alınmalıdır	17	33.3
Kent planlama kararlarına uygun olarak ele alınmalıdır	7	13.7
Diğer	2	3.9
Toplam	51	100.0

‘Sürecine dâhil olduğunuz kentsel tasarım yarışmalarında proje alanına ait meri imar planları mevcut mudur?’ sorusuna katılımcıların verdikleri cevap dağılımı Şekil 4.8’deki gibidir.

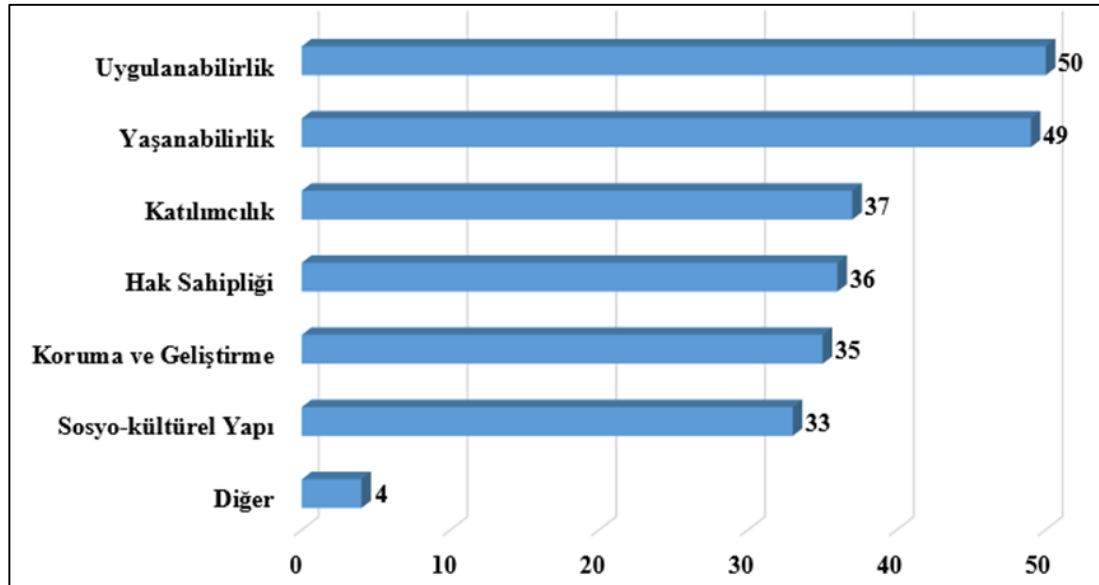
Katılımcılar %72.5 oranında sürecine dâhil oldukları kentsel tasarım yarışmalarında proje alanına ait meri imar planlarının mevcut olduğu cevabını vermiştir. Bu sonuçta bize Türkiye’de kentsel tasarımın imar planlarının sonrasında gelen bir mekân düzenleme aracı olarak kabul gördüğünü göstermektedir.

Şekil 4.8: Proje alanına ait Meri imar planı mevcudiyeti.

‘Planlama sürecini etkileyen veya yönlendiren tasarım kriterleri size göre nelerdir?’ sorusuna katılımcıların cevap dağılımları Şekil 4.9’deki gibidir.

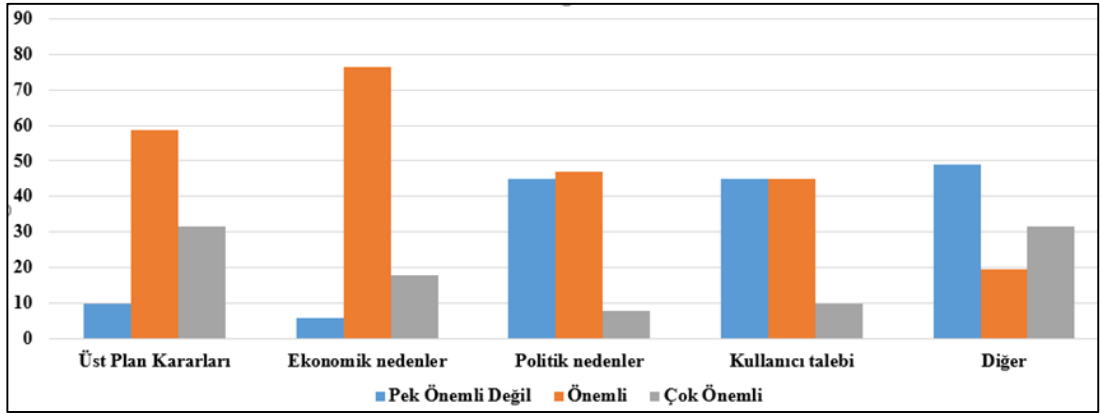
Katılımcılar planlama sürecini etkileyen/yönlendiren tasarım kriterlerinin neler olduğu sorusuna %50 oranla uygulanabilirlik, %49 oranla yaşanabilirlik cevabını vermiştir. Bu cevapları sırasıyla katılımcılık, hak sahipliği, koruma geliştirme ve sosyo-kültürel yapı takip etmektedir.

Şekil 4.9: Planlama sürecini etkileyen veya yönlendiren tasarım kriterleri.

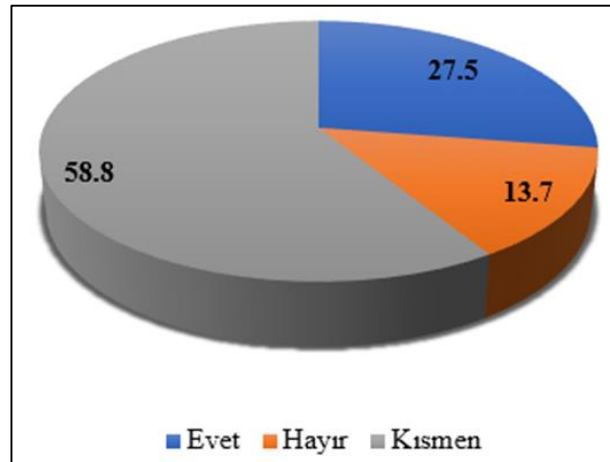
Kentsel tasarım konulu projeleri ortaya çıkaran nedenleri katılımcıların cevabı Şekil 4.10’da yer almaktadır.

Katılımcılar tarafından, kentsel tasarım projelerini ortaya çıkaran nedenlerin en önemlisi %30 oranla üst ölçek plan kararlarının olduğu görüşü ortaya koyulurken, bunu önemli seçeneği ile %78 oranla ekonomik nedenler takip etmektedir. Seçenekler arasında yer almayan ancak katılımcıların birçoğu tarafından belirtilen ‘kent estetiği’ bu nedenler arasında yer almaktadır.

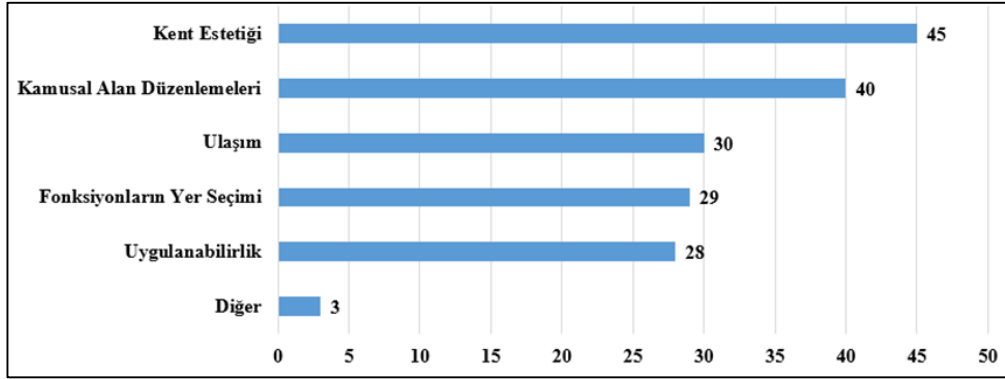
Şekil 4.10: Kentsel tasarım konulu projeleri ortaya çıkaran nedenler.

‘Kentsel tasarım yarışmaları imar planlarının sahip olduğu sorunlara çözüm getirir mi?’ sorusuna katılımcıların cevap dağılımları Şekil 4.11’deki gibidir.

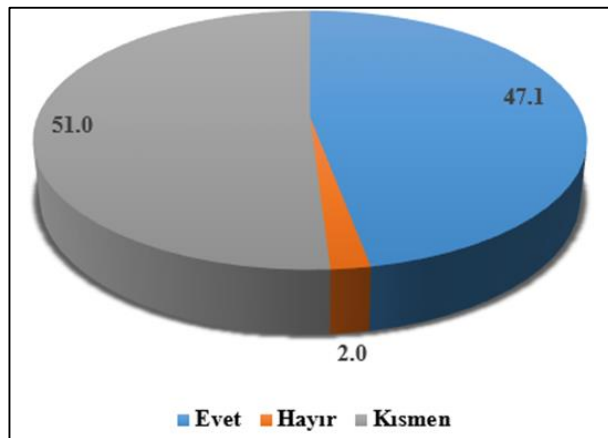
Şekil 4.11: Kentsel tasarım yarışmalarının imar planlarının sahip olduğu sorunlara çözüm getirip getiremeyeceği hakkında değerlendirme.

Kentsel mekân düzenlemelerinde, ‘Kentsel tasarım yarışmaları planlamanın çözüm getiremediği hangi sorunlara çözüm getirebilir?’ sorusuna katılımcılardan gelen cevap dağılımı Şekil 4.12’de yer almaktadır. Katılımcılar kentsel tasarım yarışmalarının imar planlarının sahip olduğu sorunlara %58.8 gibi oranla kısmen çözüm getirir cevabını vermiş, bu sorunlar %45 oranla kent estetiği ve %40 oranla kamusal alan düzenlemeleri konuları ile en çok tercih edilen seçenekler olmuştur.

Şekil 4.12: Kentsel mekân düzenlemelerinde İmar planlarının çözüm getiremediği sorunlara kentsel tasarım yarışmalarının çözüm getirdiği konu dağılımları.

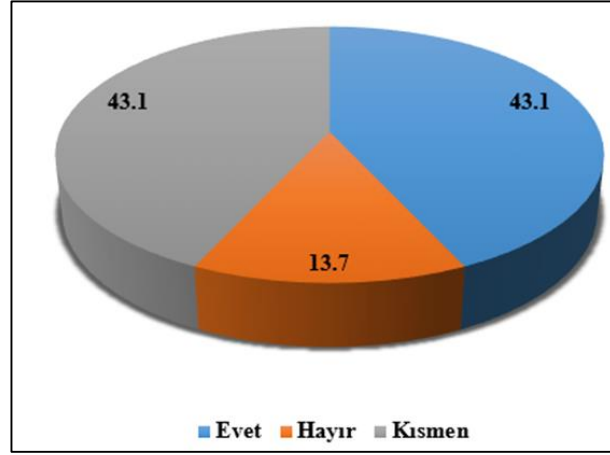
Katılımcılara yöneltilen ‘Kentsel tasarım yarışmalarında üretilen projeler ile üst ölçek planlama kararlarıyla uyumlu yeni bir fikir geliştirilebilir mi?’ sorusuna verilen cevap dağılımı Şekil 4.13’deki gibidir. ‘Kentsel tasarım yarışmaları ile üretilen projelerin üst ölçek planlama kararları ile uyumlu yeni fikirler geliştirir mi?’ sorusuna katılımcılar %51 oranla kısmen cevabı verirken %47’oranla evet cevabı vermiştir.

Şekil 4.13: Kentsel tasarım yarışmalarında üretilen projeler ile üst ölçek planlama kararlarıyla uyumlu yeni bir fikir geliştirilebilme durumu.

Katılımcılara yöneltilen ‘Sürecine dâhil olduğunuz kentsel tasarım yarışmalarında sonucunda imar planı revizyonuna/ değişikliğine ihtiyaç duyulmuş mudur?’ sorusuna verilen cevap dağılımı Şekil 4.14’deki gibidir.

Katılımcılar rol aldıkları kentsel tasarım yarışmaları sonucunda alana ilişkin imar planı revizyonuna %43.1 oranla ihtiyaç duyulduğunu, %43.1 oranla kısmen ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir.

Şekil 4.14: Süreç sonucunda imar planı revizyonuna/ değişikliğine duyulan ihtiyaç.

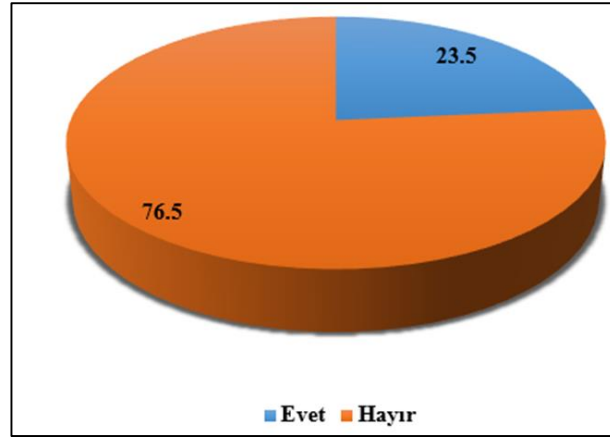
‘Kentin mekânsal gelişim ihtiyaçlarına hangisi en etkin şekilde cevap verir?’ sorusuna katılımcıların verdiği cevap dağılımı Tablo 4.2’de yer almakta olup, her ikisinin de (imar planları ve kentsel tasarım) etkinliğinin önemi %74.5 oranında tercih edilmiştir.

Tablo 4.2: Kentin mekânsal gelişim ihtiyaçlarına imar planları ve kentsel tasarım etkinliğinin önemi.

	Sayı	Yüzde (%)
Diğer	1	2.0
İmar Planları	5	9.8
Kentsel Tasarım	7	13.7
Her İkisi de	38	74.5
Toplam	51	100.0

‘İmar planları, kentleşme sürecinde doğru proje üretimi için bir engel mi?’ sorusuna verilen cevap dağılımı Şekil 4.15’de yer almaktadır.

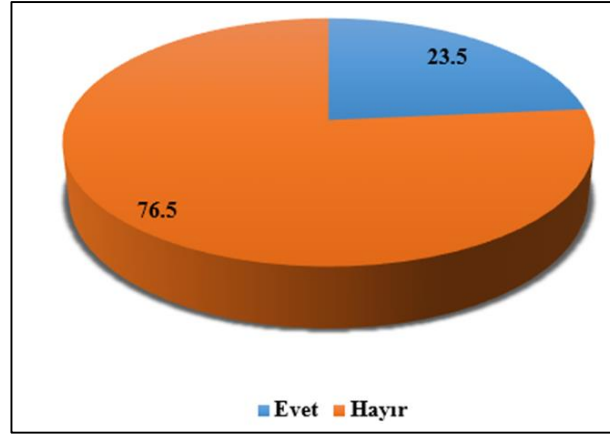
Katılımcılar, %76.5 oranla imar planlarını kentleşme sürecinde doğru proje üretimi için engel olarak görmemektedir, diğer taraftan %23.5 oranla engel olarak gören katılımcıların görüşlerine baktığımızda ise planlama, tasarımı yönlendirmekten uzak ve kısıtlayıcı olarak değerlendirmektedir. Katılımcılar tarafından belirtilen konu ile ilgili diğer bir husus ise, imar planları mekânsal düzenleme için zorunlu bir yöntem olarak belirlenirken, kentsel tasarım projeleri isteğe bağlı gelişmekte olmasıdır.

Şekil 4.15: İmar planları, kentleşme sürecinde doğru proje üretimi için engel olma durumu.

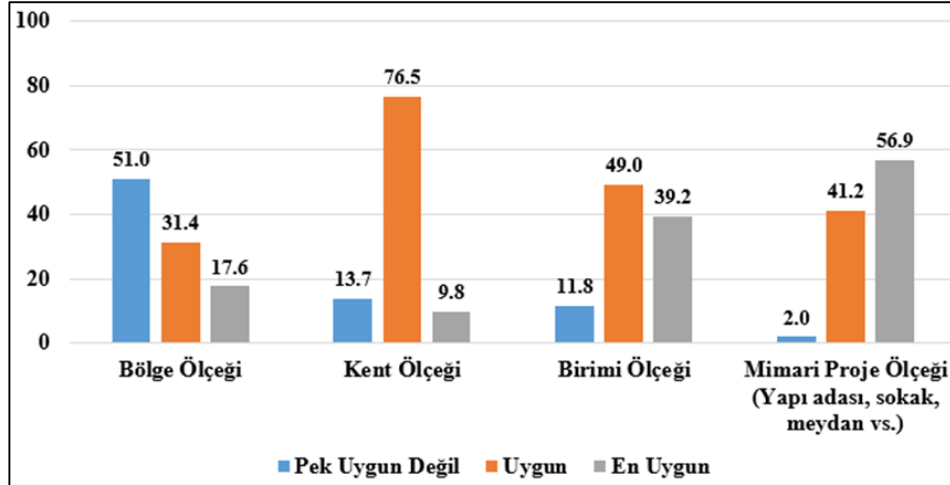
‘Kentleşme adına elde edilen projeler, kentin doğru planlanması için bir engel midir?’ sorusunun cevap dağılımı Şekil 4.16’de belirtildiği gibidir.

Katılımcıların %76.5’i kentsel tasarım projelerini, kentin doğru planlanmasının önünde engel olarak görmemekte iken %23.5’i engel olduğu görüşünü taşımaktadır. Kentsel tasarım yarışma projelerinin kentin doğru planlanmasının önünde engel olarak gören katılımcılar, özel proje adı altında kentsel tasarım projeleri geliştirilen alanların rant alanlarına dönüşme eğilimi gösterdiği böylece sağlıklı kentleşme aracı haline gelebilmekte olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca projeler planlama süreci ile uyumlu ve imar planlarının yönlendirmesine tabii olması gerektiği ancak ortaya çıkarılan kentleşme adına olumlu düzenlemelere karşı imar planlarının da dönüşüme açık olması gerektiği düşüncesi yer almaktadır.

Şekil 4.16: Kentleşme adına elde edilen projelerin kentin doğru planlanmasına engel olma durumu.

Kent planlama sürecinde kentsel tasarım ilişkisinin ölçekler kapsamında değerlendirmesinin yapılması istenmiş olup, verilen cevap dağılımları Şekil 4.17’de yer almaktadır. Kent planlama sürecinde kentsel tasarımın ilişkisinin en uygun şekilde kurulduğu seçenek olarak %56.9 oranla mimari proje ölçeği olarak değerlendirilirken, uygun seçeneğinde %76.5 oranla kent ölçeği tercih edilmiştir.

Şekil 4.17: Kent planlama sürecinde kentsel tasarım ilişkisinin ölçekler kapsamında değerlendirilmesi.

Kentsel mekânların düzenlemesinde kentsel tasarımın zorunluluğuyla ilgili sorulan soruya katılımcılar Tablo 4.3’deki gibi yanıt vermişlerdir.

Kentsel tasarım, kentsel mekânın düzenlenmesinde %60 oranında zorunlu bir yöntem olarak değerlendirilmemektedir. İmar planı ölçeği ile detaylara ilişkin düzenleme yapılamadığı, kentsel tasarım projelerinin planlanma kararları ile mimari

proje arasındaki bağı kurması nedenleri ile katılımcıların %39'u kentsel tasarımı mekânsal düzenleme için zorunlu bir yöntem olarak değerlendirmektedir.

Tablo 4.3: Kentsel mekânın düzenlenmesinde kentsel tasarım zorunluluğu.

	Sayı	Yüzde (%)
Evet	20	39,2
Hayır	31	60,8
Toplam	51	100,0

Katılımcıların, kentsel tasarım projeleri ile kentsel mekân düzenlemelerine ilişkin detayların mekâna nasıl yansıtılacağını görebilmesi, bölgeye daha mikro ölçekte bakılabilmesi ve tasarımın uygulanabilirliği açısından daha net ürünlerin ortaya çıkması, planlama ile mimari proje arasındaki bağı üçüncü boyutta öngörebilmesi ve imar planlarının çözüm ve kent estetiği odaklı olmaması nedenleri ile kentsel tasarımı mekân düzenlemesine yönelik gerekli bir yöntem olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca imar planları ile alınan kararların uygulama sonrası tespit edilmesi geri dönülmez sonuçlar ortaya çıkarabildiğinden, planlama kentsel tasarım birlikteliği olmadan mekânsal düzenlemenin eksik kalacağı ifade edilen görüşler arasındadır.

4.3.3. Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları Değerlendirme Kriterleri

Anket çalışmasının bu bölümünde kentsel tasarım yarışmalarında üretilen alternatiflerin değerlendirilmesinde kullanılan kriterlerin hangi çerçevede ele alınması gerektiği hakkında katılımcı görüşlerinin elde edilmesi amaçlanmıştır.

Kentsel tasarım yarışmalarında proje seçim kriterleri belirlenirken proje alanına ait imar plan kararlarının kısmen göz önünde bulundurulması seçeneği %70.6 gibi yüksek oranla tercih edilmiştir (Tablo 4.4). Kentsel tasarım proje yarışmalarının değerlendirme kriterlerinin belirlenmesinde imar planlarının göz önünde bulundurulması gerektiğini düşünen katılımcıların açıklamalarına baktığımızda, kentsel tasarım projesi uygulanacak bölgeye üst ölçekten yüklenen rolün, tasarım aşamasında önemli olduğu vurgulanmaktadır. Diğer yandan imar plan kararlarının seçim kriterlerinde bağlayıcı unsur olması ve mekân fonksiyon ilişkisinin doğru biçimde kurulabilmesi açısından da önemli görülmektedir.

Tablo 4.4: Kentsel tasarım yarışmalarında proje seçim kriterleri belirlenirken proje alanına ait imar plan kararlarının dikkate alınması.

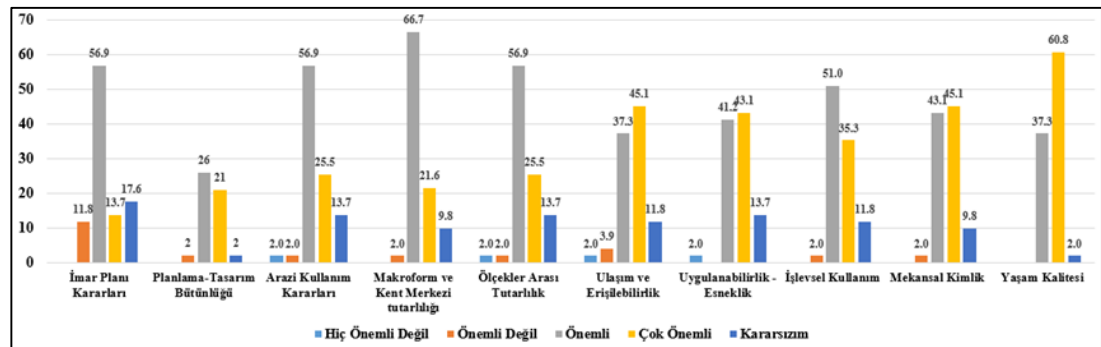
	Sayı	Yüzde (%)
Evet	10	19,6
Hayır	5	9,8
Kısmen	36	70,6
Toplam	51	100,0

Katılımcılar kentsel tasarım yarışmalarında seçim kriterlerinin belirlenmesinde proje alanına ait meri imar planlarının sahip olduğu sorunlar göz önünde bulundurması gerektiğini ortaya koyan seçeneği %74.5 oranla tercih etmiştir (Tablo 4.5).

Tablo 4.5: Kentsel tasarım yarışmalarında proje seçim kriterleri belirlenirken proje alanına ait imar planlarının sahip olduğu sorunlar.

	Sayı	Yüzde (%)
Evet	38	74,5
Hayır	13	25,5
Toplam	51	100,0

Kentsel tasarım yarışmalarının seçim kriterlerini oluşturan en önemli konu başlığı %60.8 oranla yaşam kalitesi olarak tercih edilmiş, bunu %45.1 oranla mekânsal kimlik ve erişilebilirlik konuları takip etmiştir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18: Kentsel tasarım yarışmalarında seçim kriterlerini oluşturan konuların önem sırasına göre dağılımı.

Katılımcıların cevap dağılımlarına baktığımızda; önemlilik derecesi açısından %66.7 oranla makroform ve kent merkezi tutarlılığı cevabı en çok tercih edilen seçenek olmuş bunu %56.9 oranla imar planı kararları, ölçeler arası tutarlılık ve arazi kullanımı takip etmiştir (Tablo 4.6).

Tablo 4.6: Kentsel tasarım yarışmalarının seçim kriterlerini oluşturan konularının önem sırasına göre dağılımı.

	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Önemli	Çok Önemli	Kararsızım
İmar Planı Kararları		11.8	56.9	13.7	17.6
Planlama-Tasarım Bütünlüğü		2	26	21	2
Arazi Kullanım Kararları	2.0	2.0	56.9	25.5	13.7
Makro form ve Kent Merkezi Tutarlılığı		2.0	66.7	21.6	9.8
Ölçekler Arası Tutarlılık	2.0	2.0	56.9	25.5	13.7
Ulaşım ve Erişilebilirlik	2.0	3.9	37.3	45.1	11.8
Uygulanabilirlik - Esneklik	2.0		41.2	43.1	13.7
İşlevsel Kullanım		2.0	51.0	35.3	11.8
Mekânsal Kimlik		2.0	43.1	45.1	9.8
Yaşam Kalitesi			37.3	60.8	2.0

4.3.4. Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları Uygulama Süreci

Çalışmanın bu bölümünde kentsel tasarım yarışmalarının uygulama aşamasını etkileyen ve yönlendiren faktörler çerçevesinde katılımcı görüşleri ortaya konmuştur.

Kentsel tasarım yarışmalarında belirlenen değerlendirme kriterleri projenin uygulanabilirliği açısından %29.4 oranında çok önemli derecede değerlendirilmekte iken %56.9 oranında önemli derecede değerlendirilmiştir. Ülkemizde kentsel tasarım projelerinin birçoğunun uygulanmadığını görmekteyiz. Bu durum bize projelerin uygulama odaklı geliştirilmediği fikrini verebilmektedir. Jüri değerlendirme kriterlerinin projenin uygulanabilirliği ekseninde geliştirilmesi ile uygulamaların artacağı düşünülmektedir (Tablo 4.7).

Tablo 4.7: Kentsel tasarım yarışmalarında belirlenen değerlendirme ölçütlerinin projenin uygulanabilirliği açısından önemi.

	Sayı	Yüzde (%)
Çok önemli	15	29,4
Kararsızım	4	7,8
Önemli	29	56,9
Önemli değil	3	5,9
Toplam	51	100,0

Katılımcılar tarafından meri imar planlarının kentsel tasarım yarışmaları ile elde edilen projelerin uygulanmasının önünde %52.9 oranla engel olarak görülmemekte iken %47.1 gibi yakın bir oranla engel teşkil ettiği düşünülmektedir. Bu değerlendirme sonucu bize kentsel planlama ile tasarımın eşgüdümlü olarak ilerleme göstermediğini ifade etmektedir (Tablo 4.8).

Tablo 4.8: Meri imar planlarının proje uygulamalarına etkisi.

	Sayı	Yüzde (%)
Evet	24	47,1
Hayır	27	52,9
Toplam	51	100,0

Tablo 4.9 ve 4.10’da katılımcılar tarafından kentsel tasarım sürecinde uygulayıcı, tasarımcı ve kullanıcıların %35.1 oranla kesin proje aşamasında bir araya gelmesi gerektiği seçeneği tercih edilirken aynı değerlendirme planlama süreci açısından ele alındığında ise %37.2 ile kesin plan aşamasında cevabı tercih edilmiştir.

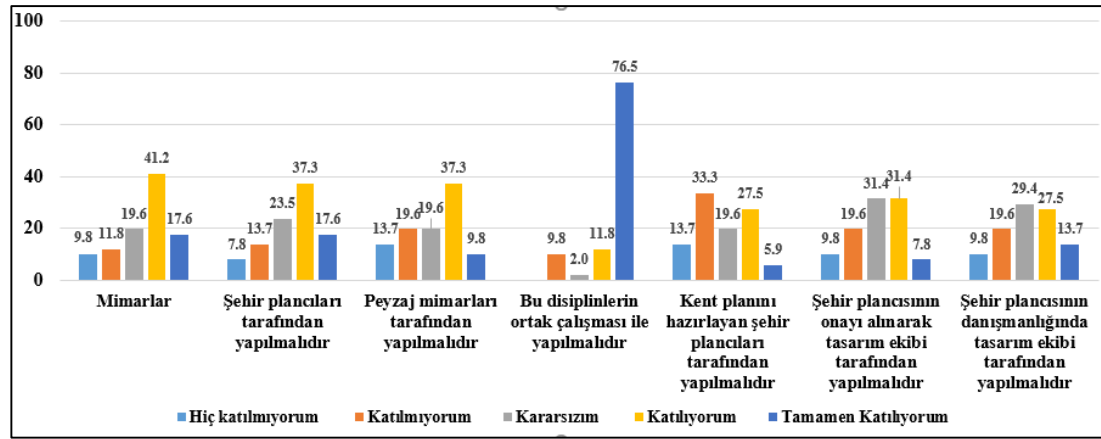
Tablo 4.9: Tasarım sürecinde uygulayıcı, tasarımcı ve kullanıcı birlikteliği.

	Sayı	Yüzde (%)
Analiz Aşaması	14	27,5
Avan Proje Aşaması	14	27,5
Kesin Proje Aşaması	18	35,1
Tüm aşamalarda birlikte çalışmalılar	2	4,0
Diğer	3	5,9
Toplam	51	100,0

Tablo 4.10: Planlama sürecinde uygulayıcı, tasarımcı ve kullanıcı birlikteliği.

	Sayı	Yüzde (%)
Analiz ve Sentez Aşaması	17	33,3
Kesin Plan Aşaması	19	37,2
Taslak Plan Aşaması	12	23,5
Tüm aşamalarda birlikte çalışmalılar	3	6,0
Total	51	100,0

Kentsel tasarım yarışmaları ile elde edilen proje uygulamalarının disiplinler arası ortak çalışma ile yapılması seçeneği %76.5 gibi yüksek bir oranla tercih edilmiştir (Şekil 4.19).

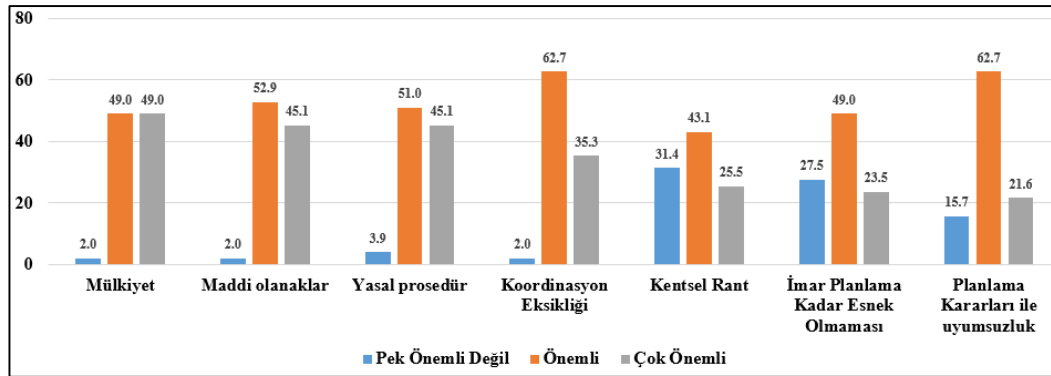
Şekil 4.19: Uygulama sürecinin meslek grupları açısından değerlendirilmesi.

Tablo 4.11’de yapılan değerlendirme ile kentsel tasarım yarışmalarının projelendirme ve değerlendirme aşamalarında olduğu gibi uygulama sürecinde de disiplinler arası çalışmanın gerekliliği ortaya konmuştur.

Tablo 4.11: Uygulama sürecinin meslek grupları açısından değerlendirilmesi.

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Mimarlar	9.8	11.8	19.6	41.2	17.6
Şehir plancıları tarafından yapılmalıdır	7.8	13.7	23.5	37.3	17.6
Peyzaj mimarları tarafından yapılmalıdır	13.7	19.6	19.6	37.3	9.8
Bu disiplinlerin ortak çalışması ile yapılmalıdır	0	9.8	2.0	11.8	76.5
Kent planını hazırlayan şehir plancıları tarafından yapılmalıdır	13.7	33.3	19.6	27.5	5.9
Şehir plancısının onayı alınarak tasarım ekibi tarafından yapılmalıdır	9.8	19.6	31.4	31.4	7.8
Şehir plancısının danışmanlığında tasarım ekibi tarafından yapılmalıdır	9.8	19.6	29.4	27.5	13.7

Ülkemizde gerçekleştirilmiş kentsel tasarım proje yarışmalarına baktığımızda birçoğunun uygulanmamış olduğunu görmekteyiz. Yarışmaların sayısı artsa da uygulamaya geçilen proje sayısının artmaması, projelerin uygulama hedefli olmadığını ortaya koymaktadır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20: Kentsel tasarım yarışma projelerinin uygulanmasını engelleyen/geciktiren nedenler.

Kentsel tasarım yarışma projelerinin uygulanmasını engelleyen/geciktiren nedenler arasında bulunan mülkiyet seçeneği %49 oranla en önemli seçenek olarak tercih edilmiş, bunu maddi olanaklar ve yasal prosedürler %45.1 oranla takip

etmektedir. Planlama kararları ile uyumsuzluk ve koordinasyon eksikliği %62.7 oranla önemli bulunmuştur (Tablo 4.12).

Tablo 4.12: Kentsel tasarım yarışma projelerinin uygulanmasını engelleyen/geciktiren nedenler.

	Pek Önemli Değil	Önemli	Çok Önemli
Mülkiyet	2.0	49.0	49.0
Maddi Olanaklar	2.0	52.9	45.1
Yasal Prosedür	3.9	51.0	45.1
Koordinasyon Eksikliği	2.0	62.7	35.3
Kentsel Rant	31.4	43.1	25.5
İmar Planlama Kadar Esnek Olmaması	27.5	49.0	23.5
Planlama Kararları ile Uyumsuzluk	15.7	62.7	21.6

4.4. Bulguların Değerlendirilmesi

Bu çalışma kapsamında, ülkemizde kentsel tasarım yarışma süreçlerine ilişkin ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesi, sürecin geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla Türkiye’deki kentsel tasarım proje yarışmaları çerçevesinde görev almış uzman ve katılımcıların görüşlerine başvurmak üzere bir anket çalışması yapılmıştır.

Anket çalışması kapsamında ortaya çıkan sonuçlar, katılımcı kimliği ve yarışma profili, kentsel tasarım proje yarışmaları-planlama ilişkisi, kentsel tasarım proje yarışmaları seçim kriterleri ve kentsel tasarım proje yarışmalarının uygulanabilirliği başlıkları altında incelenmiş ve ‘plan-proje’/’planlama-kentsel tasarım’ bütünlüğü açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Katılımcı kimliği ve yarışma profili başlığı altında yapılan değerlendirmeler sonucunda; kentsel tasarım yarışmalarının disiplinler arası bir platform olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Anket sonucuna göre kentsel tasarım proje yarışmaları sürecinde mimarlar, şehir plancıları ve peyzaj mimarlarının yanı sıra farklı disiplinlerden meslek insanlarının da yer aldığı görülmektedir. Anket sonucunda, kentsel tasarım konusunda uzmanlaşmış meslek insanlarının kentsel tasarım proje yarışmaları sürecine mutlaka dâhil olması gerektiği fikri katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Kamu İhale Kanunu kapsamındaki idarelerin yaptıracakları yarışmalara ilişkin esas ve usullerin belirlenmiş olduğu yarışmalar yönetmeliğinin 19. maddesinde kentsel tasarım yarışmalarında,

yarışma konusunun özelliğine göre asli ve yedek jüri üyeleri arasında mimar, şehir plancısı ve peyzaj mimarı bulundurulacağı belirtilmektedir. Bu ibaresinden de anlaşılacağı gibi kentsel tasarım yarışmalarında disiplinler arası çalışmayı gerektirmektedir [ResGaz, 3]. Katılımcılar tarafından yapılan ideal jüri değerlendirmesine baktığımızda, jüri üyelerinin öncelikle şehir plancılarından, çok az farkla mimarlardan, sonrasında ise peyzaj mimarlarından oluşması gerektiği düşünülürken, aynı değerlendirme yarışmacı ekipleri için yapıldığında ise sıralama değişerek ilk sırayı mimarlar, ikinci sırayı şehir plancıları üçüncü sırayı ise peyzaj mimarları almaktadır. Bu anket sonucu bize, katılımcıların kentsel tasarım projelerinin mimarlar önderliğinde geliştirilmesi gerektiği, ancak değerlendirmenin şehir plancıları önderliğinde yapılmasının uygun olacağı düşüncesini taşıyor olduklarını gösterebilmektedir. Kentsel tasarım yarışmalarının kapsam ve talep karışıklığı ile uygulama kademesine geçme hususundaki eksiklikler değerlendirildiğinde jüri oluşumunda şehir plancılarının sayısının çoğaltılması gerekmektedir [Web 7, 2019].

Kentsel tasarım proje yarışmaları-planlama ilişkisi başlığı altında yapılan değerlendirmeler sonucunda; kentin mekânsal gelişimine imar planları ve kentsel tasarım projelerinin birlikteliğinin en etkin şekilde katkı sağlayacağı fikri ön plana çıkmaktadır. Katılımcı tarafından, uygulanabilirlik ve yaşanabilirlik kavramları planlama sürecini etkileyen/yönlendiren tasarım kriterleri olarak vurgulanırken, planlama sürecinde, imar planlarıyla kentsel tasarım uygulamalarının beraberce ele alınması gerekliliği ortaya konmuştur. Konu bağlamında yapılan literatür araştırmaları anket sonucunu destekler nitelikte olup, kentsel tasarımın süreç olarak ele alınmasıyla planlama-tasarım beraberliği de gerçekleşebilmekte, planlama ile ortak hedefleri paylaşmaktadır [Yıldız, 1996]. Katılımcılar, kentsel tasarım yarışmalarının, imar planlarının sahip olduğu sorunlara kısmen çözüm getirebileceği görüşünü ortaya koyarken, bu sorunlar kent estetiği ve kamusal alan düzenlemeleri konuları ile tercih edilen en yüksek seçenekler olmuştur. Kentsel mekânın düzenli bir şekilde gelişmesinin sağlanması bakımından planlama ve tasarım birliktelik boyutu büyük önem arz etmektedir. Kimlik, devamlılık, koruma, tekrar yapılanma gibi kentsel gelişme unsurları kentsel tasarımla önemli ölçüde bağlantılı bulunmaktadır.

Kentsel tasarım proje yarışmaları seçim kriterleri çerçevesinde katılımcı değerlendirmeleri sonucunda; kentsel tasarım yarışmalarında proje seçim kriterlerinin belirlenme sürecinde, proje alanına ait imar plan kararlarının kısmen göz önünde

bulundurulması gerektiği görüşünü ortaya koyarken, kentsel tasarım yarışmalarında seçim kriterlerinin belirlenmesinde proje alanına ait meri imar planlarının sahip olduğu sorunlar göz önünde bulundurulması gerektiği de vurgulanmaktadır. Kentsel tasarım yarışmalarının seçim kriterlerini oluşturan en önemli konu başlığı yaşam kalitesi olarak tercih edilmiş, bunu mekânsal kimlik ve erişilebilirlik konuları takip etmiştir. Kentsel tasarım proje yarışmalarından çıkan sonuçlar jüri üyelerinin değerlendirme kriterlerine bağlı olarak gelişmekte ve bu değerlendirme kriterleri yarışmaların içeriğine göre değişmektedir.

Kentsel tasarım proje yarışmalarının uygulanabilirliği çerçevesinde yapılan değerlendirmeler sonucunda; jüri değerlendirme kriterlerinin projenin uygulanabilirliği açısından önemli bulunmaktadır. Diğer taraftan imar plan kararları ile uyumsuzluk ve koordinasyon eksikliği kentsel tasarım yarışma projelerinin uygulanmasını engelleyen/geciktiren önemli nedenler arasında görülmektedir. Ayrıca diğer bir anket sonucu literatür araştırmasını destekler nitelikte olup, kentsel tasarım yarışmaları ile elde edilen projelerin uygulamasının disiplinler arası ortak çalışma ile yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, kentsel tasarım yarışmalarıyla elde edilen projelerin uygulama aşamasında proje alanına ait meri imar planı üzerine etkilerini ele alarak, gelecekteki mekânsal düzenlemelere ilişkin önermeleri içermektedir.

Alternatif bir uygulama aracı olarak kentsel tasarım proje yarışmaları özelinde planlama-kentsel tasarım ilişkisinin değerlendirildiği bu çalışma kapsamında yapılan literatür araştırması ve saha çalışması çerçevesinde, imar planları ekseninde kentsel tasarım projelerinin ele alınması, yarışmalar ile elde edilen projelerin değerlendirilmesinde imar planlarının etkinliği, disiplinler arası çalışmanın gerekliliği vurgulanan hususlar olmuştur. Bu neden ile değerlendirme ve öneriler bu başlıklar altında kategorize edilmiştir.

- İmar Planları Ekseninde Kentsel Tasarım Projelerine İlişkin Değerlendirme ve Öneriler:

Değerlendirme: Ülkemizde kentsel tasarım yarışmalarının nitel ve nicel artışıyla projeler ön plana çıkmış, kentsel tasarım proje kavramı, ülkemizde 2014 yılında yürürlüğe giren Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde tanımlanmış böylece yasal mevzuatta yer edinmiştir. Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği ile imar planı içinde özel tasarım bölgelerine yapılacak kentsel tasarım projelerinin imar planları onaylanmadan uygulanamayacağı, şayet imar planından önce hazırlanmış, uygulanmış ya da uygulanmakta ise, bu durumda projelerin tüm detaylarının imar planlarına işlenmesi gerektiği hususları belirtilmektedir.

Yönetmelik kentsel tasarım kavramının sınırlarını böyle tanımlayıp, kentsel tasarımı planlamanın sonrasında gelen bir mekân düzenleme yöntemi olarak değerlendirirken, tez kapsamında yapılan anket çalışmasında sonucunda; kentin mekânsal gelişimine imar planları ve kentsel tasarım projelerinin birlikteliğinin en etkin şekilde katkı sağlayacağı fikri ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yapılan anket ile katılımcılar, kentsel tasarım yarışmalarının imar planlarının sahip olduğu sorunlara yüksek oranda kısmen çözüm getirir görüşünü ortaya koymuş olup, bu sorunların en önemlilerinin kent estetiği ve kamusal alan düzenlemeleri olduğu vurgulanmaktadır.

Öneri: Bu çerçevede, kentsel tasarım projeleri imar planları ile bütünlük arz edecek şekilde eşgüdümlü olarak ele alınmalıdır. Kentsel tasarım projelerinin planlama sürecinden soyutlanarak parçacıl üretilmemesi amacıyla planlama mevzuatıyla entegre olması sağlanmalıdır. Kenti yeniden inşa etme sürecinde kentin etapları da dikkate alınarak öncelikli alanlar için üretilen uygulama imar planları kentsel tasarım projeleriyle beraber ele alınmalıdır. Bu oluşumlar ile yasal mevzuatta bulunması gereken tanımların yanı sıra imar planları üzerinde çizili, plan notlarında yazılı olarak kesinlik ve netlik kazandırılmalı ve hatta kentsel tasarım projelerinin onanarak yasal bağlayıcı ek belgeler olabilmesi sağlanmalıdır. Yeni şehircilik anlayışı ile kentsel estetik, kimlik, erişebilirlik, yaşam kalitesi gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Bu kavramların mekânda hayat bulabilmeleri için kentsel tasarım projelerinin yasal dayanaklarının geliştirip tanımlı hale getirilmesi, isteğe bağlı değil gereklilik olarak ortaya konması gerekmektedir.

- Disiplinler Arası Çalışmaya İlişkin Değerlendirme ve Öneriler:

Değerlendirme: Yapılan literatür araştırmaları ve gerçekleştirilen anket kapsamında katılımcılarının vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda kentsel tasarım proje yarışmalarının en belirgin özelliğinin disiplinlerarasılık olduğu sonucu çıkmaktadır. Günümüzde kentsel tasarım yarışmalarında yer alan disiplinlerin dışında kentsel tasarım konusunda uzmanlık yapmış meslek insanlarının bu sürece dâhil olmaları gerektiği yapılan anket çerçevesinde ulaşılan önemli sonuçlardır.

Çalışma kapsamında yapılan anket sonucunda, katılımcılar tarafından yapılan ideal jüri ve yarışmacı profili değerlendirmesine baktığımızda, jürinin şehir plancılarının üstünlüğüyle kurulması beklenirken, projenin hazırlanma aşamasının mimarların önderliğinde gerçekleşmesi gerektiği görüşü ortaya çıkmaktadır. Bu görüş bize kentsel mekân düzenlemesi sürecinde planlamanın kentsel tasarımı denetleme mekanizması olarak algılandığı sonucunu verebilmektedir.

Öneri: Jüri üyelerinin ve yarışmacıların gerçekleştirilen yarışmanın konusuna ve içeriğine göre ihtiyaç duyulan meslek gruplarından oluşturulması gerekmektedir. Böylece ortaya nitelikli ürün çıkmış diğer yandan ortaya çıkan ürünün nitelikli bir şekilde değerlendirilmesi sağlanmış olacaktır. Ayrıca, jüri ve yarışmacı profilinde teknik katılımcıların dışında projelerin uygulanabilirliğine yönelik değerlendirmelerde

bulunacak spesifik meslek grupları bulunmalıdır. Böylece projelerin çok yönlü değerlendirilmesi sağlanarak uygulanabilirliğinin arttırılacağı düşünülmektedir.

- Proje Değerlendirme Ölçütlerinin İmar Planları Çerçevesinde Değerlendirmesi ve Öneriler:

Değerlendirme: Ülkemizde 1980-1989 yılları arasında düzenlenmiş olan kentsel tasarım yarışmalarının proje değerlendirme kriterlerini incelediğimizde genel, planlama, tasarım, teknik ve uygulanabilirlik ölçütleri olmak üzere beş ana başlıkta ele alındığı, planlama ile tasarım kriterlerinin ayrı başlıklar altında irdelendiği görülmektedir. Üst ölçekten alt ölçeğe kadar tüm planlama kararlarının devamlılığının projeye yansıtılması, planlamanın devamı olarak kentsel tasarım, planın devamı olarak projelerin değerlendirilmesi bu dönemde ön plana çıkmaktadır.

Değerlendirme kriterleri, 1990 yılından günümüze kadar değişim göstermiş olup, ölçekler arası tutarlılık, kent kimliği, esneklik, yaşam kalitesi, etaplanabilirlik, planlama-tasarım bütünlüğü, erişilebilirlik kavramları projelerin değerlendirilmesinde önemli ölçüt başlıkları olmuştur.

Yapılan anket çalışması sonucunda, kentsel tasarım yarışmalarında proje değerlendirme ölçütleri belirlenirken proje alanına ait imar plan kararlarının kısmen göz önünde bulundurulması gerektiği görüşü ön plana çıkmaktadır. Ayrıca kentsel tasarım yarışmalarında değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesinde proje alanına ait meri imar planlarının sahip olduğu sorunlar göz önünde bulundurulması da gerekli görülmektedir. Kentsel tasarım yarışmalarının seçim kriterlerini oluşturan en önemli konu başlığı yaşam kalitesi olarak tercih edilmiş bunu mekânsal kimlik ve erişilebilirlik konuları takip etmiştir. Kentsel tasarım yarışma projelerinin uygulanmasını “engellenen/geciktiren” nedenler arasında bulunan planlama kararları ile uyumsuzluk cevabı dikkat çekmektedir.

Öneri: Kentsel mekânda sorunların saptanması ve saptanan sorunların nasıl çözümleneceğine ilişkin yöntemin doğru bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Kentsel tasarım yarışmalarında proje seçim kriterleri belirlenirken proje alanına ait meri imar planlarının sahip olduğu sorunlar (tasarım ve esneklik, ölçek, mülkiyet, katılım, mevzuat, rant vb.) göz önünde bulundurularak kentsel mekânın nitelikli bir şekilde düzenlenmesindeki eksiklerin giderilmesi sağlanmalıdır.

Kentsel tasarım yarışmalarında üretilen alternatifler değerlendirilirken; meri imar planları göz önünde bulundurulmalı, ancak bağlayıcı nitelikte olmamalıdır. Gerek projelendirme aşamasında gerekse uygulama aşamasında plan değişikliğine gidilebileceği göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmalı, böylece projelerin uygulanabilirliğinin artacağı düşünülmektedir.

Değerlendirme kriterleri belirlenirken planlama ve tasarım ölçütleri iki ayrı başlık altında değil planlama/tasarım bütünlüğünde ele alınarak imar planları ile kentsel tasarım proje birlikteliğinin etkinliği arttırılmalı, tasarımcının projeyi ortaya koyduktan sonraki süreçte de dâhil olması sağlanmalıdır.

Gelecekteki çalışmalarda; imar planı-kentsel tasarım proje ilişkisinin bütünleştirildiği yasal mevzuat üzerine uygulama yöntemlerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aktüre T., (1984), “Mimari Proje Yarışmaları”, Mimarlık Dergisi, Mimarlar Odası Yayını, 84(10), 20-21.
- Alexander C., (1987), “A New Theory of Urban Design”, Oxford University Press, New York.
- Altanlar A., Sağiroğlu M., Alkan A., (2019), “Kentsel Tasarım Uygulama ve Araçları Ekseninde Peyzaj Mimarlığı Eğitiminde Bir Atölye Çalışması Önerisi: Mahalle Ünitesi Tasarımı”, 2. Peyzaj Mimarlığı Eğitim - Öğretim Çalıştayı, 188-190.
- Arısu S., (2000), “Kentsel Tasarım Kavramında Kentsel Tasarım Rehberlerinin Yeri ve Önemi, Tasarım Enformatiği”, 1(1), 15-26.
- Ayataç H., (2000), “Planlama Sürecinde Kentsel Tasarımın Yeri ve Rolünün Tanımlanması İçin Bir Yöntem Denemesi; Örnekleme Alanı Türkiye”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Aydoğdu H., (2019), “Kent Planlamada Kentsel Peyzaj Tasarım Etkisinin Değerlendirilmesi: Barcelona Örneği”, Yüksek Lisans Semineri, Selçuk Üniversitesi.
- Bayraktar N., Çalgüner T., Kaplan H., Tekel A., Yalçın Ö., (2003), “Kentsel Tasarım Süreci ve Yöntemine İlişkin Bir Alan Çalışması; Çeşme-Dalyan Yerleşiminde Yeni Bir Yöntem Denemesi”, Gazi Ü. Müh. Mim. Fak. Dergisi, 18(2), 1-15.
- Bayraktar N., Kaplan H., Tekel A., (2006), “Yarışma Süreçleri ve Uygulama Örnekleri Üzerinden Kentsel Tasarım Tartışmaları”, Mimarlık Dergisi, 329, 14-19.
- Bilsel A.A., Bilsel S.G., (2010), “Kent Bütünü Planlama Yarışmaları; 1960’lardan 70’lerin Sonlarına Dek Gelişme Evreleri”, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2010(3-4), 89-124.
- Bilsel C., (2010), “Türkiye’de Şehircilik Yarışmalarının İlk Otuz Yılı (1927-1957): Cumhuriyet’in Kent İnşasında Uluslararası Deneyim”, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2010(3-4), 29-46.
- BURBEL, (2019), “Bursa Büyükşehir Belediyesi Zafer ve Şehreküstü Meydanları Kentsel Tasarım Yarışma Projesi”, Bursa Büyükşehir Belediyesi.
- Cabanieu J., (1994), “Competitions and Architectural Excellence”, 9(2), 40-41.
- Carmona M., Heath T., Oc T., Tiesdell S., (2003), “Public Places Urban Spaces – The Dimensions of Urban Design”, Architectural Press, Oxford.
- Carmona M., Tiesdell S., (2007), “Urban Design Reader”, Routledge.
- Çelik D., Yazgan M.E., (2007), “Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Korumaya Yönelik Yasa ve Yönetmeliklerin İrdelenmesi”, ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 9 (11), 1-10.

Çelik H.M., (2003), “Türk Kent Planlama Sisteminin Dünya Planlama Teorisindeki yeri ve Açmazları”, Planlama Dergisi, Şehir Plancıları Odası Yayını, 2003(4), 93-105.

Çimen D.,(2013), “Söylemsel Düzlem Olarak Türkiye’de Yarışmalar: Kentsel Tasarım Yarışmalarını İsimlendirmek”, Yarışmalar ve Mimarlık Sempozyumu, 88-95.

Çimen D., (2010), “Urban Design Competitions as Discursive Practise in Turkey: 1980-2009”, Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Çubuk M., (1992), “Şehircilik Ders Notları”, Mimar Sinan Üniversitesi, 26-32.

Çubuk M., (2018), “İnandığım Şehircilik”, Cinius yayınları, İstanbul.

Çubuk M., (1999), “1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı, Kentsel Tasarım Bir Uygulamalar Bütünü, Tematik Açıklama I, Atölye I: Kentsel Tasarımın Kavramsal Gelişmesi ve Değişimi”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, 26-27-28 Mayıs.

Deniz S.Ş., (2014),”Stratejik Mekânsal Planlama ve Düzenleyici Geleneksel Planlamanın Katılım, Eylem Projeleri ve Esneklik Boyutlarında İncelenmesi-Bursa İli Örneği”, Yükek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Eren İ., Erkan N.Ç., (2018), “Kentsel Mekânın Organizasyonunda Bir Uygulama Aracı Olarak Kentsel Tasarım Rehberleri, 26. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul,1-24, 24-25 Mayıs.

Erten S., Çimen D., (2011), “Türkiye’de Kentsel Tasarım Yarışmalarının Proje Olarak Uygulanma(ma) Süreçleri”, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2011(1-2), 41-48.

Erten S., Çimen D., Burat S., (2005), “Türkiye’de Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları ve Disiplinlerarası Çalışmayı Öğrenme Süreci”, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2005(3), 123-128.

Garip E., Garip B., (2011), “Türkiye’de Kentsel Tasarım ve Yarışmalar”, Planlama Dergisi, Şehir Plancıları Odası Yayını, 2011(1-2), 37-40.

GEBBEL, (2020), “Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesi Çevre Düzeni Projesi”, Gebze Belediyesi arşivi.

Gül M., (2006), “Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesinde Yer Alan Sıt Alanları ve Bu Alanlarda Antalya Büyükşehir Belediyesince Başlatılan Çalışmalara İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, Planlama Dergisi, Şehir Plancıları Odası Yayını, 2006(4), 121-145.

Günay B., (2003), “Şehircilik; Bir Kültür Ürünü Üretme Sorunsalı”, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 27. Konlokyum; Şehircilikte Reform, Şehir Plancıları Odası ve Mersin Üniversitesi Yayını, 1-19, 6-8 Kasım 2003.

İdil B., (2010), “Yarışma da Asla Sadece Yarışma Değildir!”, TMMOB Mimarlık Dergisi, 351.

Kahvecioğlu H., (2011), “Kent, Kentsel Tasarım, Yarışma”, Planlama Dergisi, 2011(1-2), 59-64.

Kentleşme Şurası (2009), “Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Mekânsal Planlama Sistemi ve Kurumsal Yapılanma Komisyonu Raporu”.

Kaplan H., Bayraktar N., Tekel A., Çalgüner T., Yalçiner Ö., (2003), “Kentsel Tasarım Süreci ve Yöntemine İlişkin Bir Alan Çalışması; Çeşme-Dalyan Yerleşiminde Yeni Bir Yöntem Denemesi”, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 18 (2), 1-15.

Ketboğa S., (2015), “Alternatif Bir Üretim Biçimi Olarak Kentsel Tasarım Proje Yarışma Süreçlerinin Değerlendirmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Koç H., (2000), “Yaşanabilir Çevreler Arayışında Tasarım Politikalarının Yeri, Kentsel Tasarım Kentsel Çevreye Çok Disiplinli Bir Yaklaşım Aracı”, Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, 63-70.

Korkmaz E., (2007), “Kentsel Kamusal Mekânda Değer Yaratma Yaklaşımında Katılımcı Bir Model Önerisi”, MSGSÜ FBE Yayınlanmamış Şehircilik Doktora Tezi, İstanbul.

Lang J., (2005), “Urban Design: A Typology of Procedures and Products, Architectural Press”, Oxford.

Larson M.S., (1994), “Architectural Competitions as Discursive Events”, Theory Society, 469-504.

Lehrer U., (2011), “Urban Design Competitions”, Companion to Urban Design, Routledge, 304-316.

Levent T., Levent Y.S., (2011), “Küreselleşme, Mekânsal Planlama Yaklaşımlarındaki Değişme ve Kamu Yararı” Toplum ve Demokrasi Dergisi, 5(11), 53-74.

Meltem İ., (2010), “1930-2010 Yılları Arasında Bir Proje Elde Etme Yöntemi Olarak Türkiye’deki Mimari Tasarım Yarışmalarının İrdelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.

Nalbantoğlu O., (2019), “Planlama ve Tasarım Yarışmaları Üzerine”, Peyzaj-Eğitim, Bilim, Kültür ve Sanat Dergisi, 1, 9-34.

Nasar J., (1992), “Design by Competition: Making Design Competition Work”, Cambridge University Press, Cambridge.

Nasar J., (1999), “Design by Competition”, Cambridge University Press, New York.

Özalp S., (2006), “Sosyo-Mekânsal Dinamiklerle Değişen Planlama Yaklaşımı Mekânsal Stratejik Planlama ve İstanbul Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Özer M.N, (2016), “Katılım Sürecinde Kentsel Tasarım Yarışmalarının Rolü”, Yarışmalar ve Mimarlık Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, İzmir, 7 Mayıs.

Özdeş G., (1992), “Şehirselle Tasarım ve Mekân Kavramı”, 2. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, MSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul, 23-24 Mayıs.

Özgür K., Ayoğlu O., (2011), “Bir Yarışma Ekibinin Edinimleri”, Planlama Dergisi, Şehir Plancıları Odası Yayını, 2011(1-2), 55-58.

Punter J., Carmona M., (1997), “The Design Dimension of Planning: Theory, Content and Best Practice for Design Policies”, E and FN Spon, London.

ResGaz 1, (2014), Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, 14 Haziran 2014 tarih ve 29030 sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 2, (2005), Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik, 26 Temmuz 2005 tarih ve 25887 sayılı Resmi Gazete.

ResGaz 3, (2002), Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım, Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği, 24 Aralık 2002 tarih ve 24973 sayılı Resmi Gazete.

Relph E., (1987), “The Modern Urban Landscape”, The John Hopkins University Press, Batimore.

Roberts P., Sykes H., (2000), “Urban Regeneration a Handbook, Sage Publications”, London.

Robertson J.T.,(1982), “The Current Crisis of Disorder’, M.Pittas and A.Ferebee, Education for Urban Design”, Boston, M.A. Hutchinson, 36.

Sarı V.İ., Yener I.N., İnan Ö., (2018), “Mekânsal Planlama Sistemine İlişkin Değerlendirme Raporu”, Rapor No: 2988, T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayını, Ankara.

Sirel A., Siren Ü., (2016), “Kentsel Tasarım Proje Yarışmalarının Uygulanma Sorunları”, Yarışmalar ve Mimarlık Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, İzmir, 7 Mayıs.

Söylemez E., (2011), “Örnek Yarışmalar Işığında Güney Kore Tasarım Yarışmaları, Doğudan Yükselen Yarışma Işığı”, Planlama Dergisi, 2011(1-2), 115-122.

Strong J., (1976) “Participating in architectural competitions : a guide for competitors, promoters, and assessors”, Architectural Press, London.

Symes M., (1982), “Urban Design Education in Britain and America”, M.Pittas and A.Ferebee, Education for Urban Design, Boston, M.A. Hutchinson, 61.

Şahin M., (2019), “Koruma Amaçlı İmar Planları ve Kentsel Tasarım İlişkisi: Eğirdir Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.

T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2016), Kentsel Tasarım Rehberleri, Cilt 1: Araştırma ve Tanımlama, 1. Baskı, İncekara Matbaacılık, Ankara.

Tekeli İ., (2000), “Modernite Aşılırken Kent Planlaması”, İmge Kitabevi, Ankara.

Tekeli İ., (2010), “Türkiye’nin Kent Planlama ve Kent araştırmaları Tarihi Yazıları”, Tarih vakfı Yayınları, İstanbul.

Türk Y.A., (2004), “Örnek Ülkeler ve Türkiye’de Kentsel Tasarım: Yasal Çerçeve”, Uluslararası 15. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, İstanbul, 26-28 Mayıs.

Türk Y.A., (2006), “Bütünleşik Kent Planlama ve Tasarımına Yönelik Bir Yöntem”, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Uyar N., “Kentsel Mekanın Üretilmesinde Yarışmaların Önemi”, Planlama Dergisi, 2011(1-2), 97-98.

Ünal F.C, (2016), “Kentsel Tasarım Yarışmalarında Ölçeksel ve Mesleki Farklılıklara Bağlı Olarak Çalışma Ortamı”, Yarışmalar ve Mimarlık Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, İzmir, 7 Mayıs.

Ünlü T., (2006), “Kentsel Mekânda Değişimin Yönetilmesi”, Megaron, Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi e-Dergisi, 2(2), 63-92.

Yıldız D., (1996), “Peyzaj ile Mimarlık-Kentsel Tasarım İlişkileri ve Mimari Tasarıma Etkileri”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Yılmaz Bakır N., (2012), “Kentsel Planlama ve Proje Bütünleşme Süreci Kayseri Kenti Örneği”, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Web 1, (2019), <https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/icerikler/kt-rehber--hazirlama-el-k-tabi-kasim-2017-20180322122217.pdf> (ErişimTarihi: 14/06/2019).

Web 2, (2020), <https://architectureau.com>, (ErişimTarihi: 14/06/2020).

Web 3, (2019), <https://sartname.arkitera.com/Main.php?MagID=83&MagNo=284> (Erişim Tarihi: 19/10/2019).

Web 4, (2019), <https://sartname.arkitera.com/Main.php?MagID=151&MagNo=502> (Erişim Tarihi: 06.11.2019).

Web 5, (2019), <https://www.arkitera.com/gorus/kadikoy-kiloyla-tasarlanabilir-mi/> (Erişim Tarihi: 18/10/2019).

Web 6, (2019), <http://k2ymimarlik.com.tr/?portfolio=kadikoy-meydani-haydarpasa-harem-yakin-cevresi-kentsel-tasarim-projesi> (Erişim Tarihi: 18/10/2019).

Web 7, (2019), <http://www.yarismaylayap.com/2016/09/09/kentsel-tasarim-yarismalari-uzerine-bir-toplanti/>, (Erişim Tarihi: 18/10/2019).

Web 8, (2019), http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/2a7e8166da37d96_ek.pdf, (Erişim Tarihi: 19/11/2019).

Web 9, (2019), <http://www.promim.com/tr/oduller/yarismalar/kalekapisi-ve-cevresi-kentsel-tasarim-proje-yarismasi-1>, (Erişim Tarihi: 19/11/2019).

Web 10, (2019), <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au>, (Erişim Tarihi: 19/11/2019).

Web 11, (2019), <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/vision/green-square/planning/instruments/town-centre>, (Erişim Tarihi: 19/11/2019).

Web 12, (2020), <https://americas.uli.org/urban-open-space-award-finalists/domino-park-2020-uli-urban-open-space-awards-finalist/>, (Erişim Tarihi: 19/05/2020).

Web 13, (2020), https://www.wikiwand.com/tr/Trafalgar_Meydan%C4%B1, (Erişim Tarihi: 19/05/2020).

Web 14, (2020), <http://floraplus.net/klyde-warren-park/>, (Erişim Tarihi: 19/05/2020).

Web 15, (2020), www.wbdg.org (Erişim Tarihi: 19/05/2020).

Web 16, (2020), <https://urbandesignawards.com.au/entry-guide/>, (Erişim Tarihi: 11/04/2020).

Web 17, (2020), www.london.gov.uk, (Erişim Tarihi: 19/05/2020).

Web 18, (2020), <http://www.fosterandpartners.com/projects/trafalgar-square-redevelopment/>, (Erişim Tarihi: 21/05/2020).

Web 19, (2019), <https://v3.arkitera.com/tools/watermark.php?src=UserFiles/Image/ig/Proje/gebze%20yarisma/308.jpg>, (Erişim Tarihi: 18/10/2019).

Web 20, (2019), https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Urban_Task_Force, (Erişim Tarihi: 08/09/2019)

Web 21, (2020), <https://www.dallasparcs.org/DocumentCenter/View/329/A-Renaissance-Plan-for-Dallas-Parks--Recreation-2002> (Erişim Tarihi: 08/03/2020)

Web 22, (2020), http://cdn.plataformaurbana.cl/wp-content/uploads/2017/06/downtownparks_master-plan.pdf (Erişim Tarihi: 08/03/2020)

ÖZGEÇMİŞ

Tuğba MALKOÇ KÖSE 1984 yılında Kadıköy’de doğdu. Selçuk Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama bölümünden 2008 yılında mezun oldu. 2008 yılından bu yana Gebze Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğünde Şehir Plancısı olarak çalışmaktadır.

EKLER

Diğer Ekler (CD) Anket Formu